

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**PRIDOBIVANJE NEPRORAČUNSKIH VIROV
FINANCIRANJA NA UNIVERZI V LJUBLJANI**

LJUBLJANA, OKTOBER 2007

SAŠA VILFAN

IZJAVA

Študentka Saša Vilfan izjavljam, da sem avtorica tega magistrskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof. dr. Miroslava Glasa in skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, 29. oktobra 2007

Podpis: _____

KAZALO VSEBINE

1. UVOD.....	1
1.1. Opredelitev problema.....	1
1.2. Namen in cilj dela.....	8
1.3. Delovne hipoteze.....	9
1.4. Metode raziskovanja.....	10
2. SODOBNA VLOGA IN POSLANSTVO UNIVERZ TER SISTEMI NJIHOVEGA FINANCIRANJA.....	11
2.1. Univerze v sodobnih gospodarstvih.....	11
2.2. Univerze – izobraževanje, raziskovanje, druge dejavnosti in sistemi njihovega financiranja.....	14
2.2.1. Primeri financiranja visokega šolstva v svetu.....	14
2.2.2. Primeri financiranja visokega šolstva v Evropski uniji.....	15
2.2.2.1. Danska.....	18
2.2.2.2. Italija.....	19
2.2.2.3. Avstrija.....	19
2.2.2.4. Češka.....	20
2.2.2.5. Velika Britanija.....	20
2.3. Spreminjanje vloge univerz in spremembe v sistemu financiranja.....	22
2.4. Modeli financiranja univerz v svetu.....	29
3. SISTEMSKI POLOŽAJ VISOKEGA ŠOLSTVA V SLOVENIJI IN STRUKTURA FINANCIRANJA.....	32
3.1. Financiranje izobraževalnih programov.....	32
3.2. Financiranje raziskovalnih programov.....	40
3.3. Drugi viri financiranja.....	45
4. UNIVERZA V LJUBLJANI – NJEN POLOŽAJ V SLOVENIJI IN FINANCIRANJE.....	48
4.1. Razvoj financiranja v zadnjem obdobju.....	49
4.2. Možnosti vključevanja dodatnih virov financiranja in boljšega gospodarjenja z obstoječimi sredstvi.....	53
5. POLOŽAJ NA IZBRANIH ČLANICAH UNIVERZE V LJUBLJANI.....	56
5.1. Ekonomska fakulteta.....	56
5.2. Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.....	59
5.3. Filozofska fakulteta.....	61
5.4. Primerjava izbranih fakultet.....	64

6. SKLEPI IN PRIPOROČILA.....	67
7. LITERATURA IN VIRI.....	73
7.1. Literatura.....	73
7.2. Viri.....	76

PRILOGE

KAZALO TABEL

Tabela 1: Struktura prebivalstva, starega 15 let ali več, po izobrazbi in spolu (v %)

Tabela 2: Delež javnih izdatkov in vseh izdatkov za izobraževanje v Sloveniji v odstotku BDP po ravneh izobraževanja ter število otrok / učencev / dijakov / študentov za obdobje od leta 1995 do leta 2003

Tabela 3: Število razpisanih mest po študijskih letih za visokošolske zavode

Tabela 4: Financiranje visokega šolstva v Sloveniji v obdobju od leta 2001 do 2006

Tabela 5: Struktura bruto domačih izdatkov za raziskave in razvoj v deležu po virih, podatki o višini BDP (v odstotkih) ter izdatki glede na delež BDP (v mio EUR) za obdobje od leta 1996 do leta 2004

Tabela 6: Bruto domači izdatki za raziskave in razvoj po sektorju izvedbe in vrstah raziskav za leto 2003 in 2004 v mio SIT

Tabela 7: Prihodki in odhodki Univerze v Ljubljani v letih 2004 do 2006 v 1000 SIT

Tabela 8: Prihodki in odhodki EF v letu 2005 v 1000 SIT

Tabela 9: Prihodki EF v letih 2004 in 2005 v 1000 SIT

Tabela 10: Prihodki FGG iz naslova strokovne dejavnosti v obdobju od leta 2000 do 2005 v 1000 SIT

Tabela 11: Struktura prihodkov FGG v letih 2004 in 2005 v 1000 SIT

Tabela 12: Prihodki in odhodki FF v letih 2004 in 2005 v 1000 SIT

Tabela 13: Proračunski, neproračunski in tržni viri prihodkov na EF, FGG in FF v letu 2005 v odstotku celotnega prihodka posamezne fakultete

Tabela 14: Primerjava pridobljenih sredstev za izobraževanje enega rednega dodiplomskega študenta in dejanskih stroškov izobraževanja študenta na izbranih članicah v študijskem letu 2005/2006

Tabela 15: Pregled aktivnosti za pridobivanje dodatnih denarnih sredstev na EF, FGG in FF

KAZALO SLIK

Slika 1: Odstotek BDP na prebivalca, ki so ga države namenile za stroške izobraževanja enega rednega študenta v javnih ali zasebnih izobraževalnih institucijah v letih 2001 in 2003

Slika 2: Gibanje deleža izrednih dodiplomskih študentov glede na vse dodiplomske študente na visokošolskih zavodih v študijskih letih 2003/2003 do 2006/2007 (v %)

Slika 3: Javni izdatki za visokošolsko izobraževanje v letu 2001 kot odstotek BDP

Slika 4: Finančna pomoč študentom kot odstotek javnih izdatkov za visokošolsko izobraževanje v letu 2001

Slika 5: Model razdelitve javnih in zasebnih sredstev financiranja visokega šolstva

Slika 6: Javna izobraževalna sredstva na študenta primerljivih študijskih področij na Univerzi v Ljubljani in Univerzi v Mariboru v letu 2000

Slika 7: Javna izobraževalna sredstva na diplomanta primerljivih študijskih področij na Univerzi v Ljubljani in Univerzi v Mariboru v letu 2000

Slika 8: Prihodki iz proračunskih virov financiranja po članicah UL v letu 2006 v 1000 SIT

1. UVOD

1.1. OPREDELITEV PROBLEMA

Slovenija se kot članica Evropske unije (v nadaljevanju EU) na vseh področjih prilagaja evropskim smernicam, pa tudi svetovnim razvojnim trendom. Na področju visokošolskega izobraževanja se v Evropi in v svetu v zadnjih desetletjih dogajajo velike spremembe. Predvsem pri tem mislimo na uvedbo Bolonjske deklaracije, ki naj bi, ko jo bo v svoje visokošolske sisteme vpeljala večina članic EU, pripomogla k večji mobilnosti študentov v vseevropskem prostoru ter lažji primerjavi pridobljenih znanj in stopenj izobrazbe (Bolonjska deklaracija, 2007), pomeni pa tudi korak v novem dojemanju visokošolskega izobraževanja v obdobju, ko se vanj vključuje zelo velik del mlade generacije.

Glavne značilnosti Bolonjske deklaracije (Bolonjska deklaracija, 2007) so:

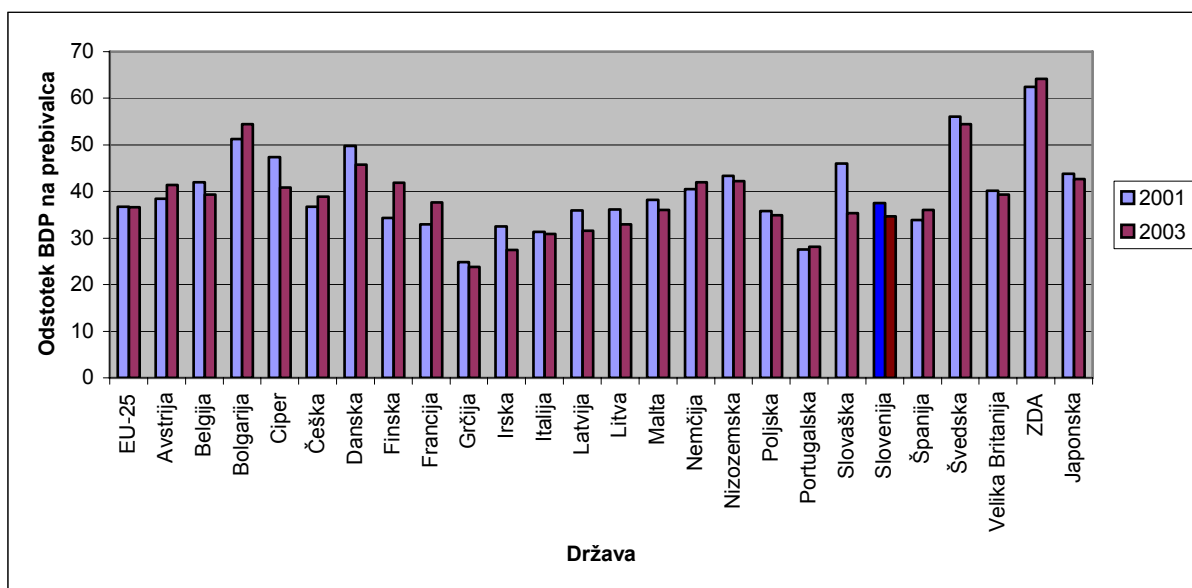
- sistem prepoznavnih in primerljivih diplomskih stopenj za lažje zaposlovanje evropskih državljanov,
- mednarodna konkurenčnost evropskega visokošolskega sistema,
- sistem tristopenjskega študijskega sistema,
- vzpostavitev kreditnega sistema za omogočanje širše mobilnosti študentov (kreditne točke se lahko pridobivajo tudi izven sistema visokega šolstva),
- pospeševanje mobilnosti študentov,
- priznavanje in vrednotenje raziskovanja in poučevanja za učitelje, raziskovalce in administrativno osebje,
- pospeševanje evropskega sodelovanja pri zagotavljanju kakovosti in
- pospeševanje medinstitucionalnega sodelovanja.

Cilji bolonjske preнове so povezani tudi z Lizbonsko strategijo, sprejeto leta 2000 in prenovljeno leta 2005, ki predvideva, da bo EU do leta 2010 postala najbolj konkurenčno, dinamično ter na znanju temelječe gospodarstvo na svetu, ki naj bi doseglo trajno gospodarsko rast z več ter boljšimi delovnimi mesti (Lizbonska strategija, 2007).

Doseganje ciljev Bolonjske deklaracije je zelo ambiciozen razvojni projekt, vendar se po našem mnenju optimizem ustavi pri vprašanju, ali EU sploh ima vire, potrebne za doseganje ciljev Bolonjske deklaracije in Lizbonske strategije in če že ima vire, ali imajo Evropejci dovolj podjetniškega in inovativnega znanja ter hotenja po razvoju. Cilji doseganja kvalitete izobraževanja, s katero bi Evropa lahko tekmovala z ZDA in drugimi državami v svetu, zahtevajo tudi ustrezne in, v primerjavi s sedanjimi, bolj obilne vire financiranja visokošolskega izobraževanja.

Na Sliki 1 prikazujemo odstotek BDP na prebivalca, ki so ga v letih 2001 in 2003 države EU ter Japonska in ZDA namenile za stroške izobraževanja enega rednega študenta v javnih ali zasebnih izobraževalnih institucijah. Številске podatke in dodatne izračune, ki so podlaga za prikazano sliko, prikazujemo v Prilogi 1.

Slika 1: Odstotek BDP na prebivalca, ki so ga države namenile za stroške izobraževanja enega rednega študenta v javnih ali zasebnih izobraževalnih institucijah v letih 2001 in 2003

Vir: Eurostat 1b, 2007, Global Vision, 2007.

Iz podatkov v Sliki 1 ter podatkov v Prilogi 1 ugotavljamo, da so povprečni izdatki za visokošolsko izobraževanje na študenta v EU v izbranih dveh letih ostali približno na enaki ravni (36,6 % BDP p.c. oziroma 8.784 USD), po posameznih državah pa izdatki nihajo. Glede na odstotek BDP na prebivalca daleč največ sredstev na študenta nameni ZDA (v letu 2003 64,2 % BDP p.c. ali 23.433 USD), med državami članicami EU pa Švedska (v letu 2003 54,4 % BDP p.c. ali 15.014 USD) in Danska (45,7 % BDP p.c. ali 14.304 USD). Med članicami EU je najmanj sredstev na študenta v letu 2003 prispevala Grčija (23,8 % BDP p.c. ali 4.450 USD). Največje zmanjšanje sredstev v letu 2003 v primerjavi z letom 2001 so zabeležili na Slovaškem (10,7 odstotnih točk), največje povečanje pa na Finskem (7,6 odstotnih točk).

Glede na Sliko 1 in podatke v Prilogi 1 ugotavljamo, da so se izdatki držav članic EU za visokošolsko izobraževanje glede na odstotek BDP na prebivalca v številnih državah med letoma 2001 in 2003 zmanjšali, kar je po našem mnenju predvsem posledica večjega števila študentov. To kaže na znano dejstvo, da v 1990-tih letih sredstva za visokošolsko izobraževanje niso sledila rasti števila študentov, kar je

neugodno vplivalo na kakovost izobraževanja in povzročilo finančno krizo visokih šol. Zgolj za primerjavo (glej Europe in Figures – Eurostat Yearbook 2006-2007, 2007) lahko povemo, da je bilo leta 1998 v 25 članicah EU okoli 14,5 milijonov študentov, v letu 2004 pa nekaj manj kot 17,5 milijonov študentov.

Oba vira dokazujeta, da se evropski visokošolski sistem v primerjavi z ZDA sooča s skromnimi, številne članice EU pa tudi z zmanjšanimi sredstvi financiranja s strani države (na študenta), zato so visokošolske institucije prisiljene iskati nove rešitve pri svojem financiranju, če želijo uspešno izobraziti diplomante, ki bodo s svojim znanjem pripomogli k doseganju ciljev Lizbonske strategije. Pri tem mislimo predvsem na bolj podjetno razmišljanje pri delovanju visokošolskih institucij ter na pridobivanje novih virov financiranja. Seveda bo pri tem izrednega pomena sklepanje kompromisov med visokošolskimi institucijami in vladami držav članic EU, nenazadnje pa bodo pri tem pomembno vlogo igrale tudi posamezne zainteresirane skupine (študentske organizacije in združenja, sindikati), zlasti v povezavi z višino šolnin, ki naj bi jih plačali študenti.

Vsaka država potrebuje za svojo gospodarsko rast in za uspešen razvoj izobražene ljudi, tako na področju raziskav in razvoja, kot tudi na področju njihove izvedbe v praksi, kar vključuje zlasti tehnološko naravnane strokovnjake in podjetnike. To izobrazbo pridobivajo mladi na visokošolskih zavodih, ki so v današnjem času dostopnejši širšemu krogu ljudi kot nekoč, zlasti zaradi večjega števila regionalnih visokih šol, ki omogočajo študij bliže stalnemu bivališču in nastanka vrste višjih in visokih šol ob tradicionalnih univerzah.

Tabela 1 kaže izobrazbeno strukturo državljanov Slovenije po popisu za leti 1991 in 2002, pri čemer je bila za obe leti uporabljena enaka metodologija. Vidimo, da se je delež ljudi z visoko izobrazbo v letu 2002 v primerjavi z letom 1991 precej povečal. Tabela 1 prav tako kaže, da je bil najvišji porast v skupini prebivalstva z zaključenim visokošolskim izobraževanjem, saj je število prebivalcev s 7. ali višjo stopnjo izobrazbe ob popisu leta 2002 v primerjavi s popisom prebivalstva leta 1991 naraslo kar za slabih 84 odstotkov.

Tabela 1: Struktura prebivalstva, starega 15 let ali več, po izobrazbi in spolu (v %)

Izobrazba	Popis prebivalstva 1991			Popis prebivalstva 2002			Indeks 2002/1991		
	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske
SKUPAJ	100	100	100	100	100	100			
Brez izobrazbe	0,7	0,5	0,8	0,7	0,5	0,8	100	100,0	100,0
Nepopolna osnovna	16,7	15,5	17,9	6,3	5,3	7,2	62,3	34,2	40,2
Osnovna	29,8	23,6	35,4	26,1	21,1	30,8	87,6	89,4	87,0
Srednja	43,1	49,9	36,9	54,1	60,6	47,9	125,5	121,4	129,8
Višja	4,6	4,2	4,9	5,1	4,5	5,6	110,9	107,1	114,3
Visoka	4,3	5,4	3,3	7,9	8,1	7,7	183,7	150,0	233,3

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Tabela 2 prikazuje delež javnih in vseh izdatkov v odstotku BDP za izobraževalne ustanove v Sloveniji za obdobje od leta 1995 do 2003. Po podatkih v tabeli so se v opazovanem obdobju najbolj povečali izdatki za osnovnošolsko izobraževanje (za skoraj 10 odstotnih točk), kljub temu, da se je število učencev zmanjšalo kar za 17 odstotnih točk. Seveda moramo ob tem upoštevati, da je osnovnošolsko izobraževanje v Sloveniji obvezno, poleg tega se je država v tem obdobju lotila tudi temeljite prenove osnovnošolskega sistema z uvajanjem devetletne osnovne šole. Nasprotno velja za terciarno izobraževanje, saj ugotavljamo, da se delež BDP za terciarno izobraževanje, kamor sodi visokošolsko izobraževanje, praktično ne spreminja, kljub temu, da se je v obravnavanem obdobju število študentov več kot podvojilo.

Tabela 2: Delež javnih izdatkov in vseh izdatkov za izobraževanje v Sloveniji v odstotku BDP po ravneh izobraževanja ter število otrok/učencev/dijakov/študentov za obdobje od leta 1995 do leta 2003

Leto	Izdatki skupaj		Predšolsko izobraževanje			Osnovnošolsko izobraževanje			Srednješolsko izobraževanje			Terciarno izobraževanje		
	Javni	Vsi	Javni	Vsi	Število otrok	Javni	Vsi	Število učencev	Javni	Vsi	Število dijakov	Javni	Vsi	Število študentov
1995	5,87	6,16	0,56	0,78	66.703	2,42	2,72	209.334	1,31	1,54	99.657	1,34	1,35	43.249
1996	5,85	6,15	0,51	0,67	66.553	2,49	2,80	207.032	1,40	1,61	102.079	1,24	1,27	47.908
1997	5,98	6,02	0,46	0,61	65.332	2,61	2,85	200.437	1,37	1,69	104.674	1,22	1,19	53.483
1998	5,93	6,01	0,48	0,63	62.662	2,62	2,84	194.883	1,35	1,63	104.786	1,20	1,18	68.126
1999	5,89	5,92	0,47	0,61	62.848	2,52	2,72	189.564	1,30	1,59	103.469	1,31	1,28	79.126
2000	5,95	6,05	0,48	0,64	64.151	2,58	2,78	185.034	1,30	1,58	102.969	1,31	1,33	83.816
2001	6,08	6,18	0,58	0,74	63.328	2,49	2,77	180.874	1,38	1,67	100.858	1,32	1,30	91.494
2002	5,98	6,26	0,59	0,73	61.803	2,60	2,88	177.755	1,35	1,47	100.609	1,32	1,29	99.214
2003	6,02	6,31	0,56	0,68	58.968	2,66	2,94	175.743	1,35	1,46	98.768	1,34	1,33	101.458

Vir: Statistične informacije, 2006.

Ob tem želimo opozoriti, da Resolucija o nacionalnem programu visokega šolstva Republike Slovenije (Resolucija o NPVŠ, 2006, str. 2 in 9) predvideva povečanje sredstev za visokošolske študije in raziskave na 5 % BDP, in sicer v višini 2,3 % BDP iz proračunskih sredstev in 2,7 % BDP iz drugih virov, pri čemer je slednje brez uvedbe šolnin neuresničljivo.

V magistrskem delu bomo obravnavali financiranje visokega šolstva v Sloveniji s poudarkom na financiranju Univerze v Ljubljani (v nadaljevanju UL). Ocenjujemo, da država namenja premalo sredstev za financiranje študija, vsaj če sodimo po dejanskem deležu javnih in zasebnih sredstev za visoko šolstvo v BDP, ki je za leto 2001 znašal 1,3 % BDP (Statistične informacije, 2005) in ciljnem deležu (Resolucija o NPVŠ, 2006, str. 2 in 9), 2 % BDP, ob tem pa število študentov narašča. Glede na vedno manjše generacije rojenih otrok v Sloveniji povečevanje števila študentov sicer zveni vprašljivo, vendar delodajalci od svojih zaposlenih zahtevajo vse več znanja in višje stopnje izobrazbe, prav tako pa se zaposleni vedno bolj zavedajo pomena

vseživljenjskega učenja ter dejstva, da je izobrazba dejavnik kakovosti življenja in se tudi zaradi tega vse bolj vključujejo v visokošolske študijske programe.

Slovenski visokošolski prostor že nekaj časa ne pozna le dveh univerz (v Ljubljani in Mariboru), ampak ob Univerzi na Primorskem v zadnjih letih nastajajo tudi nova regionalna visokošolska središča in zasebni visokošolski zavodi, ki pridobivajo koncesije za izvajanje javno veljavnih študijskih programov, ob tem pa so deležni tudi denarnih sredstev s strani države (delno tudi na račun zmanjševanja sredstev obstoječim visokošolskim zavodom). Z ustanavljanjem visokošolskih zavodov se tako na ravni države dosega decentralizacija visokošolskega izobraževanja. S tem naj bi bil omogočen enakomernjši razvoj regij, kar je značilen proces v razvitih državah, vendar v tem procesu ni jasne strategije in ni dovolj skrbi za kakovost novih programov.

Poleg državnih sredstev novoustanovljeni zavodi precejšnji del sredstev pridobivajo tudi na račun plačevanja šolnin, saj je večji del vpisnih mest na teh zavodih razpisanih za izredni študij. Te novoustanovljene visokošolske institucije so pri svojem poslovanju po našem mnenju tudi bolj motivirane za pridobivanje denarnih sredstev iz drugih virov. Prednost teh visokošolskih zavodov je tudi v tem, da delujejo v manjših mestih in se za študij na njih odločajo predvsem okoliški prebivalci, zato lažje kandidirajo tudi za sredstva za pospeševanje razvoja regije. Glede na to, da delujejo zavodi v manjših mestih, se po našem mnenju lažje povežejo z obstoječimi podjetji v regiji, ki tudi nekoliko pripomorejo pri financiranju delovanja institucij, saj imajo ti zavodi bolj jasno regionalno identiteto, medtem ko je Univerza v Ljubljani nekako last vseh in nikogar. Ker ti visokošolski zavodi pridobijo več sredstev iz drugih virov (v primerjavi z na primer UL), si lažje privoščijo izvajanje takšnih študijskih programov, ki so bolj privlačni za študente, k sodelovanju pa lahko privabijo tudi ljudi iz prakse, ki morda niso ustrezno habilitirani, so pa zaradi svojega poslovnega delovanja strokovnjaki na področju dela, ki ga opravljajo, ustvarjajo pa tudi »most« do podjetij v okolju.

V Tabeli 3 prikazujemo število razpisanih študijskih mest za študijski leti 2002/2003 ter 2006/2007 po visokošolskih zavodih, pri čemer za zavode podajamo skupno število razpisanih mest. Ob tem smo upoštevali le tista razpisana mesta, ki so bila objavljena v Razpisu za vpis v posamezno študijsko leto, ki ga za vsako študijsko leto izda ministrstvo, pristojno za visoko šolstvo. Vidimo, da je bilo v študijskem letu 2006/2007 sicer razpisanih precej manj vpisnih mest na samostojnih visokošolskih zavodih v primerjavi s študijskim letom 2002/2003, vendar gre dejansko le za navidezno zmanjšanje, saj so se nekateri izmed teh zavodov v letu 2003 priključili novoustanovljeni Univerzi na Primorskem.

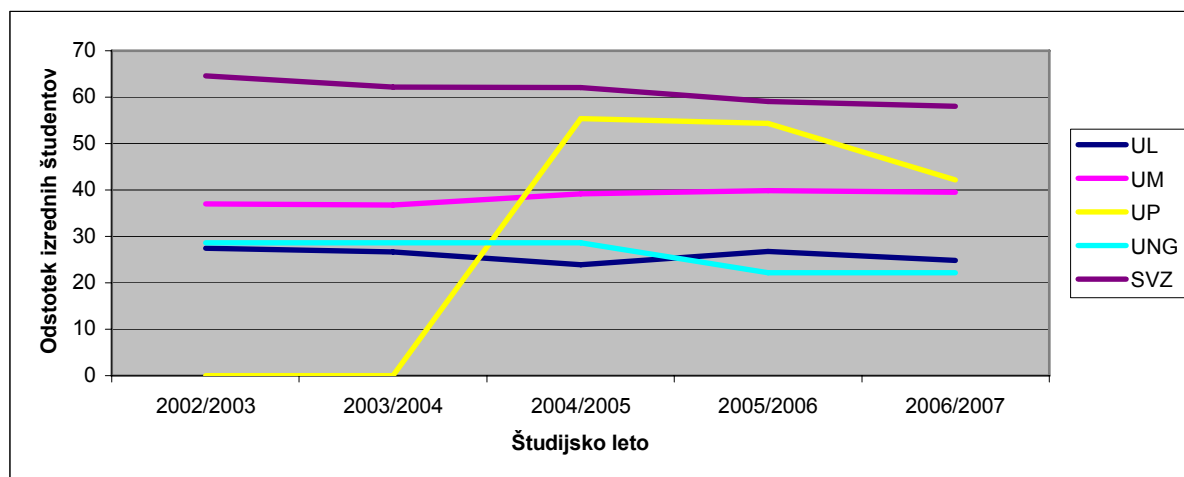
Tabela 3: Število razpisanih mest po študijskih letih za visokošolske zavode

	2002/2003		2006/2007		Indeks 2007/2002	
	Redni	Izredni	Redni	Izredni	Redni	Izredni
Univerza v Ljubljani	10.226	3.879	10.845	3.584	106,05	92,39
Univerza v Mariboru	4.278	2.515	4.929	3.225	115,22	128,23
Univerza na Primorskem	:	:	890	650	:	:
Univerza v Novi Gorici (prej Politehnika Nova Gorica)	100	40	140	40	140,00	100,00
Samostojni visokošolski zavodi	620	1.130	340	470	54,84	41,60

Vir: Razpis za vpis za študijsko leto, 2002 in 2006.

Na Sliki 2 prikazujemo gibanje deleža razpisanih mest za izredni študij za dodiplomske študente na visokošolskih zavodih v študijskih letih od 2002/2003 do 2006/2007. Iz slike ugotavljamo, da se število razpisanih mest za izredni študij na samostojnih visokošolskih zavodih (SVZ) zmanjšuje, močan padec pa je opazen v študijskem letu 2004/2005 zaradi prej omenjene priključitve nekaterih samostojnih visokošolskih zavodov k Univerzi na Primorskem. Enako je tudi pri Univerzi na Primorskem je viden padec deleža izrednih študentov, nasprotno pa se povečuje delež izrednih študentov na Univerzi v Mariboru, kar je po našem mnenju posledica pomanjkanja denarnih sredstev za redni študij, ki jih univerza dobi od države.

Slika 2: Gibanje deleža izrednih dodiplomskih študentov glede na vse dodiplomske študente na visokošolskih zavodih v študijskih letih 2003/2003 do 2006/2007 (v %)

Vir: Razpis za vpis za študijsko leto, 2002 in 2006, lastni izračun.

Univerza v Ljubljani je s 57.000 študenti v 430 študijskih programih, s 26 članicami in 5.800 zaposlenimi največja visokošolska in znanstvenoraziskovalna ustanova v Sloveniji (Strategija UL, 2006, str. 3)¹. Tako velik sistem bi po našem mnenju zahteval veliko znanja in veščin z vidika vodenja, še posebej, kar se tiče gospodarnega razporejanja pridobljenih denarnih sredstev in pridobivanja dodatnih

¹ Podatki veljajo za študijsko leto 2005/2006.

denarnih sredstev.

Glede na dogajanje v slovenskem visokošolskem prostoru mora UL tekmovati s konkurenčnimi ustanovami tako za pridobitev denarnih sredstev, kot za pridobitev študentov. Vsak visokošolski zavod je namreč odvisen od števila študentov, saj brez njih ne more obstajati. Res pa je tudi, da tako velik sistem, kot je UL, zaradi zagotavljanja kakovostnega izobraževanja na nekaterih članicah po našem mnenju ne more sprejeti neomejenega števila študentov, saj so tako prostorske, kot tudi kadrovske kapacitete omejene in bi se s povečevanjem števila vpisanih študentov zmanjšala kakovost izvajanja programov.

Če želi UL tudi v prihodnje (zaradi svoje tradicije in velikosti) obdržati vodilno vlogo na področju izobraževanja v Sloveniji, bo po našem mnenju morala spremeniti sistem delovanja in se iz državne institucije (vsaj v ekonomskem smislu) spremeniti v bolj podjetniško obliko institucije. S tem seveda mislimo na to, da bi UL na eni strani namenila več raziskovalnih naporov in denarnih sredstev za namene, ki bi pomagali k razvoju novih tehnologij in znanj zase in za slovensko gospodarstvo, na drugi strani pa bi morala UL bolj sodelovati z gospodarstvom in na ta način pridobivati dodatna denarna sredstva, ki bi pripomogla k doseganju prej navedenih namenov. Ker je UL javni zavod in mora pri poslovanju upoštevati državne predpise, sprememb pa ni mogoče doseči brez ustreznih zakonskih prilagoditev, je za doseganje ciljev UL pomembno tudi regulativno sodelovanje države.

V zadnjem času, ko so aktualne razprave o spremembah Zakona o visokem šolstvu, se v medijih pojavljajo razmišljanja o tem, da bi UL razdelili na manjše, tematsko zaokrožene univerze, s čimer bi današnja UL izgubila svoje dominantno mesto v slovenskem visokošolskem sistemu. Menimo, da bi razdelitev UL na manjše enote z organizacijskega vidika lahko pomenila izboljšanje na področju poslovanja in upravljanja, saj bi bilo manjšo organizacijo lažje upravljati, vendar pa je potrebno pri tem upoštevati tudi to, da bi ustanovitev novih univerz predvsem v tujini povzročila določeno upadanje razpoznavnosti »blagovne znamke UL«, ki jo UL nedvomno že ima. Dejstvo je, da se v svetu manjše univerze povezujejo ali celo združujejo, zato ni mogoče narediti preprostih sklepov, kaj bi bilo boljše. Ob tem bi lahko prišlo tudi do neenakomerne porazdelitve sredstev s strani države, saj vemo, da UL izvaja različne programe, za katere so študentje zainteresirani v večjem ali manjšem številu in bi tako univerze s programi, ki so študentom manj zanimivi, zaradi manjšega števila študentov ob upoštevanju današnjega sistema razdeljevanja denarja (ki je vezan tudi na število študentov) pridobile manj sredstev kot druge, ta sredstva pa verjetno ne bi zadoščala za nadaljnji kakovostni razvoj področij.

UL razdeljuje pridobljena proračunska denarna sredstva med svoje organizacijske enote (fakultete članice in inštitute) glede na število diplomantov, vpisanih študentov

in študijsko skupino, v katero sodi določeno študijsko področje, določeno z Uredbo o javnem financiranju visokošolskih zavodov (Uredba o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz od leta 2004 do leta 2008, 2003). Nad sistemom razdelitve v študijske skupine se nekatere fakultete članice pritožujejo, saj menijo, da niso razporejene v primerno študijsko skupino in tako ne dobijo dovolj denarja za normalno delovanje. Kritike so verjetno upravičene za fakultete, ki imajo različne programe, ki bi se dejansko smiselno razvrščali v različna področja, sedaj pa gre za enotno razvrstitev fakultet in ne programov.

Pri nagrajevanju aktivnosti zaposlenih je UL zaradi dejstva, da gre za javni zavod, precej omejena, saj sistem plač v javnem sektorju v glavnem temelji na plačilu dela na podlagi dosežene stopnje izobrazbe in delovne dobe ter delovnega mesta, ne pa tudi na nagrajevanju inovativnosti zaposlenih pri uvajanju procesov, ki izboljšujejo poslovanje javnega zavoda.

Glede na razpoložljive podatke (Poslovno poročilo Univerze v Ljubljani za leto 2005, 2006, str. 14-15) je UL v letu 2005 pridobila 67.418,646.000 SIT (281,3 mio EUR) prihodkov, od tega 75 % predstavljajo proračunski prihodki, 17 % neproračunski prihodki (šolnine in drugo), 8 % pa prihodki iz tržne dejavnosti.

Zgolj za primerjavo lahko povemo, da nekateri visokošolski zavodi v tujini svoje učitelje zaposlujejo tudi na podlagi uspešno pridobljenih raziskovalnih projektov in sredstev zanje, ne le za opravljanje izobraževalne dejavnosti. Učitelji in ostali zaposleni so tako motivirani, da pridobivajo sredstva, ki sicer prinašajo koristi matični univerzi, vendar sami zaradi tega obdržijo svoje delovno mesto in si s tem omogočijo nadaljnji strokovni razvoj. Sedanja pravna ureditev v Sloveniji sicer tudi omogoča takšno delovanje, vendar je financiranje raziskovalnega dela praviloma takšno, da univerzitetni učitelji težko pridobijo finančno dovolj ugodne projekte, ki bi jim omogočali v določenem obdobju osredotočenje le na raziskovalno delo.

1.2. NAMEN IN CILJ DELA

Namen magistrskega dela je, ob uporabi domače in tuje literature (člankov, prispevkov ter raziskav) s področja financiranja visokega šolstva, analizirati tematiko pridobivanja tistih virov financiranja, ki jih visokošolski zavodi ne pridobijo iz proračunskih sredstev, ampak z drugimi dejavnostmi. Z analizo navedenih virov želimo ugotoviti, kakšne so možnosti, da lahko visokošolski zavodi (s poudarkom na Univerzi v Ljubljani) z dodatnimi neproračunskimi sredstvi dosežejo pedagoško odličnost ter izboljšajo dosežke na področju znanosti in raziskovanja.

Glavni cilj magistrskega dela je ugotoviti, na kakšen način Univerza v Ljubljani in

izbrane članice univerze pridobivajo denarna sredstva iz drugih virov financiranja (poleg proračunskih) in kakšne so njihove možnosti za uspešnejše pridobivanje teh sredstev, če se primerno organizirajo in spremenijo obnašanje. S teoretičnim in empiričnim raziskovanjem bomo ugotovili, na kakšen način pridobivajo denarna sredstva visokošolski zavodi v svetu (na primeru nekaterih evropskih držav) in na podlagi tega podali predloge za Univerzo v Ljubljani.

1.3. DELOVNE HIPOTEZE

V magistrskem delu bomo skušali dokazati oziroma zanikati naslednje trditve:

- obseg financiranja visokošolskih zavodov v Sloveniji ne zadošča za uvedbo sodobnih izobraževalnih, pedagoških in raziskovalnih metod, niti ne omogoča študija v manjših študijskih skupinah oziroma zlasti z osebnim mentorstvom,
- pomemben del financiranja visokošolskih zavodov predstavljajo šolnine za izredne in podiplomske študente, ki so na različnih članicah različne, študentje, ki plačujejo za svoj študij, pa delno financirajo tudi redne študente, ker država zanje ne zagotavlja zadostnih denarnih sredstev,
- sistem financiranja visokošolskih institucij je preveč usmerjen na upoštevanje števila študentov in diplomantov in ne upošteva kakovosti študija,
- UL pridobiva premalo denarnih sredstev iz domačih in mednarodnih projektov, pri katerih bi lahko bolj izkoristila obstoječe resurse (kadrovske, raziskovalne in svetovalne),
- zaposleni in študenti na UL so premalo motivirani za pridobivanje dodatnih denarnih sredstev zaradi slabe urejenosti na področju intelektualne lastnine, kar jih odvrča od truda za doseganje raziskovalnih rezultatov in njihovo uporabo v gospodarstvu,
- UL je preveč osredotočena na poučevanje, premalo pa na druge dejavnosti, ki lahko v večji meri prinašajo dodatna zasebna sredstva in s tem krepijo (vsaj finančno) avtonomijo univerze,
- UL se srečuje s konkurenco na področju visokošolskega izobraževanja, zato se mora usposobiti za učinkovitejše delovanje, da bi zadržala raven kakovosti.

Ocenjujemo, da je UL doslej že naredila določene korake v smeri sprememb, vendar premalo dosledne in radikalne za zaželene učinke.

1.4. METODE RAZISKOVANJA

Magistrsko delo bo temeljilo na preučevanju teoretičnih podlag na področju financiranja visokega šolstva v Sloveniji, Evropi in svetu ter obravnavi možnosti pridobivanja denarnih sredstev v različnih sistemih. Za teoretični del bomo uporabili literaturo domačih in tujih avtorjev, objavljeno v člankih in prispevkih s področja financiranja visokega šolstva. Glede na uporabnost bomo obravnavali predvsem prispevke avtorjev, ki so bili objavljeni po letu 2002, ker menimo, da so starejši članki zaradi časovne oddaljenosti manj aktualni, saj prihaja na področju financiranja visokega šolstva do pomembnih sprememb v vrsti držav po svetu.

V empiričnem delu bo poudarek na ugotavljanju procesa pridobivanja sredstev v praksi s pomočjo analize stanja financiranja na področju visokega šolstva v Sloveniji na temelju statističnih podatkov. Ta del magistrskega dela bo obsegal analizo situacije financiranja Univerze v Ljubljani ter pridobivanja dodatnih denarnih sredstev na njej.

Kot primere, ki naj omogočijo oceno različnosti možnih oblik neproračunskega financiranja na različnih članicah UL, bomo podrobno analizirali situacijo na treh izbranih članicah UL (Ekonomsko fakulteta, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo ter Filozofska fakulteta)². Na podlagi celovite analize stanja na obravnavanem področju bomo podali priporočila za spremembe v delovanju UL in njenih članic, ki bi morale pokazati več iniciative.

V magistrskem delu po uvodnem delu v drugem poglavju obravnavamo pomen in vlogo univerz v sodobnih gospodarstvih. Najprej predstavimo izzive, s katerimi se srečujejo univerze, načine financiranja, obseg sredstev, ki jih države EU namenjajo za visoko šolstvo in na koncu podamo ugotovitve raziskave o visokošolskih sistemih z vidika financiranja v izbranih državah EU. Poglavje zajema tudi priporočila tujih avtorjev o tem, na kakšen način naj se univerze soočijo s postavljanjem cen za svoje storitve na trgu, da bodo lahko iztržile kar največ sredstev, zadnji del poglavja pa obravnava modele financiranja univerz v svetu z vidika različnih avtorjev. V tretjem poglavju obravnavamo položaj visokega šolstva v Sloveniji, in sicer z vidika financiranja izobraževalnih programov, raziskovalnih programov ter z vidika drugih virov financiranja. V četrtem poglavju se posvetimo glavni temi magistrskega dela, stanju na področju financiranja na Univerzi v Ljubljani. Najprej predstavimo razvoj financiranja v zadnjem obdobju ter navedemo nekatere podatke o stanju financiranja, nato na podlagi pogovora s prokuristko univerze mag. Heleno Kamnar predlagamo določene izboljšave za vključevanje dodatnih virov financiranja ter boljšega

² Navedene članice smo izbrali zaradi različnosti, ki se pojavljajo med njimi, saj izbrane fakultete ne sodijo v isto študijsko skupino (ki je podlaga za financiranje), prav tako pa imajo tudi različen način izvedbe študijskega procesa, različno število študentov in izvajanih študijskih programov.

gospodarjenja z obstoječimi sredstvi. Peto poglavje zajema predstavitev stanja na področju financiranja na izbranih fakultetah Univerze v Ljubljani (na Ekonomski fakulteti, Fakulteti za gradbeništvo in geodezijo ter Filozofski fakulteti) ter analizo ugotovitev. V šestem, sklepnem poglavju, povzamemo ugotovitve ter ugotovimo, katere izmed postavljenih trditev lahko potrdimo oziroma zavrnemo, podamo pa tudi nekatera priporočila za udeležene v sistemu izobraževanja.

2. SODOBNA VLOGA IN POSLANSTVO UNIVERZ TER SISTEMI NJIHOVEGA FINANCIRANJA

Univerze po svetu obstajajo že stoletja. Kljub temu, da je skozi čas na nekaterih univerzah prihajalo do sprememb tako pri vodenju in lastništvu (bodisi so bile univerze pod vplivom cerkve, držav ali kraljev), kot tudi v sistemu financiranja, njihovo poslanstvo vseskozi ostaja enako – izobraževanje ljudi.

2.1. UNIVERZE V SODOBNIH GOSPODARSTVIH

Univerze v današnjem času, za katerega so značilne predvsem izredno zmogljive telekomunikacijske povezave, globalizacija in širitev svetovne trgovine ter spoznavanje in prilagajanje kulture, še vedno ostajajo eden izmed glavnih igralcev na trgu znanja. Univerze namreč predstavljajo centre znanja, ki povezujejo tehnologijo, komunikacije in kulturo ter ostajajo glavni centri učenja in hrami modrosti. Čeprav se zdi, da so univerze izgubile pomembnost, ki so jo imele pred nekaj stoletji, še vedno ostajajo močne institucije. V družbi, v kakršni živimo danes in kakršna bo v prihodnosti, bodo univerze še vedno pomenile center kulturnega in gospodarskega razvoja, kljub temu, da morda izgubljajo samozavest in družbeno podporo (Altbach, 1998, str. 1).

Univerze izobražujejo, raziskujejo, omogočajo mobilnost v družbi in izdajajo dokazila o znanju strokovnjakov. V težnji po vedno večjem odpiranju univerz za širši krog študentov omogočajo tudi širjenje idej preko meja države, v kateri je sedež univerze, povezovanje raziskovalnih skupin v več državah in s tem širjenje kulture kritičnega razmišljanja, nenazadnje pa omogočajo študentom revnejših držav pridobitev znanj, ki jih lahko uporabijo v domačem gospodarstvu in s tem omogočijo tudi gospodarsko rast svojih držav.

Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD, 2007) je izvedla projekt o prihodnosti visokega šolstva, v katerem je med drugim opredelila izzive, s katerimi se

že ali pa se še bodo soočile univerze:

- informacijska in komunikacijska tehnologija: kako preoblikovati stare načine poučevanja, učenja in raziskovanja in kako znižati njihove stroške
- demografske spremembe: kako demografske spremembe vplivajo na prihodnost visokega šolstva; kako se bodo države spopadle z vedno večjimi zahtevami po financiranju izobraževanja oziroma z mogočim zmanjševanjem števila prebivalcev
- globalizacija: kako izmenjava študentov in učiteljev vpliva na državno politiko na področju visokega šolstva ter na ugled in širino znanja udeležencev
- tržne sile: kako se bodo visokošolske ustanove odzivale na povpraševanje po izobraževalnih storitvah
- raziskovanje: ali naj bo raziskovanje v glavnem domena izobraževalnih ustanov; kako povečevanje raziskav vpliva na delo univerz
- povpraševanje na trgu dela: spremembe na gospodarskem trgu in na trgu delovne sile vplivajo na organizacijo in kurikularno strukturo visokošolskega izobraževanja, tako iz kvalitativnega kot iz kvantitativnega stališča; sedanje povpraševanje po določenem profilu delovne sile ni nujno enako prihodnjemu

Nekdaj so bile univerze po kakovosti bolj enakovredne, danes se ob povečevanju števila študentov in ob delitvi finančnih sredstev vse bolj razlikujejo in tekmujejo za ugled na področju izobraževanja, konec koncev pa se bodo morale vedno bolj boriti tudi za to, da bodo s kakovostnimi programi privabile čim več študentov.

Altbach (1998, str. 6) meni, da lahko univerze v glavnem delimo na dva tipa:

- **ameriški tip** – kontroliran in usmerjan tip učenja, ki natančneje predvideva kronološki potek študija
- **evropski tip** – svoboden potek učenja, ki študentom nudi prosto izbiro predmetov in tudi bolj prosto odločitev o tem, kdaj bodo študij končali

Trend poteka študija se v današnjem času vse bolj prilagaja ameriški tipu, predvsem zaradi zagotavljanja pravočasnega zaključka študija, še bolj pa zato, ker lahko univerze in tudi države na ta račun prihranijo precej denarnih sredstev. Študentje se vedno bolj zavedajo tudi dejstva, da jim neuporabna znanja ne koristijo pri iskanju zaposlitve, zato se vedno bolj usmerjajo v smeri študija oziroma se odločajo za visokošolske ustanove, ki jim ponujajo praktična znanja.

V nadaljevanju navajamo nekaj značilnosti, s katerimi se po našem mnenju v današnjem času sooča večina visokošolskih institucij po svetu:

- študentje prihajajo iz različnih družbenih slojev – državno financiran študij privablja tudi tiste študente, ki ne izhajajo iz premožnih družin,

- študentje z znanjem tujih jezikov – vedno več ljudi govori vsaj en svetovni jezik, kar pomeni, da tako lažje spremljajo razvoj znanosti preko številnih virov in literature,
- študentje se vedno bolj zavedajo pomena sodelovanja izven meja svoje domovine, zato so bolj pripravljeni na mednarodne izmenjave v času študija, na ta način pa spoznavajo tuje kulture in načine delovanja držav, pa tudi značilnosti študija na drugih ustanovah,
- veliko število vpisanih žensk – statistike kažejo, da se na visokošolske programe sicer vpisuje več moških, vendar pa študij zaključi več žensk,
- zmanjševanje deleža financiranja s strani države – kljub povečevanju števila študentov države v glavnem ne financirajo aktivnosti univerz sorazmerno s to rastjo, zato so univerze prisiljene iskati nove vire financiranja,
- sodelovanje z gospodarstvom – zaradi pomanjkanja javnih sredstev za financiranje so univerze vedno bolj povezane z gospodarstvom preko pokroviteljskih sredstev, z vzajemnim sodelovanjem pa si tudi podjetja zagotavljajo na eni strani raziskovanje novih tehnologij, ki pripomorejo k boljši izkoriščenosti produkcijskih sredstev, po drugi strani pa pridobivajo nove sodelavce iz vrst študentov,
- dilema o tem, kdo naj plača študij – v sodobnih gospodarstvih se pojavljajo vse močnejše zahteve po tem, da naj študij vsaj deloma plačujejo študenti sami, tudi na javnih visokošolskih ustanovah,
- privatizacija univerz – glede na zmanjševanje financiranja univerz s strani države se nekatere univerze odločajo za privatizacijo institucij, s tem pa dosežejo določeno samostojnost pri oblikovanju politike delovanja,
- vpliv tehnologije – vse večjo vlogo pri študiju ima tehnologija, ki študentom omogoča, da lahko pretežni del študija opravijo izven prostorov univerze ter
- temeljne raziskave – te raziskave so še vedno v domeni univerz, čeprav se pojavljajo vedno večje težnje po sodelovanju z gospodarstvom.

Sodobnim usmeritvam univerz v tujini do določene mere sledi tudi UL, saj v svojem poslanstvu (Strategija UL, 2006, str. 4) navaja, da Univerza v Ljubljani:

- goji temeljno, aplikativno in razvojno raziskovanje ter doseganje odličnosti in najvišje kakovosti ter izpolnjevanje najvišjih etičnih meril na vseh področjih znanosti in umetnosti,
- na osnovi lastnega raziskovanja ter domačih in tujih raziskovalnih dosežkov izobražuje vrhunske strokovnjake,
- izmenjuje svoje dosežke na področju znanosti in umetnosti z drugimi univerzami in znanstvenoraziskovalnimi ustanovami in
- sodeluje z organizacijami iz gospodarstva in storitvenih dejavnosti v javnem in zasebnem sektorju, z vlado, lokalnimi skupnostmi ter ustanovami civilne družbe.

Predvsem v zadnji točki poslanstva je jasno razvidno, da si tako UL, kot tudi večina univerz po svetu, prizadeva, da bi bila pri svojem delu čim bolj neodvisna in samostojna, vendar se zaveda, da ji izoliranost od drugih organizacij ne bo koristila pri razvoju. Seveda to ne pomeni odrekanja avtonomiji, temveč praktično bogatitev programov in njihove izvedbe.

Po podatkih Evropske komisije (Sporočilo Komisije Svetu in Evropskemu parlamentu, 2006, str. 3) je v državah članicah EU trenutno približno 4.000 visokošolskih ustanov z več kot 17 milijoni študentov in 1,5 milijona osebja (od tega 435.000 raziskovalcev), kar predstavlja ogromen, a verjetno ne popolnoma učinkovito izkoriščen potencial, ki lahko podpre EU na poti k doseganju ciljev Lizbonske strategije, torej k povečevanju gospodarske rasti in večjemu številu delovnih mest.

2.2. UNIVERZE – IZOBRAŽEVANJE, RAZISKOVANJE, DRUGE DEJAVNOSTI IN SISTEMI NJIHOVEGA FINANCIRANJA

Visoko šolstvo je v 21. stoletju pomembno tako za študente in njihove družine, kot tudi za vlade in javno korist posameznih držav. Vendar izobraževanje na visokošolski ravni državam prinaša visoke stroške, zato je njegovo financiranje v zadnjem času izjemno pomembna tema pogovorov in pogajanj. Države so izoblikovale različne sisteme financiranja visokošolskih institucij, zato v nadaljevanju predstavljamo primere financiranja visokega šolstva v nekaterih izbranih državah.

2.2.1. Primeri financiranja visokega šolstva v svetu

Stroški študija na javnih univerzah v ZDA vsako leto naraščajo, vendar tudi precej variirajo, večinoma glede na zvezno državo, v kateri ima posamezna univerza sedež, in ne toliko glede na vrsto programa, ki ga ta univerza izvaja. Šolnine za dodiplomski študij v javnih institucijah so v letu 2001 znašale od 2.000 do 5.000 ameriških dolarjev za ameriške državljane, za tuje državljane pa je znesek dvakrat višji. Poleg tega študentje potrebujejo še vsaj toliko denarja, če živijo pri starših oziroma nekajkrat več, če živijo stran od doma. Kljub visokim šolninam pa država in univerze same ponujajo veliko možnosti za štipendije, ki pokrivajo vsaj stroške študija na javnih univerzah (Johnstone, 2003, str. 4-5).

Avstralija (Johnstone, 2003, str. 4-5) je v letu 1989 začela z izvajanjem sheme plačevanja prispevkov za visokošolsko izobraževanje, ki je uradno opisan kot pravičen način zagotavljanja, da študentje prispevajo k stroškom študija za svojo visokošolsko izobrazbo. Šolnina je tako v letu 2001 znašala 2.600 ameriških dolarjev za dodiplomski študij. Za znesek šolnine lahko študentje najamejo posojilo,

odplačujejo pa ga po obrestni meri v višini letne stopnje inflacije. Če študentje plačajo šolnino v enkratnem znesku na začetku študijskega leta, so deležni 25 % popusta. V obdobju med letoma 1995 in 2002 so se prihodki iz naslova šolnin na ravni celotne države povečali za 35 % .

Zakonodaja v Rusiji (Johnstone, 2003, str. 4-5) določa, da mora biti visokošolsko izobraževanje brezplačno, vendar je tudi do 50 odstotkov vseh dohodkov visokega šolstva rezultat šolnin, ki jih zaračunavajo visokošolski zavodi. Podobno kot v Rusiji, je bilo visokošolsko izobraževanje tudi na Kitajskem nekoč brezplačno, vendar danes skoraj vsi študentje plačujejo določen prispevek za študij.

Vsi navedeni primeri kažejo, da visokošolsko izobraževanje že dolgo ni več javna dobrina in da bodo študentje v večini držav slej ko prej verjetno morali prispevati določen znesek za svoje izobraževanje, s tem pa bodo na nek način tudi sebi omogočili kakovostnejši študij. V nadaljevanju podajamo primere visokošolskih sistemov v nekaterih članicah EU.

2.2.2. Primeri financiranja visokega šolstva v Evropski uniji

Službe Evropske komisije so v letu 2004 izvedle obsežno raziskavo o ekonomiki izobraževanja (Projects in »Economics of education«, 2004), v kateri so bili obravnavani visokošolski sistemi v vseh takratnih članicah EU. V raziskavi je bilo ugotovljeno, da se visoko šolstvo v EU sooča z naslednjimi izzivi:

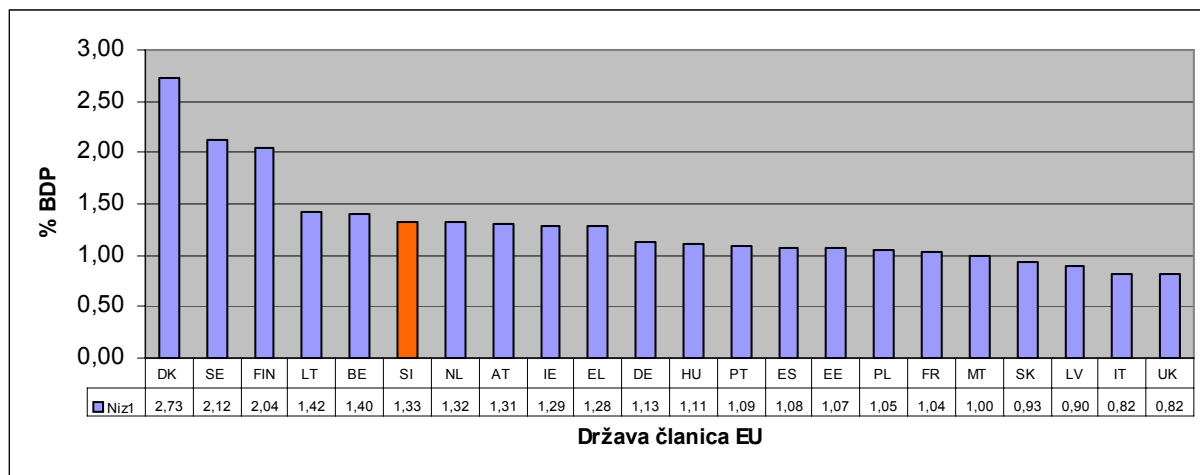
- povečevanje zanimanja za visokošolsko izobraževanje,
- razvijanje učinkovitega in tesnega sodelovanja med univerzo in gospodarstvom,
- povečevanje števila lokacij za proizvodnjo znanja,
- reorganizacija znanja.

Visoko šolstvo v članicah EU se financira na več načinov, in sicer preko javnih sredstev na državni, regionalni in lokalni ravni ter iz zasebnih virov financiranja s strani študentov, fundacij in prispevkov nevladnih organizacij. Sistemi financiranja se med državami članicami močno razlikujejo, ponekod celo znotraj posamezne države. Večina držav se zaveda, da so nujno potrebni pogovori o učinkovitem financiranju izobraževalnih ustanov, saj se problemi na področju financiranja v glavnem pojavljajo na področju vlaganja v človeške vire.

Slika 3 prikazuje višino javnih izdatkov za terciarno izobraževanje v letu 2001 kot odstotek BDP. Slovenija je po podatkih Statističnega urada za leto 2001 za visokošolsko izobraževanje namenila 1,33 % BDP javnih izdatkov (Statistične informacije, 2005). Kot vidimo iz Slike 3, so v obravnavanem letu največji delež BDP-

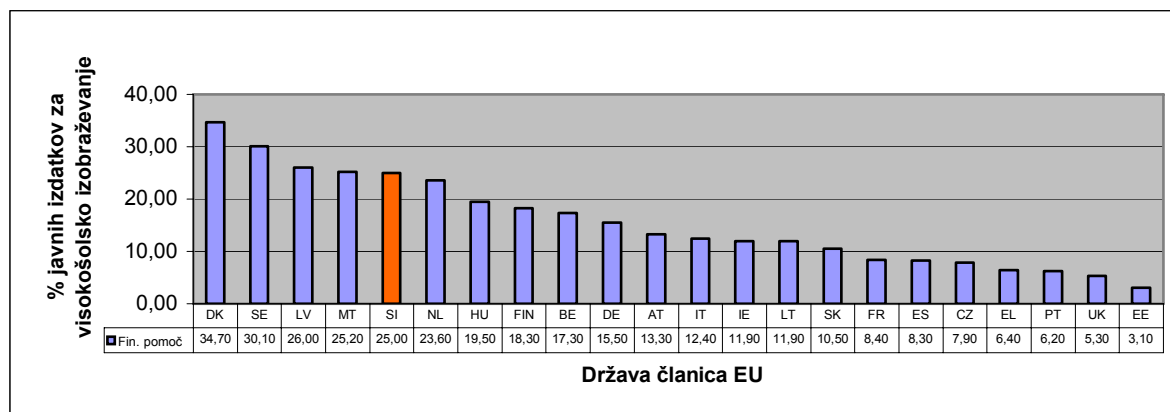
ja za visokošolsko izobraževanje namenile skandinavske države (Danska, Švedska, Finska), najnižji delež pa Latvija, Italija in Velika Britanija.

Slika 3: Javni izdatki za visokošolsko izobraževanje v letu 2001 kot odstotek BDP

Vir: Projects in »Economics of education«, 2004, str. 21, Statistične informacije, 2005.

Slika 4: Finančna pomoč študentom kot odstotek javnih izdatkov za visokošolsko izobraževanje v letu 2001

Vir: Projects in »Economics of education«, 2004, str. 26, Statistične informacije, 2005.

Slika 4 prikazuje celoten znesek finančne pomoči študentom kot odstotek javnih izdatkov za visokošolsko izobraževanje. Finančna pomoč študentom zajema transferje študentom v obliki štipendij in posojil, med posameznimi državami članicami pa je različna tudi zaradi različnih sistemov financiranja visokega šolstva. Ob tem moramo še opozoriti, da se podatki nanašajo le na izdatke, namenjene šolninam, ne pa tudi za subvencije prevoza, bivanja v študentskih domovih in podobno. Iz slike vidimo, da je bil odstotek finančne pomoči študentom najvišji na

Danskem in Švedskem, najnižji pa v Veliki Britaniji in v Estoniji. Slovenija je za finančno pomoč študentom namenila 25 % javnih izdatkov za visokošolsko izobraževanje za leto 2001 (Statistične informacije, 2005). Seveda pa tovrstna finančna pomoč pomeni manj sredstev kot proračunskih prihodkov visokošolskih organizacij.

V Prilogi 2 (Eurostat, 2007, Top European Universities, 2007) smo zbrali statistične podatke za članice EU v letu 2003, ki se nanašajo na število študentov in učiteljev, razmerje število študentov na učitelja, letne izdatke za javne in zasebne visokošolske institucije, delež BDP za visoko šolstvo ter delež šolnin glede na celotne javne izdatke za visokošolsko izobraževanje. Glede na to, da so podatki precej obsežni, bomo komentirali le mesto Slovenije znotraj visokošolskega prostora članic EU:

- **Število visokošolskih organizacij** – Slovenija se med članicami EU glede na število visokošolskih organizacij uvršča med države z manjšim številom organizacij. Pri tem pa naj povemo, da v precej državah fakultete nastopajo kot samostojni subjekti in ne kot del univerz, zaradi tega prihaja do takšnih razlik. Slovenija ima tako po navedenem seznamu 7 visokošolskih institucij, najmanj institucij, 2, ima Malta, največ, 575, pa Francija.
- **Število študentov** – Slovenija se uvršča med države z manjšim številom, kar je glede na majhnost države logična posledica, vendar pa je delež študentov v Sloveniji glede na število prebivalcev relativno visok, saj se v Sloveniji na terciarni ravni izobražuje 5 % prebivalcev, v državi z največjim številom študentov, Veliki Britaniji, pa je ta delež 3,86 %.
- **Razmerje število študentov na učitelja** - v Sloveniji je ta delež najvišji, kar jasno kaže na to, da so naši visokošolski učitelji preobremenjeni s številom študentov, kar vpliva na slabšo kakovost izvedbe študijskega procesa. Država z najnižjim razmerjem je Švedska, kjer na enega učitelja v povprečju pride 9 študentov.
- **Letni izdatki za visokošolske organizacije na študenta** - v Sloveniji so v letu 2003 znašali 5.854 EUR PPS, kar nas uvršča med države z nižjimi izdatki na študenta. Najmanj sredstev, 2.840 EUR na študenta, prispeva Latvija, največ, 13.680 EUR na študenta, pa Švedska.
- **Višina sredstev na študenta, izražena v odstotku BDP na prebivalca** – Slovenija nameni 34,7 % BDP p.c., kar nas uvršča med spodnjo tretjino držav. Najnižji delež, 23,8 % BDP p.c. na študenta nameni Grčija, največ, 54,4 % BDP p.c. na študenta pa Švedska.
- **Delež BDP, ki ga država namenja visokemu šolstvu** – Slovenija se med članicami EU uvršča v sredino držav, saj za visoko šolstvo nameni 1,3 % BDP. Najvišji delež BDP visokemu šolstvu (1,8 %) namenijo Danci, najmanj (0,6 % BDP) pa Maltežani.
- **Število visokošolskih učiteljev** – je v Sloveniji tretje najnižje glede na članice

EU, saj je v Sloveniji v meri FTE³ zaposlenih 2.276 visokošolskih učiteljev, v državi z največjim številom učiteljev, v Nemčiji, pa je skoraj 175.000 učiteljev. Seveda se manjše število učiteljev v Sloveniji jasno odraža tudi v razmerju število študentov na učitelja.

- **Odstotek pomoči študentom glede na celotne javne izdatke, namenjene visokošolskemu izobraževanju** - v Sloveniji je višina pomoči 25 %, kar nas uvršča med države z višjim deležem pomoči študentom. Najmanj pomoči študentom nameni Poljska, le 0,4 %, največ pa Ciper, kar 56 %.

V nadaljevanju povzemamo izsledke raziskave Evropske komisije (Projects in »Economics of education«, 2004, str. 31-175) o položaju visokega šolstva za izbrane države, in sicer Dansko, Italijo, Avstrijo, Češko in Veliko Britanijo.

Ob tem moramo bralca opozoriti na to, da visokošolski sistemi v izbranih državah temeljijo na različnih zgodovinskih dejstvih, saj sta bili na primer Češka in Poljska po drugi svetovni vojni del socialističnega bloka, zato je bilo visoko šolstvo tam desetletja v povsem drugačnem položaju kot v državah zahodne Evrope.

2.2.2.1. Danska

Prva danska univerza v Kopenhagnu je bila ustanovljena v letu 1479. Danes se danski visokošolski sistem deli na sektor univerz in sektor visokih strokovnih šol. Visokošolske ustanove so financirane iz javnih sredstev in jih regulira država, saj morajo kljub svoji avtonomiji upoštevati določene regulative. Zasebne institucije sicer lahko delujejo brez regulative, vendar morajo imeti akreditirane programe, če želijo študentom podeliti javno priznane nazive. Število študentov se je v letih med 1997 in 2002 povečevalo enakomerno, v letu 2002 pa je bilo glede na leto 1997 višje za 9 %.

Na področju financiranja od leta 1993 akreditirani visokošolski zavodi dobivajo pavšalne subvencije, s katerimi lahko prosto razpolagajo v okviru tega, čemur so bila sredstva namenjena (pedagoško delo, raziskovalne dejavnosti, administracija, zgradbe). Na ta način skuša država promovirati ekonomsko odgovornost in optimizacijo uporabe denarnih sredstev. Višina dodeljenih sredstev je odvisna od števila študentov, ki opravijo izpite. V obdobju od leta 1999 do 2001 so se prihodki visokošolskih ustanov s strani države povečali za 22 %.

³ FTE – full-time equivalent; mera, ki pove, koliko bi bilo zaposlenih ljudi, če bi vsi delali polni delovni čas. Tako FTE=1 lahko pomeni, da dela en človek osem ur ali da dva človeka delata vsak po štiri ure ali pa delajo štirje ljudje po dve uri itd.

2.2.2.2. Italija

Univerze v Italiji imajo svoje začetke že v antičnih časih, ko so bile različne kategorije državljanov združene v skupnosti na podlagi ekonomskih ali poklicnih lastnosti. Kasneje so univerze ustanavljali papeži ali različni vladarji, večinoma pa so bile državne institucije. Financiranje današnjih univerz v Italiji je bilo do leta 1993 v glavnem domena države, vpisni stroški, ki so jih plačali študenti, pa so pomenili relativno majhen delež prihodkov univerz. Sredstva so bila razdeljena posameznim univerzam na podlagi ostrih kriterijev.

Danes so univerze upravičene do pobiranja šolnin, saj na ta način študentje krijejo del stroškov študija. Vsaka univerza se, ob določeni minimalni šolnini, samostojno odloča, kolikšne stroške mora plačati posamezen študent, predvsem na podlagi prihodkov družine. Univerze so prav tako upravičene do pridobivanja denarnih sredstev iz drugih virov, predvsem za namen raziskav.

Čeprav je število študentov v visokošolskem izobraževanju v Italiji upadlo, so prihodki univerz v obdobju 1995-2002 narasli za 42 %. Kar 23 % prihodkov so predstavljali prispevki študentov na račun plačevanja šolnin in drugih prispevkov.

2.2.2.3. Avstrija

Avstrijske univerze imajo dolgo tradicijo, saj je bila Univerza na Dunaju ustanovljena že leta 1365. Sprva so bile univerze podrejene cerkvi, nato v času Marije Terezije in Jožefa II. državi, po letu 1848 so dobile določeno samostojnost, nato pa so spet postale državne institucije.

Število študentov v Avstriji se je v obdobju 1997-2001 povečalo za približno 10 %, vendar je Avstrija v letu 2001 uvedla šolnine, kar je seveda število študentov močno zmanjšalo in se je tako v obdobju od leta 1997 do 2002 število študentov zmanjšalo za 7 %. V letu 2004 so avstrijske univerze postale avtonomne javne institucije, saj je vlada skušala povečati tekmovalnost v učinkovitosti in kakovosti med univerzami. Posledica tega ukrepa je tudi ta, da zaposleni na univerzah niso več javni uslužbenci.

Uvedba avtonomnosti se kaže tudi na področju financiranja, saj zvezno ministrstvo določa zgolj o tem, katera univerza bo dobila določeno vsoto denarja, za razporeditev denarnih sredstev znotraj univerze oziroma fakultete pa je odgovoren rektor oziroma dekan. Financiranje temelji na triletnih pogodbah, za sredstva pa se vsaka univerza pogaja z vlado. Če univerza ne izkaže dovolj dobrih rezultatov, se lahko višina sredstev zmanjša.

Pred letom 2000 je bilo šolanje za študente brezplačno, od leta 2001 dalje pa morajo študentje za vsak semester plačati 363 EUR, tuji (državljeni držav, ki niso članice EU) pa 726 EUR na semester. Na račun šolnin so se prispevki gospodinjstev v letu 2001 glede na leto 1999 povečali kar za 323 %, delež gospodinjstev v celotnem prihodu visokošolskih zavodov pa se je od 1 % v letu 1999 povečal na 4 % v letu 2001. Glede na večje zahteve po financiranju izobraževanja so se na drugi strani v letu 2001 povečali tudi prispevki države za šolnine in štipendije, in sicer za 5 % glede na leto 1999.

2.2.2.4. Češka

Prva češka univerza v Pragi je bila ustanovljena že leta 1348. Po letu 1918 je visokošolske institucije ustanovljala in financirala država, vendar so imele avtonomijo in akademsko svobodo. Po letu 1948 je bila institucijam vsa svoboda odvzeta in so postale del centralnega državnega upravljanja in planiranja. Po letu 1990 so visokošolske ustanove ponovno pridobile svojo avtonomnost ter akademske pravice in svoboščine.

Število študentov se je v obdobju od leta 1997 do leta 2002 izjemno povečalo, in sicer kar za 45 %, saj so po letu 1998 visokošolske institucije postale javne ustanove, povečalo pa se je tudi število zasebnih institucij. Kljub vsemu se institucije še vedno v glavnem financirajo iz vladnih sredstev, vendar določen del sredstev plačajo tudi študentje v obliki šolnin. Zanimivo v sistemu češkega visokošolskega sistema je tudi to, da morajo študentje, ki študija ne zaključijo v predvidenem roku, za vsak mesec v letu od predvidenega zaključka študija plačati neke vrste zamudnino.

Še ena zanimivost v češkem visokošolskem sistemu so prihodki visokošolskih institucij, pridobljeni iz raziskav in razvoja. V letu 2001 so bili namreč ti prihodki (država, podjetniški sektor, neprofitni sektor in tuji viri) v primerjavi z letom 1996 višji kar za 135 %.

2.2.2.5. Velika Britanija

Prvi dve univerzi, v Oxfordu in Cambridgeu, sta bili ustanovljeni kot zasebni univerzi že v 12. oziroma 13. stoletju. V prvi polovici 20. stoletja je bilo ustanovljenih veliko visokih šol, saj je država želela omogočiti visokošolsko izobrazbo vsakomur, ki je to želel. Na ta način se je povečevalo število visokih šol, ki so prerasle v univerze, večino denarja pa je prispevala država. Do leta 1992 sta visokošolske ustanove financirala Svet za financiranje univerz (UFC) ter Svet za financiranje tehničnih in visokih šol (PCFC), nato pa je bil v letu 1992 ustanovljen Svet za financiranje

visokega šolstva (HEFC).

HEFC zagotavlja sklade za financiranje poučevanja in raziskav, skladi pa se razdelijo glede na določene predpise in so organizirani kot enkratne donacije, ki jih lahko institucije porabijo po svoji presoji. Na račun oblikovanja tega sklada so se prihodki visokošolskih institucij v obdobju od leta 1995 do 2002 povečali za 10 %, povečali pa so se tudi prihodki iz raziskovanja (za 35 %) in prihodki iz sredstev EU (za 9 %).

Kljub raznovrstnim sistemom financiranja visokošolskega izobraževanja v posameznih državah članicah EU, ki smo jih predstavili zgoraj, imajo univerze v državah članicah na voljo različne možnosti, da pridobivajo določen del denarnih sredstev tudi s strani EU (Projects in »Economics of Education«, 2004, str. 17-19):

- **EU okvirni programi** – pojavljajo se predvsem na področju tehnoloških raziskav in razvoja.
- **Socrates** – program je namenjen promociji dimenzije EU in zagotavljanju kakovosti izobraževanja preko spodbujanja sodelovanja med državami. Znotraj tega programa se je razvil tudi program **Erasmus**, ki promovira izmenjavo študentov in učiteljev med izobraževalnimi institucijami.
- **Leonardo** – program pospešuje mednarodne projekte, ki temeljijo na sodelovanju med različnimi stranmi na poklicnem področju (univerze, podjetja, gospodarske zbornice) z namenom povečevanja mobilnosti.
- **Tempus** – program je bil ustanovljen z namenom pospeševanja sodelovanja med visokoškolskimi institucijami pri oblikovanju visokošolskih reform po padcu Berlinskega zidu.
- **Erasmus-Mundus** – program je namenjen sodelovanju in mobilnosti na področju visokošolskega izobraževanja, s ciljem povečanja kakovosti evropskega visokošolskega izobraževanja in za promocijo medkulturnega sporazumevanja z državami tretjega sveta.
- **sodelovanje med EU in ZDA** – uradni dogovor o sodelovanju obeh strani na področju visokega šolstva je bil sprejet v letu 1995 in je namenjen promociji razumevanja med državljani EU in ZDA, hkrati pa tudi podpira mednarodne izobraževalne projekte, ki pripomorejo k novim oblikam sodelovanja med skupnostma.
- **sodelovanje med EU in Kanado** – uradni dogovor je bil sprejet v letu 2000 z namenom sodelovanja med EU in Kanado za pospeševanje razumevanja med skupnostma in za zagotavljanje večje kakovosti razvoja človeških virov.

Glede na analizo izbranih držav ter glede na podatke v Prilogi 2 ugotavljamo, da je financiranje visokega šolstva precej povezano s stanjem gospodarstva države. Tako Danska, katere vrednost BDP na prebivalca je ena izmed višjih na svetu, visokemu šolstvu namenja najvišji delež BDP (1,8 % BDP) med članicami EU ter največ

denarja na študenta, hkrati pa tudi enega izmed najvišjih deležev pomoči študentom, ima pa tudi eno najnižjih razmerij števila študentov na učitelja. Na drugi strani Češka z najnižjim BDP-jem izmed izbranih držav namenja znatno nižja sredstva (0,9 % BDP) tako visokemu šolstvu, kot tudi pomoči študentom. Državno financiranje visokega šolstva pa ni nujno povezano s kakovostjo izobraževanja. Velika Britanija, ki ima delno uvedeno tudi zasebno financiranje visokega šolstva, ima namreč, sodeč po seznamu najboljših evropskih univerz (Top European Universities, 2007) med prvimi desetimi mesti kar 4 univerze, kljub temu, da država visokemu šolstvu namenja precej manjši delež BDP-ja (1,1 %) v primerjavi z Dansko. Sodeč po stanju v primeru Velike Britanije tudi ugotavljamo, da število študentov v državi nujno ne vpliva na kakovost študija, saj ima Velika Britanija največ študentov med državami EU, pa kljub temu njene univerze zasedajo največ mest v prvi deseterici 100 najboljših univerz v Evropi. To delno lahko povežemo z dejstvom, da se med večjim številom študentov lažje najde več inteligentnih ljudi.

2.3. SPREMINJANJE VLOGE UNIVERZ IN SPREMEMBE V SISTEMU FINANCIRANJA

Stroški visokošolskega, pa tudi izobraževanja nasploh, se v sodobnem času hitro povečujejo, na eni strani zaradi vedno večjega števila študentov, na drugi strani pa zaradi vse sodobnejše in dražje opreme, ki jo študentje in zaposleni uporabljajo pri učenju, poučevanju in raziskovanju. Zaradi povečevanja tovrstnih stroškov se povečujejo tudi pričakovanja izobraževalnih ustanov, da se bodo povečali javni izdatki, namenjeni visokemu šolstvu, zato so tako univerze, kot tudi vlade držav prisiljene iskati nove rešitve.

Johnstone (2003, str. 2-3) meni, da je najbolj pošten način zagotavljanja financiranja visokošolskega izobraževanja t.i. »cost-sharing« načelo, torej delitev stroškov. V sistemu delitve stroškov visokošolskega financiranja po njegovem mnenju sodelujejo štiri strani:

- vlada (liberalni ekonomisti v tržnih gospodarstvih sicer poudarjajo, da javna sredstva ne prihajajo od vlade, ampak od davkoplačevalcev, ki plačujejo davke posredno ali pa neposredno),
- starši (plačujejo del šolnin in/ali vzdržujejo študente, ki v času študija živijo doma),
- študentje (del dohodkov, ki jih namenijo šolanju, študentje zaslužijo z delom med počitnicami ali pa za študij najemajo posojila z načeloma zelo nizko obrestno mero) ter
- individualni in institucionalni pokrovitelji (vloga pokroviteljev je lahko denarna pomoč univerzam za izboljšanje njihove kakovosti, lahko pa gre tudi za štipendije

študentom. Na ta način si pokrovitelji zagotavljajo tudi morebitne sodelavce iz vrst študentov, ki se po končanem študiju zaposlijo v podjetjih pokroviteljev).

Sodobne univerze se vse bolj soočajo tudi s pestrostjo svojih aktivnosti, s katerimi se odzivajo na potrebe svojega zunanjega okolja – torej države, študentov in gospodarstva. Na ta način postajajo univerze manj odvisne od financiranja iz državnih virov, vendar se srečujejo z vprašanjem, kako delovati, da bi lahko iz situacije, v kateri se nahajajo, iztržile čim več. Nedvomno se morajo univerze pri tem obnašati podjetno, kar pa od relativno (z organizacijskega vidika) okorne institucije zahteva precejšnje spremembe v vzorcih obnašanja na ravni celotne institucije, njenih sestavnih delov (oddelkov oz. fakultet) in akademskega osebja. Visokošolski zavodi se večkrat tudi ne znajdejo najbolje, ko gre za stroškovni izračun aktivnosti, ki jih izvajajo, vendar bodo v prihodnje morali razviti ustrezne mehanizme za zaračunavanje svojih storitev zainteresirani javnosti, hkrati pa tudi za trženje svojih storitev.

V nadaljevanju bomo predstavili predloge avtorjev Clements, Blackshaw in Breakwell (2002, str. 4-37), ki naj bi pomagali visokošolskim institucijam pri razvijanju strategije določanja cen in razumnega vodenja univerz pri soočanju s sodobnimi izzivi na področju financiranja izobraževanja.

Na prvi stopnji politike določanja cen naj bi se institucije na posameznih področjih svojega delovanja ravnale skladno z naslednjimi priporočili:

1. **Določanje cen, trženje in strateško planiranje:** strateški plani izražajo cilje organizacije in predstavljajo zaporedje ločenih, a povezanih informacij o delovanju organizacije. Gre za piramidno obliko, v kateri se na vrhu nahaja cilj, pod njim so razporejeni operativni cilji za njegovo doseganje, ob operativnih ciljeh pa morajo biti navedene tudi cenovne in trženjske aktivnosti za doseg cilja. Vse nižje aktivnosti morajo biti seveda med seboj usklajene.
2. **Izvajanje cenovne strategije:** za izvedbo ustrezne cenovne strategije mora vsaka institucija v strateškem planu določiti svoje cilje na posameznih področjih delovanja (raziskovanje, poučevanje, svetovanje ipd.). Šele, ko so cilji določeni, lahko institucija določi časovni okvir za doseg ciljev, potrebna zahtevana sredstva, operativne plane in odločitev za njihovo izvedbo.
3. **Poslovno načrtovanje:** pri poslovnem načrtovanju je potrebno natančno oceniti izvedbo načrtovanega projekta, zato mora poslovni načrt vsebovati jasne definicije projekta, prikaz pričakovanih prihodkov in odhodkov, potrebne resurse za doseganje ciljev projekta, načrt dela, morebitna tveganja, pričakovane rezultate in podobno.

4. **Upravljanje s tveganji in analiza tveganja:** upravljanje s tveganji in analiza tveganja pomenita nadzor in oceno aktivnosti, s katerima nameravamo zagotoviti, da bo strateški cilj dosežen. Prikaz tveganja je nujno potreben zato, da se v primeru, da se neko tveganje dejansko zgodi, ustrezno odzovemo na nastalo situacijo, ne le na ravni določenega področja, ampak na ravni institucije kot celote.
5. **Tržna analiza:** tržna analiza na primeru visokošolskih institucij sicer deluje precej protislovno, vendar je v začetku načrtovanja nove aktivnosti nujno potrebna. Najlažje to ponazorimo na primeru: visokošolski zavod se odloči izvesti izobraževanje na nekem ožjem področju; v tem primeru je s tržno analizo nujno potrebno ugotoviti, kakšno je povpraševanje po udeležbi na izobraževanju, ali že obstaja kakšen podoben program, kakšne so možnosti izvedbe programa, kakšno ceno lahko postavimo za udeležbo na izobraževanju in podobno.

Druga stopnja določanja cen storitev visokošolskih institucij zajema naslednja operativna in tehnična področja:

1. **Določanje cen storitev:** določanje cen je vsakokrat odvisno od različnih dejavnikov, zato tržniki definirajo različne strategije postavljanja cen. Načeloma naj bi izobraževalne institucije postavile takšne cene svojih storitev, ki pokrivajo dejansko nastale stroške in tolikšen dobiček, kot ga trg še sprejema. Nekaterih stroškov ni lahko določiti, zato morajo institucije pri tem upoštevati, da so dejavnosti med seboj povezano financirane, da je nekatere stroške storitev mogoče precej racionalizirati in da je mogoče spremeniti način, na katerega se določene aktivnosti izvajajo.
2. **Pogajanja in pogodbe:** institucije, ki se odločijo za prodajo svojih storitev zainteresirani javnosti, morajo imeti pripravljene kakovostne pogodbe, ki jih bodo sklenile z izvajalci posameznih aktivnosti, torej učitelji. Pogajanja, ki se pojavijo pred sklenitvijo pogodbe, morajo biti izvedena kvalitetno in profesionalno, saj gre pri sklepanju pogodb pogosto za sklepanje pogodb o specifičnih aktivnostih, predvsem pa je potrebno najti primerno razmerje med višino plačila in usposobljenostjo učiteljev.
3. **Prenos intelektualne lastnine in znanja:** intelektualna lastnina je v zadnjem času ena izmed glavnih prednosti visokošolskega izobraževanja in tisto, kar lahko proizvaja pomembne prednosti teh institucij. Intelektualna lastnina se pravzaprav lahko razvije iz katerekoli akademske dejavnosti, torej iz laboratorijskih raziskav, knjig, predavanj, oblikovanja in znanj. Ne gre pravzaprav za eno samo aktivnost, ampak za splet aktivnosti, ki tvorijo nek končni proizvod ali znanje.

4. **Nedenarna cenitev:** dejavnosti, ki jih izvajajo posamezne visokošolske institucije, ni vedno mogoče denarno ovrednotiti, zato morajo študentje pri ocenjevanju vrednosti storitve upoštevati tudi na primer dosežene ocene, kakovost izvedbe predavanj, izkušnje, ki jih pridobijo tekom študija in podobno.
5. **Določanje stroškov** temelji na več dejavnikih, med katerimi so pomembni predvsem notranja kultura institucije, kakovost izvajalcev izobraževalnega procesa, porazdelitev virov sredstev znotraj institucije, že izvedene in nameravane investicije v infrastrukturo in podobno. Prav tako je pomembno poznavanje celotnih stroškov, podatki o zainteresiranih strankah, stroški konkurentov in podobno.
6. **Spremljanje in ocenjevanje doseženega:** ob upoštevanju navedenih aktivnosti, ki jih institucija upošteva pri določitvi cen za posamezne dejavnosti, ki jih izvajajo izobraževalne institucije, morajo le-te narediti oceno doseženega. Pri tem morajo upoštevati, kaj je institucija dejansko dosegla, kakšne težave so se pojavile pri doseganju načrtov, kakšne spremembe so bile povzročene na trgu in kaj, kar so se naučili iz svojih napak, lahko spremenijo pri oblikovanju cen v prihodnosti.

Po našem mnenju lahko tudi visokošolske izobraževalne institucije v Sloveniji v prihodnje računajo na to, da bodo določen del sredstev za svoje delovanje pridobile iz šolnin. Kljub temu, da šolninam študentje niso naklonjeni, verjamemo, da bodo šolnine slej ali prej postale del sistema financiranja vsakega javnega visokošolskega izobraževanja. Študentje si namreč z izobraževanjem pridobivajo predvsem lastne koristi, saj jim višja izobrazba načeloma omogoča višji dohodek na poklicni poti, prav tako pa jim zmanjšuje možnost za njihovo brezposelnost. Res pa je tudi, da študentje s tem, ko pridobivajo višjo izobrazbo, pripomorejo tudi k temu, da je zaradi boljšega znanja domače gospodarstvo lahko bolj konkurenčno ostalim gospodarstvom, s tem pa posredno vsem državljanom omogočajo boljši življenjski standard, zato bo morala tudi država še vedno določen del sredstev namenjati visokošolskemu izobraževanju, kljub morebitni uvedbi šolnin.

Svoljšak (2006, str. 14) navaja naslednje argumente za povečanje zasebnega investiranja v visoko šolstvo:

- visokošolsko izobraževanje prinaša posamezniku več neekonomskih in ekonomskih koristi, zato je prav, da posameznik del stroškov izobraževanja krije sam,
- posamezniki bolj vrednotijo tisto, pri čemer morajo finančno sodelovati sami, zato so tudi študentje bolj motivirani, da zaključijo študij v predvidenem časovnem okviru,
- študentje cenam storitev in stroškom poslovanja posvečajo več pozornosti, hkrati

pa jih tudi zanima kakovost izvedbe študija,

- visokošolske ustanove kot ponudniki na trgu tekmujejo za pridobitev študentov z boljšimi študijskimi programi in dodatnimi aktivnostmi,
- več denarnih sredstev, ki jih na ta način pridobijo izobraževalne institucije, omogoča njihov hitrejši razvoj in boljše pogoje za študij.

Tudi Evropska komisija se zaveda izzivov, s katerimi se bodo morale soočiti države članice, da bi lahko dosegle cilje, zadane v Lizbonski strategiji, zato v svojem poročilu (Sporočilo Komisije Svetu in Evropskemu parlamentu, 2006, str. 5-9) predlaga številne potrebne spremembe na področju visokošolskega izobraževanja:

- odstranitev geografskih in medsektorskih ovir na univerzah v EU in povečevanje mobilnosti,
- zagotavljanje avtonomnosti in odgovornosti univerz z uvedbo novih notranjih sistemov upravljanja (od univerz se pričakuje, da presežejo razdrobljenost na fakultete, inštitute in podobno ter delujejo bolj kot celota),
- povezovanje univerz s poslovno sfero, da s tem postanejo pomembnejši igralec v gospodarstvu,
- zagotavljanje povečevanja zaposljivosti diplomantov s spodbujanjem podjetniške miselnosti med študenti in raziskovalci,
- zmanjšanje pomanjkanja denarnih sredstev ter povečevanje učinkovitosti na področju izobraževanja in raziskav,
- izmenjava znanja z družbo
- nagrajevanje odličnosti s privabljanjem najboljših akademikov in raziskovalcev in
- večja privlačnost evropskega visokošolskega in raziskovalnega prostora v svetu.

Na spreminjajoče se dogajanje v sistemu visokošolskega financiranja se države odzivajo na različne načine. Kot izhaja iz raziskave o financiranju visokega šolstva, ki jo je izvedla Evropska komisija (Projects in »Economics of Education«, 2004, str. 7-9), države članice EU izvajajo različne inovativne mehanizme financiranja visokošolskega sistema, ki imajo za cilj spodbujanje dodatnega financiranja:

1. Povečanje celotne ravni financiranja

- Francija: kombinacija skladov financiranja iz državnega proračuna, regijskih proračunov in evropskih strukturnih skladov. Na ta način je financiranje bolj splošno, prav tako pa je vanj vključeno tudi večje število deležnikov (zagotovitev višje izobrazbe širšemu krogu ljudi, s tem pa tudi večje možnosti za gospodarski napredek države).
- Irska: univerze so se organizirale kot »univerzitetna podjetja«, ki jih je ustanovilo akademsko osebje s ciljem trženja rezultatov univerzitetnih raziskav in določenih dejavnosti. Univerzitetnim podjetjem je omogočeno

tudi bolj neposredno sodelovanje z industrijo, kar tudi študentom omogoča, da teoretične osnove lažje preizkusijo v praksi.

2. Spreminjanje virov dohodkov

- Češka: s spremembo zakona o visokem šolstvu je javnim visokošolskim institucijam dovoljeno izvajati dodatne aktivnosti, za katere lahko zahtevajo plačilo. Te aktivnosti morajo biti povezane z izobraževalno, raziskovalno, razvojno ali umetniško dejavnostjo, izvedene pa so s pomočjo zaposlenih na institucijah.
- Velika Britanija: država je uvedla sistem odloženih šolnin, za katere so študentje dobili posojilo. Študentje po zaključenem študiju pričnejo z vračilom šolnine, če je njihov dohodek nad minimalno določenim, če pa zaslužijo več, plačujejo sorazmerno več šolnine. Študenti vračajo posojilo preko davčnega sistema, država pa pridobljeni denar nakaže visokošolskim institucijam.

3. Učinkovita izraba sredstev

- Finska: da bi lahko institucije dosegale bolj učinkovito in ekonomično delovanje, se morajo vodstveni delavci in zaposleni zavedati stroškov, ki jih prinaša izobraževalna in raziskovalna dejavnost. S poznavanjem dejanskih stroškov je potrebno pri zaposlenih spodbuditi zavest, da delujejo stroškovno bolj učinkovito.
- Malta: država je uvedla sistem »študentskih kartic«, kjer študentje subvencije za študij dobijo nakazane na posebne elektronske kartice, s katerimi nato plačujejo za knjige in ostale učne pripomočke, ostalih življenjskih stroškov pa ne morejo plačevati na ta način. Država ima tako boljši pregled, kolikšen del sredstev študentje dejansko porabijo za sam študij.

4. Zagotavljanje dodatnih sredstev za odličnost na področju raziskovanja, izobraževanja in za povečevanje privlačnosti gospodarstva

- Belgija: že leta 1989 je bil predstavljen model FIRST, katerega namen je pospeševanje povezovanja med raziskovanjem in poslovnim svetom. Glavno načelo modela je, da regija v državi za vsaj dve leti prevzame odgovornost za plačilo stroškov dela za raziskovalca, ki proučuje uveljavitev nekega projekta v industriji določene regije. Del sredstev pripada tudi ustanovi, v kateri raziskovalec deluje.

5. Zagotavljanje pomoči študentom

- Nizozemska: sistem pomoči študentom, ki je bil predstavljen v letu 1996, študentom omogoča pridobitev štipendije kot začetnega posojila. V primeru, da študent študij dokonča v predpisanem času programa, mu denarnih sredstev ni potrebno vrniti.
- Velika Britanija: V letu 2000 je bil za podiplomske študente uveden sistem

najvišjih plač za tiste, ki se po končanem študiju odločijo za poučevanje matematike, znanstvenih predmetov, modernih jezikov in tehnologije.

Glede na navedene primere iz prakse nekaterih držav članic EU ugotavljamo, da se države že spopadajo s spremenjenimi trendi na področju financiranja visokega šolstva, saj z raznimi ukrepi skušajo doseči čimbolj optimalne rezultate glede na razpoložljiva sredstva. Takšne odločitve držav podpiramo, saj je iz navedenih primerov jasno razvidno, da države posegajo po novih ukrepih glede financiranja, tako na strani izobraževalnih institucij, kot na strani študentov. Menimo, da države na nek način »vzgajajo« uporabnike javnega denarja, namenjenega za visoko šolstvo, in sicer tako, da bi z danimi sredstvi pridobili kar največ. Nekatere izmed ukrepov bi po našem mnenju morala uvesti tudi Slovenija (na primer poznavanje dejanskih stroškov tako na strani učiteljev, kot študentov, uvedba študentskih kartic, sistem odloženih šolnin), ker bi ob primerni razdelitvi sredstev največ pridobile prav visokošolske institucije.

Evropska komisija (Komisija Evropske skupnosti, 2002, str. 9-11) ugotavlja, da se države članice EU soočajo z nekaterimi vzorci na področju investiranja v izobraževanje, da bi lahko dosegle cilje, zadane v Lizbonski strategiji, na naslednjih področjih:

- nove zahteve družbe znanja: zahteve po novih znanjih in veščinah, dostopnejše izobraževanje, vseživljenjsko učenje,
- globalizacija in svetovna konkurenčnost: EU naj bi postala vodilna na področju kakovostnega izobraževanja, njene izobraževalne institucije pa naj bi bile najbolj privlačne za študente, učitelje in raziskovalce z vseh celin,
- širitev EU: značilnosti družbe znanja naj bi bile do leta 2010 vzpostavljene na enaki ravni v vseh državah članicah EU,
- demografija: kljub zniževanju stopnje rodnosti se bo EU soočala z vedno večjim številom študentov, ki bodo pridobivali znanje o novih tehnologijah skozi vseživljenjsko učenje.

Države članice EU se po mnenju Evropske komisije (Komisija Evropske skupnosti, 2004, str. 16-18) ne trudijo dovolj, vsaj kar se tiče obstoječih sredstev, ki bi jih lahko izrabljale bolj učinkovito, predvsem na področjih:

- investicij v izobraževanje učiteljev,
- investicij v nova strokovna znanja (učenje tujih jezikov, izobraževanje na področju digitalne pismenosti ipd.),
- investicij v informacijsko tehnologijo.

Na podlagi navedenega lahko sklepamo, da se države zelo dobro zavedajo, da bodo

morale v prihodnosti poiskati nove poti za pridobivanje denarnih sredstev za visokošolsko izobraževanje svojih državljanov in da nekatere izmed njih že poskušajo z uvedbo manj običajnih načinov za pridobivanje nujno potrebnih sredstev.

2.4. MODELI FINANCIRANJA UNIVERZ V SVETU

Kot smo že nekajkrat omenili, je v visokoškolskem izobraževanju v zadnjih desetletjih prišlo do velikih sprememb, s katerimi se morajo soočiti tako države, kot tudi univerze in študentje. Zaradi velikega porasta števila študentov države ne morejo več pokrivati vseh stroškov izobraževanja, zato se morajo izobraževalne institucije za dodatna denarna sredstva truditi na različne načine. Javno izobraževanje se v več državah v zadnjem času spopada s finančnimi reformami, katerih cilj je povečanje zasebnega financiranja izobraževanja. Seveda si večina izobraževalnih institucij želi, da bi država financirala njihovo celotno delovanje, vendar to pomeni, da bi se povečalo povpraševanje po visokoškolskem izobraževanju, na kar pa država zaradi omejenih denarnih sredstev ne more odgovoriti s povečanjem števila vpisnih mest.

Različni avtorji, ki obravnavajo sisteme financiranja izobraževanja, razvrščajo načine financiranja pod različnimi imeni, vendar se v grobem modeli delijo na tri skupine, in sicer na model, kjer država plačuje celotne stroške izobraževanja, na model, kjer stroški izobraževanja bremenijo izključno študente ter kombinirane modele, kjer si stroške delijo študenti, država in druge skupine. V nadaljevanju povzemamo ugotovitve izbranih avtorjev.

Barr (2003, str. 4-11) je obravnaval tri modele financiranja, za katere meni, da bi bili ustrezni za financiranje britanskega visokošolskega sistema:

- **financiranje izobraževanja je izključno v domeni države:** v času, ko so si visokošolsko izobraževanje lahko privoščili le člani premožnejših družin in ko zanimanje za vpisna mesta ni presegalo ponudbe, je bila skrb za kakovost visokošolskega sistema lahko obvladljiva. S porastom vpisa so prihodki visokošolskih ustanov ostali bolj ali manj na enaki ravni, zato so študentje dobili manj kakovostne storitve. Barr meni, da visokošolsko izobraževanje, ki ga financira izključno država, omejuje pravičnost dostopnosti do izobraževanja, saj bogatejši študentje izrivajo revnejše. Barr to stanje utemeljuje z dejstvom, da javno financiranje visokošolskega sistema vodi v prerazporejanje dohodka od revnejših k bogatejšim, saj se statistično v visokošolsko izobraževanje vključujejo predvsem člani premožnejših družin.
- **financiranje s strani države in vnaprejšnje plačilo šolnine:** po mnenju avtorja bi študent vedno moral imeti možnost izbire plačila šolnine, saj so študentje ob

vpisu na visokošolski študij navadno brez svojih sredstev in so bolj ali manj odvisni od pomoči staršev, poleg tega pa šolnina in vsi ostali stroški, ki nastanejo na začetku študija, pomenijo veliko obremenitev za študente. Prav zaradi tega finančnega bremena si študentje iz revnejših družbenih slojev ne morejo plačati študija in se zato ne odločijo za študij.

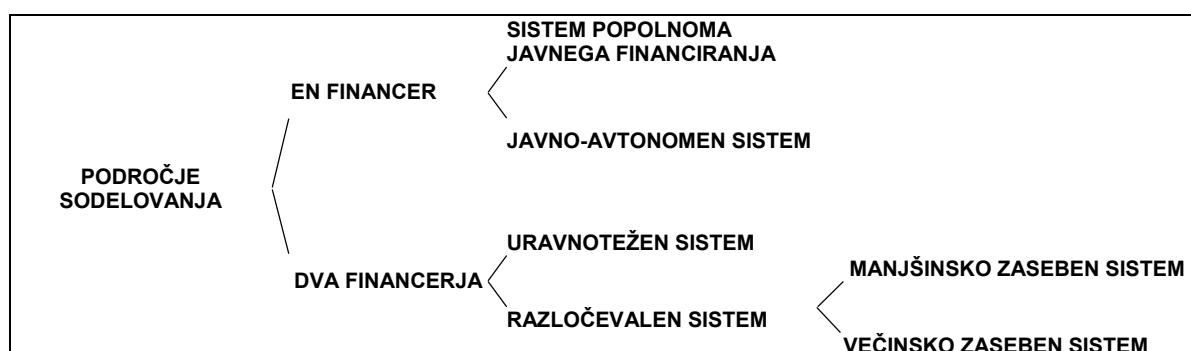
- **financiranje s strani države in odlog plačila šolnine:** pravica posameznika, da se izobražuje na visokošolski ravni, je po mnenju avtorja neodtujljiva. Barr zagovarja dejstvo, da naj izobraževanje na tej ravni ne bo absolutno brezplačno, ampak naj bo brezplačno le za čas izobraževanja, po pridobljeni izobrazbi pa naj posameznik zaradi dejstva, da na račun izobrazbe dobi boljše plačano delovno mesto, odplačuje stroške izobraževanja.

Mramor (2001, str. 275-276) opredeljuje tri modele financiranja visokošolskega izobraževanja v razvitih državah:

- **model države blagostanja:** model predpostavlja, da so celotni stroški študija (tako šolnina, kot ostali življenjski stroški) plačani iz javnih sredstev, študij pa je dostopen vsem.
- **strogo tržni model:** model predpostavlja, da je visokošolsko izobraževanje storitev, katere stroške mora plačati vsak uporabnik v tolikšni višini, kot so le-ti dejansko nastali.
- **anglo-saški model:** koristi pridobljenega znanja so razdeljene na tiste, ki pripadajo celotni družbi ter na tiste, ki pripadajo imetniku znanja, zaradi tega se tudi kritje stroškov pridobitve izobraževanja deli na državo in študenta.

Sistemi financiranja se po posameznih državah razlikujejo glede na značilnosti države, vendar se v skandinavskih državah pojavlja predvsem prvi model, nekatere azijske države uporabljajo drugi model, ZDA, Velika Britanija in Avstralija pa uporabljajo tretji model.

Slika 5: Model razdelitve javnih in zasebnih sredstev financiranja visokega šolstva

Vir: Salerno po Levy, 2002, str. 4, lasten prikaz.

Salerno (Salerno po Levy, 2002, str. 5-6) je obravnaval nekoliko drugačno razvrstitev financiranja visokošolskega sistema, saj je razdelil financiranje tako, kot kaže Slika 5. V nadaljevanju povzemamo razlago modela.

Sistem popolnoma javnega financiranja pomeni, da je doseženo državno financiranje 90 %. V tem primeru ima institucija visoko stopnjo državnega pregleda nad poslovanjem in nizko stopnjo avtonomije v smislu notranjega razporejanja sredstev. Načeloma se šolnine v tem modelu ne zaračunavajo, vlade pa pogosto ponujajo denarno pomoč študentom za namen pokrivanja življenjskih stroškov in nabave literature in študijskih pripomočkov. Ta model je najpogostejši v manj razvitih državah Afrike in Latinske Amerike ter v nekaterih državah zahodne Evrope (Francija, Nemčija).

Javno-avtonomen sistem je zelo podoben prvemu modelu in se prav tako nanaša na precejšnje financiranje z javnimi sredstvi. Razlika med modeloma je, da je ta model bolj odvisen od zasebnih sredstev financiranja za dodatno financiranje in dotacij. Posebej pomemben vir prihodkov so dohodki od šolnin in dobrodelni prispevki. V tem modelu so tudi institucije nekoliko bolj samostojne pri notranjem razvrščanju denarnih sredstev. Model je najpogosteje uporabljen v Veliki Britaniji in v državah, ki so bile nekdanj tesno povezane z njo.

Uravnotežen sistem predstavlja najbolj uravnoteženo stanje, tako z vidika financiranja, kot z vidika kontrole, model pa je najmanj pogost. V modelu obstajajo tako javne kot zasebne izobraževalne institucije. Zasebne institucije so precej podobne javnim, predvsem zato, ker zasebni ponudniki niso zmožni biti finančno neodvisni, njihova prizadevanja za pridobitev državnih sredstev pa prav tako niso uspešna. Istočasno se vlada tudi zaveda, da imajo zasebne institucije določene prednosti in jih zato ne sme kar odpisati. V tem primeru država v večini financira visokošolske institucije. Navedeni model je najpogostejši v Belgiji in na Nizozemskem.

V **manjšinsko zasebnem sistemu** zasebne visokošolske institucije predstavljajo od desetine do polovice vseh vpisnih mest, institucije pa precejšnji del sredstev pridobijo iz tržnih virov financiranja. Z zaračunavanjem šolnin in pridobivanjem tržnih virov financiranja se zasebne institucije zanašajo predvsem na neproračunska sredstva. Kljub temu pa je javni izobraževalni sistem še vedno glavni ponudnik izobraževalnih storitev. Sistem je najpogosteje v uporabi v državah Latinske Amerike.

V **večinsko zasebnem sistemu** večina institucij, tako javnih, kot zasebnih, denarna sredstva pridobiva iz tržnih virov financiranja, državna sredstva pa so namenjena osnovnemu in srednjemu šolstvu. Države, kjer se ta model najpogosteje uporablja, so Japonska, Južna Koreja in Brazilija.

3. SISTEMSKI POLOŽAJ VISOKEGA ŠOLSTVA V SLOVENIJI IN STRUKTURA FINANCIRANJA

Kot smo v uvodnem delu že omenili, se Slovenija prilagaja ciljem Lizbonske strategije in tako kot članica Evropske unije teži k temu, da bi bila del najbolj konkurenčnega gospodarstva na svetu. Več skupin, ki se tako ali drugače povezujejo z visokim šolstvom (politiki, visokošolski učitelji, raziskovalci) se strinja, da bi bilo potrebno spremeniti način financiranja visokega šolstva, vendar se včasih zdi, kot da stojijo na nasprotujočih si bregovih. V nadaljevanju bomo predstavili trenutno stanje na področju financiranja visokega šolstva v Sloveniji.

3.1. FINANCIRANJE IZOBRAŽEVALNIH PROGRAMOV

Financiranje visokega šolstva je najdražji del financiranja izobraževanja v vsaki državi, zato je pomembno upoštevati oba sestavna dela tega sistema – financiranje izobraževalnih ustanov ter državno finančno pomoč študentom (neposredno – štipendije in posojila ter posredno – različne oblike subvencij) (Bevc, 2003, str. 96). Po mnenju Bevčeve sistem financiranja izobraževanja vpliva na razvoj izobraževanja neposredno in posredno, torej v smislu vključenosti prebivalcev v izobraževanje, dolgoročno pa tudi na izobraženost prebivalstva.

Neposreden vpliv sistema financiranja izobraževanja se kaže v zagotavljanju sredstev za stabilen razvoj izobraževanja, posreden vpliv pa je mogoče zaznati v učinku pri uporabi sredstev v izobraževalnih ustanovah ter v vključenosti v izobraževanje različnih socialnih slojev. Pri tem gre po mnenju Bevčeve (2003, str. 96) tudi za nasprotne povezave, saj na primer večja notranja ekonomska učinkovitost (manjši osip študentov, manjša stopnja ponavljanja, krajši čas trajanja študija) ugodno vpliva na financiranje institucij. Na notranjo ekonomsko učinkovitost vpliva predvsem razvoj izobraževanja. Izobraževanje namreč spodbuja gospodarsko rast, na višji stopnji razvitosti je ekonomska učinkovitost izobraževalnih ustanov višja, višja gospodarska rast pa omogoča tudi več finančne pomoči študentom, zato se lahko več ljudi odloča za študij.

Financiranje visokošolskih institucij obravnava tudi Zakon o visokem šolstvu (Uradni list RS, št. 119/2006), ki v 72. členu navaja, da visokošolski zavodi pridobivajo sredstva iz državnega proračuna, šolnin in drugih prispevkov za študij, plačil za storitve, dotacij, dediščin, daril in drugih virov, sredstva pa se porabljajo skladno z namenom, za katerega so bila pridobljena.

Zakon o visokem šolstvu določa, da se univerzam in samostojnim visokošolskim

zavodom, ki jih ustanovi Republika Slovenija, zagotavljajo sredstva za pedagoško, znanstvenoraziskovalno, umetniško in strokovno dejavnost, knjižničarsko, informacijsko, organizacijsko in upravno dejavnost (študijska dejavnost) ter s študijem povezane interesne dejavnosti študentov (obštudijska dejavnost), investicije in investicijsko vzdrževanje ter sredstva za razvojne in druge pomembne naloge. Sredstva se zagotovijo kot skupna sredstva za univerzo ali samostojni visokošolski zavod ob upoštevanju študijskega področja⁴ ter števila vpisanih študentov in diplomantov rednega študija prve in druge stopnje. Močan dejavnik financiranja je tudi položaj zavoda v preteklosti, ko je veljal drugačen sistem financiranja, saj se nov sistem »dodaja« na prejšnja razmerja v pridobljenih javnih sredstvih.

Glede na določila 73. in 73a. člena o financiranju javnih in zasebnih visokošolskih zavodov v Zakonu o visokem šolstvu, ki navaja, da se financiranje podrobneje uredi s posebnim predpisom, ki ga sprejme vlada Republike Slovenije, bomo v nadaljevanju predstavili, kako se določa višina letnih sredstev za visokošolske zavode skladno z Uredbo o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz, od leta 2004 do leta 2008 (Uradni list RS št. 134/2003) ter Uredbo o spremembah Uredbe o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz od leta 2004 do leta 2008 (Uradni list RS št. 72/2004, 4/2006 in 132/2006).

Uredba o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov je nastala kot rezultat težnje po spremembi sistema financiranja visokega šolstva, ki je bil za sodobno delovanje neustrezen. Z Uredbo je bilo vpeljeno t.i. integralno (paketno, lump-sum) financiranje, ki visokošolskim zavodom omogoča večjo samostojnost pri določanju porabe sredstev, s čimer jim je omogočeno tudi bolj učinkovito gospodarjenje s sredstvi. Uvedba tovrstnega sistema financiranja zahteva predvsem odgovornost zavodov do javnosti in države, zato bi bilo potrebno zagotavljati učinkovit nadzor poslovanja na ravni države in visokošolskih zavodov ter ustrezen sistem preverjanja in ocenjevanja kakovosti zavodov in njihovih študijskih programov (Resolucija o NPVŠ, 2006, str. 43), hkrati pa usposobiti visokošolske zavode za učinkovito in premišljeno poslovanje.

Uredba o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz od leta 2004 do leta 2008, opredeljuje letna proračunska sredstva za študijsko dejavnost (LPS) kot skupna sredstva za študijsko dejavnost visokošolskih zavodov. Letna sredstva za študijsko dejavnost visokošolskega zavoda (LSZ) so sestavljena iz osnovnih letnih sredstev (OLSZ) in normativnih letnih sredstev (LNSZ) in velja:

$$\text{LSZ} = \text{OLSZ} + \text{LNSZ}$$

⁴ Študijsko področje je eno izmed 22 področij, določenih v ISCED klasifikaciji (mednarodna standardna klasifikacija izobraževanja, ki jo je sprejel UNESCO v novembru 1997). Za več informacij glej http://www.unesco.org/education/information/nfsunesco/doc/isced_1997.htm.

OLSZ za visokošolski zavod skladno z Uredbo znašajo:

- v letu 2004 80 % LSZ iz leta 2003, povečanih za k
- v letu 2005 77,5 % LSZ iz leta 2004, povečanih za k
- v letu 2006 75 % LSZ iz leta 2005, povečanih za k
- v letu 2007 72,5 % LSZ iz leta 2006, povečanih za k
- v letu 2008 70 % LSZ iz leta 2007, povečanih za k

Vrednost k ponazarja povečanje, ki je enako najmanj stopnji rasti BDP in ne za manj kot 2,5 % glede na realizacijo za preteklo leto. S takim določilom država sicer ne zagotavlja približevanja ciljnemu deležu visokega šolstva v BDP, vendar vlada ni bila pripravljena sprejeti bolj zavezujoče določbe.

LNSZ se določijo ob upoštevanju izhodiščne vrednosti (LIV) ter vsote števila študentov (\check{S}) in z utežjo (U_d) pomnoženega števila diplomantov (D) ter faktorja študijske skupine $f(s)$, v katero spada visokošolski zavod.

$$LNSZ = LIV * \sum ((\check{S} + D * U_d) * f(s))$$

LIV pomeni normativna letna sredstva na študenta v prvi študijski skupini in se izračuna kot količnik med razliko LPS in OLSZ ter vsoto števila študentov (\check{S}), z utežjo (U_d) pomnoženega števila diplomantov (D) ter faktorja študijske skupine, v katero spada visokošolski zavod.

$$LIV = (LPS - \sum OLSZ) / \sum ((\check{S} + D * U_d) * f(s))$$

Študenti (\check{S}) so študenti rednega študija po dodiplomskih študijskih programih brez absolventov na visokošolskem zavodu v tekočem študijskem letu. Diplomanti (D) so diplomanti rednega študija po dodiplomskih študijskih programih na visokošolskem zavodu v preteklem koledarskem letu. Utež na diplomanta (U_d) je razmerje med LNSZ za diplomanta in študenta istega programa, v prvotni Uredbi je utež enaka polovici števila semestrov.

Študijske skupine (s) združujejo visokošolske zavode po prevladujočih študijskih področjih oz. podpodročjih, skladno s prej omenjeno ISCED klasifikacijo. Faktor študijske skupine $f(s)$ načelno izraža razmerje med sredstvi, namenjenimi za izvedbo študija v študijski skupini, v primerjavi s prvo študijsko skupino. Študijskih skupin je šest.

Ob tem naj povemo, da je bil faktor študijske skupine določen brez temeljite analize finančne zahtevnosti izvajanja pedagoškega procesa na posameznem študijskem področju, s ciljem, da se zagotovi »mehak« prehod na nov sistem financiranja, ki ne bo povzročil pretiranega pretresa za posamezne zavode. Kasneje naj bi se s

temeljito analizo ugotovila stvarna razmerja te finančne zahtevnosti in ustrezno korigirala uredba, vendar tega Ministrstvo ni zagotovilo, ker ni financiralo ustrezne raziskave.

Uredba določa, da za leto 2004 veljajo naslednja OLSZ:

- za Univerzo v Ljubljani 24.442,855.661 SIT (cca. 102 mio EUR)
- za Univerzo v Mariboru 7.316,071.851 SIT (cca. 30,5 mio EUR)
- za Univerzo na Primorskem 892,471.958 SIT (cca. 3,7 mio EUR)
- za Politehniko Nova Gorica 134,483.383 SIT (cca. 560.000 EUR)

Bevčeva (2003, str. 97 in 2006, str. 59-60) meni, da so ključni kriteriji pri javnem financiranju visokega izobraževanja učinkovitost, pravičnost in zadostnost sredstev za stabilen razvoj. Uresničevanje kriterijev financiranja dodiplomskega študija je bilo že predmet raziskovanj, v katerih so raziskovalci ugotovili sledeče:

- 1. Zadostnost sredstev:** dalj časa je veljalo prepričanje, da slovenska vlada vlaga premalo javnih sredstev v javno izobraževanje na visokošolski stopnji, predvsem glede na razvite države. Po navedbah Bevčeve (2006, str. 59) je Slovenija iz javnih sredstev za terciarno izobraževanje v letu 2003 namenila 1,35 % BDP, kar je več v primerjavi z EU-25 v letu 2001 (1,1 % BDP). Tudi delež javnih izdatkov za različne oblike državne pomoči študentom je bil v Sloveniji višji (v letu 2000 26 %) v primerjavi z EU-25 (v letu 2000 17 %). Nasprotno pa so bili javni izdatki za izobraževalne ustanove na študenta v primerjavi z BDP p.c. v Sloveniji nekoliko nižji (v letu 2001 37 %) v primerjavi z EU-25 (v letu 2001 40 %). Podatki tako kažejo, da v Sloveniji država zaradi pritiska socialnih partnerjev v večji meri pomaga študentom pri pokrivanju stroškov študija na račun sredstev, namenjenih za visokošolske organizacije, ki so temu primerno nižja. Zanimiva, a ne presenetljiva, se nam zdi tudi ugotovitev avtorice, da je bil delež zasebnih izdatkov v dohodku izobraževalnih ustanov visok, vendar pa je to predvsem posledica šolnin izrednih študentov, s katerimi se, kot smo predvideli v uvodu, financira tudi del rednega študija.
- 2. Učinkovitost uporabe sredstev:** kriterij učinkovitosti uporabe sredstev je Bevčeva (2006, str. 59) že dvakrat uporabila kot predmet raziskovanja in izkazalo se je, da se učinkovitost študija v dveh merjenjih (leta 1988 in 2001) ni izboljšala in da je v obeh opazovanih generacijah diplomirala le polovica študentov vpisane generacije. Poleg nekaterih slabosti na visokošolskih zavodih je to posledica določenih rešitev, zaradi katerih je študentski status privlačen in študenti niso zainteresirani za hiter prehod v zaposlitev, med drugim tudi določenih ugodnosti dela prek študentskih servisov, ki zagotavljajo privlačnejši način zagotavljanja sredstev za preživljanje, kot s prispevki in davki bistveno bolj obremenjen dohodek iz redne zaposlitve in zagotavljanja socialnega zavarovanja za

sorazmerno dolgo razdobje (ponovni vpis, absolventski staž in njegova podaljšanja). Tako je s svojo regulativo država veliko prispevala k relativno neučinkoviti uporabi sredstev za visokošolsko izobraževanje.

- 3. Pravičnost:** raziskave so pokazale, da veljavni sistem financiranja študija v Sloveniji ni pravičen z vidika dostopnosti do študija zaradi drugih stroškov študenta, povezanih s študijem. Tako je redni študij v povprečju bolj dostopen bogatejšim študentom. Revnejši študentje se za študij ne odločajo predvsem zaradi omejenih sredstev njihovih staršev, ki bi jih lahko namenili za plačevanje življenjskih stroškov v času študija (hkrati pa zaradi dohodkov staršev v glavnem niso upravičeni do pridobitve socialne štipendije, kar kaže na problem neprimernih kriterijev za dodelitev štipendij), šolnine za izredni študij pa so prevelik strošek. Ta situacija je v veliki meri posledica tranzicijskega upada števila štipendij, saj so podjetja v večji meri prenehala s štipendiranjem, država pa tega ni nadomestila s svojimi štipendijami ali posojili.

Kot navaja Bevčeva (2003, str. 3), sistem dvojnih šolnin za isti študijski program v članicah EU ni nenavaden pojav, vendar je v Sloveniji delež izrednih študentov med državami članicami precej visok in ga presega le delež izrednih študentov v Veliki Britaniji. Izredni študij v Sloveniji je v glavnem posledica dejstva, da je vključitev v izredni študij način izbire določenega študija, na katerega se kandidat ob omejenem vpisu ni uspel vpisati, si pa želi študirati na tem področju.

Kot smo že omenili, je za slovenski visokošolski prostor v zadnjih desetih letih značilno stalno povečevanje števila študentov ter realno zmanjšanje denarnih sredstev glede na BDP na študenta⁵, vendar pa ob tem (vsaj, če govorimo o UL) razmerje število študentov na visokošolskega učitelja⁶ ostaja na približno enaki ravni. Država je tako z večjim številom študentov na sorazmerno ugoden način omilila problem brezposelnosti v 1990-tih letih, saj se je mladina, ki ni imela možnosti dela, šolala dalje.

Tabela 4 prikazuje stanje na področju financiranja terciarnega izobraževanja v Sloveniji v obdobju od leta 2001 do 2006. Kot vidimo, se izdatki države za terciarno

⁵ Po podatkih SURS-a (Statistične informacije, 2005) je bilo za terciarno izobraževanje v letih 2001 in 2002 namenjenih 1,33 % BDP javnih izdatkov, v letu 2003 pa 1,36% BDP.

Delež javnih izdatkov na udeleženca terciarnega izobraževanja v % BDP p.c. je v letu 2001 znašal 37,6 % BDP p.c., v letih 2002 in 2003 35,1 % BDP p.c.

⁶ Strategija UL (2006, str. 8) navaja, da se razmerje število študentov na učitelja v študijskem letu 2005/2006 glede na študijsko leto 1999/2000 ni spremenilo. Tako znaša razmerje število vseh študentov na učitelja 36,3 in število vseh študentov na vse pedagoge 19,6, razmerje rednih študentov na učitelja znaša 29,3 oziroma rednih študentov na vse pedagoge 15,8. Resolucija o NPVŠ (2006, str. 41) navaja, da naj bi bil standard na univerzah največ 20 študentov na učitelja, saj je le na ta način mogoče uvajati aktivne študijske oblike in s tem zagotoviti realno skrajševanje študija in doseganje zagotavljanja kakovosti.

izobraževanje letno povečujejo, nekoliko bolj, kot se povečujejo stroški na študenta. Tudi stopnja rasti stroškov na vpisanega študenta je nekoliko višja od stopnje rasti BDP na prebivalca glede na preteklo leto, kar pomeni, da država višjih sredstev, ki jih je pridobila tudi zaradi ustrezno (visokošolsko) izobražene delovne sile ne vlaga v visoko šolstvo za izobraževanje prihodnjih generacij, s tem pa zavira njihov razvoj. Seveda to velja ob predpostavki, da bi lahko gospodarstvo učinkovito uporabilo bolj izobraženo osebje. Problem v slovenskem izobraževalnem sistemu je tudi, da država namenja približno enak delež BDP sredstev na študenta v primerjavi s sredstvi na učenca oziroma dijaka (glej Tabela 2, str. 4), kljub temu, da so potrebe visokošolskih institucij bistveno večje, tako z vidika plačevanja dela učiteljev kot nabave raziskovalne opreme in podobnega. Prav zaradi vrste projektov na nižjih stopnjah izobraževanja (matura, devetletna osnovna šola) je v Sloveniji financiranje visokega šolstva zaostalo za potrebami, kar kaže na odsotnost strateškega razmišljanja o tem, katera raven formalnega izobraževanja je ključna za gospodarsko konkurenčnost.

Tabela 4: Financiranje visokega šolstva v Sloveniji v obdobju od leta 2001 do 2006

Leto	Izdatki za terciarno izobraževanje v mio SIT	Letno povečanje izdatkov za terciarno izobraževanje v % glede na preteklo leto	Stopnja rasti BDP na prebivalca v % glede na preteklo leto	Izdatki za visokošolsko izobraževanje v mio SIT	Izdatki za podiplomsko izobraževanje v mio SIT	Izdatki za pomoč šolajočim se v mio SIT	Skupaj izdatki v mio SIT	Število vseh vpisanih študentov	Povprečni stroški na vpisanega študenta v SIT	Stopnja rasti stroškov na vpisanega študenta glede na preteklo leto
2001	35.649			31.160	627	2.288	37.938	88.100	430.600	
2002	40.001	12,20	6,95	38.384	591	2.802	42.804	87.056	491.700	14,20
2003	43.126	7,80	5,01	41.164	820	2.434	45.559	87.205	523.300	6,43
2004	45.768	6,10	5,49	44.200	1.649	4.041	49.810	91.229	546.000	4,33
2005	48.696	6,40	5,03	47.455	1.240	4.077	52.773	90.403	583.800	6,92
2006	52.786	8,40	7,60	51.794	991	3.805	56.591			

Vir: Resolucija o NPVS, str. 30; Statistični urad Republike Slovenije 1a; lastni izračun.

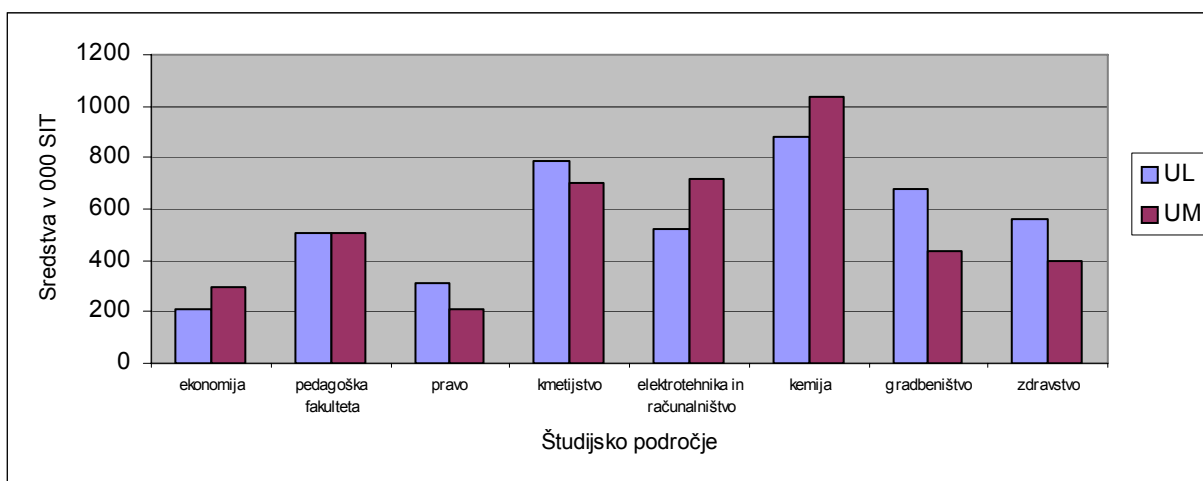
Mramor (2001, str 280-281) navaja⁷, da je v preteklosti prihajalo do nesorazmerij pri financiranju na študenta (podatki veljajo za leto 2000) primerljivih študijskih področij na Univerzi v Ljubljani (UL) v primerjavi z Univerzo v Mariboru (UM). UL je v letu 2000 namreč od države prejela le za 14 % več sredstev za tekoče financiranje (za izobraževalno ter raziskovalno in razvojno delo) za upravljanje s 186 % več študentov, 252 % več zaposlenimi in 160 % več članicami v primerjavi z UM.

Mramor je ponazoril tudi razlike v javnem financiranju na študenta v letu 2000 na primerljivih študijskih področjih na obeh univerzah (Slika 6) in razlike v javnem financiranju na diplomanta na primerljivih študijskih področjih (Slika 7), ki jih navajamo v nadaljevanju. Glavne razlike pri financiranju se pojavljajo tudi zaradi učinkovitosti študija, saj je po mnenju avtorja prav to največkrat pomembna spremenljivka v izračunu obsega financiranja posamezne članice univerze.

⁷ Interni podatki Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in šport.

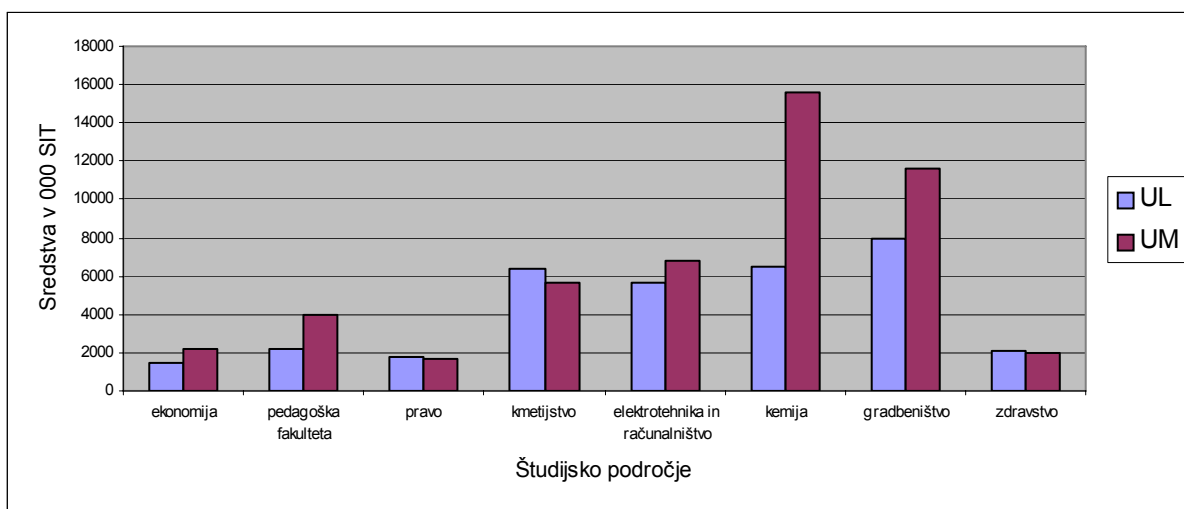
Razlike v financiranju kažejo na odsotnost dobro premišljenega sistema financiranja, kar se pojavlja tudi ob najnovejših tendencah po ustanavljanju večjega števila regionalnih univerz ali visokošolskih središč. Prav nerešena vprašanja financiranja so v veliki meri v ozadju nasprotovanja takšnemu širjenju visokega šolstva, čeprav vrsta argumentov podpira dobro premišljeno regionalizacijo visokega šolstva (npr. enakomernejši razvoj vseh regij, manjši pritisk študentov na Ljubljano ipd.).

Slika 6: Javna izobraževalna sredstva na študenta primerljivih študijskih področij na Univerzi v Ljubljani in Univerzi v Mariboru v letu 2000

Vir: Mramor, 2001, str. 280.

Slika 7: Javna izobraževalna sredstva na diplomanta primerljivih študijskih področij na Univerzi v Ljubljani in Univerzi v Mariboru v letu 2000

Vir: Mramor, 2001, str. 281.

Težko je govoriti le o sredstvih, namenjenih za visokošolsko izobraževanje v Sloveniji, če ob tem ni narejene ustrezne primerjave. Glede na to, da je Slovenija del

EU, je najbolj smiselno, da naredimo primerjavo med Slovenijo in članicami EU.

Statistični urad (Statistične informacije, 2005) navaja, da je delež javnih izdatkov za terciarno izobraževanje v Sloveniji v letu 2002 znašal 1,33 % BDP, v EU-25 pa 1,14 % BDP. Višji delež izdatkov je predvsem posledica precejšnjih sredstev za javne transferje, namenjene gospodinjstvom (študentske štipendije, subvencije za prehrano in prevoz ipd.), saj se je višina javnih izdatkov na študenta v letu 2002 zmanjšala na 35,1 % BDP p.c. glede na leto 2001, ko je znašala 37,6 % BDP p.c., predvsem na račun povečanja števila študentov.

Po višini izdatkov na študenta (Resolucija o NPVŠ, 2006, str. 42) je Slovenija s 6.139 EUR SKM⁸ zaostajala za evropskim povprečjem EU-25, ki je znašalo 7.964 EUR SKM. Na podlagi tega je bilo ugotovljeno, da Slovenija s sredstvi, ki jih namenja za terciarno izobraževanje, sicer dosega evropsko povprečje, vendar pa namenja manj sredstev, ko gre za primerjavo izdatkov na študenta. Predvidevamo, da bodo visokošolske institucije v prihodnje po vsej verjetnosti racionalizirale porabo denarnih sredstev predvsem na račun slabše kvalitete izvedbe študija, če bodo kljub manjšim sredstvom želele doseči zastavljene cilje.

Ob proučevanju preteklosti se je potrebno ozreti tudi v prihodnost. Resolucija o NPVŠ (2006, str. 2) kot enega najpomembnejših ciljev razvoja visokega šolstva v Sloveniji predvideva povečanje sredstev za visokošolske študije na 2 % BDP in raziskave na 3 % BDP do leta 2010. Resolucija o NPVŠ (2006, str. 30) navaja (glej tudi Tabela 4), da se proračunska sredstva za financiranje univerz dvigajo hitreje kot stopnja inflacije in zato je realno pričakovati, da bosta navedena cilja dosežena. Resolucija o NPVŠ tudi navaja, da bi morali visokošolski zavodi zaradi sodelovanja z okoljem (gospodarstvo, evropski projekti, drugi naročniki) pridobiti več sredstev tudi iz teh virov. Tako naj bi bilo razmerje za pridobljena raziskovalna sredstva enako 2 % iz gospodarstva in 1 % iz proračunskih sredstev, razmerje za pridobljena sredstva za izobraževanje pa 0,7 % iz gospodarstva in 1,3 % iz proračunskih sredstev.

Vidimo torej, da je sistem financiranja izobraževanja s strani države na visokošolski ravni urejen dobro le v delu, ki zadeva tekoče financiranje, vendar pa se država zaveda, da je potrebno v izobraževanje investirati precejšnja sredstva, če želi Slovenija doseči višjo razvitost. Nasprotno pa je financiranje raziskovalne dejavnosti (kar bo predstavljeno v nadaljevanju) urejeno precej slabše v primerjavi s financiranjem visokošolskega izobraževanja.

⁸ Standard kupne moči (SKM), v angleškem jeziku PPS, je umetna valuta, ki odraža razlike v ravneh cen v državah, ki jih sicer devizni tečajji ne upoštevajo. Ta enota omogoča pomembne primerjave ekonomskih kazalcev med državami.

3.2. FINANCIRANJE RAZISKOVALNIH PROGRAMOV

Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo med cilji v letnem delovnem načrtu za leto 2007 (Letni delovni načrt MVZT, 2007, str. 11) navaja, da se Slovenija v nekaterih kazalcih na področju visokega šolstva ter raziskovalno-razvojne dejavnosti uvršča v zgornjo polovico držav članic EU (npr. število raziskovalcev na 1000 prebivalcev, število znanstvenih publikacij na milijon prebivalcev, delež izdatkov za terciarno izobraževanje, razmerje med javnimi in zasebnimi vlaganji v raziskave in razvoj, dobro razvito mednarodno sodelovanje), vendar pa kljub temu po znanstveno-tehnološki produktivnosti zaostajamo za povprečjem EU.

Državni zbor Republike Slovenije je v letu 2005 sprejel Resolucijo o nacionalnem raziskovalnem in razvojnem programu za obdobje 2006–2010 (v nadaljevanju RNRRP), ki je nastala na podlagi sprejete Strategije razvoja Slovenije. Ugotovitve, povezane s stanjem raziskovalno razvojne dejavnosti v Sloveniji, navedene v RNRRP (Uradni list RS št. 3/2006), so med drugim:

- Slovenija pri vlaganjih v raziskave in razvoj glede na BDP precej zaostaja za najbolj uspešnimi članicami EU,
- v zadnjem času hitro raste število znanstvenih objav, vendar kljub temu po znanstveni in tehnološki produktivnosti zaostajamo za povprečjem EU,
- Slovenija je izrazito neuspešna pri učinkovitosti izrabe sredstev, definiranju prioritet in uporabi rezultatov dejavnosti raziskav in razvoja za hitrejši gospodarski in družbeni razvoj,
- zaskrbljujoče je stanje na področju uporabe znanja, saj je inovacijsko aktivnih le petina podjetij, s čimer se uvrščamo na rep EU in
- Slovenija potrebuje večjo stimulacijo za skupno delo znanosti in gospodarstva ter povečanje razvojne spodbude za skupne projekte znanosti in gospodarstva.

RNRRP v SWOT⁹ analizi za slovenske univerze navaja naslednje slabosti:

- zaostajanje slovenskih univerz glede kvalitete in konkurenčnosti v mednarodnem merilu,
- visoko šolstvo prispeva premajhen delež v inovacijskem sistemu države,
- raziskovanje na visokošolskih organizacijah za namen akreditacije novih študijskih (predvsem doktorskih) programov v povezavi s pedagoškim procesom je sistemsko neurejeno ter
- nezadosten priliv strokovnjakov tehničnih in naravoslovnih ved v gospodarstvo in iz gospodarstva.

⁹ SWOT analiza (Strength, Weakness, Oportunity, Threat) = analiza PSPN (Prednosti, Slabosti, Priložnosti, Nevarnosti)

Za izboljšanje stanja na področju raziskovanja v povezavi z univerzami RNRRP za naslednje srednjeročno obdobje predvideva naslednje spremembe:

- financiranje visokega šolstva mora doseči obseg dveh tretjin vlaganj v raziskave in razvoj,
- potrebno je izboljšati organizacijsko raziskovalno opremljenost univerz, kar je mogoče doseči z združevanjem z inštituti,
- univerzitetne institucije bi bilo potrebno odpreti in uravnotežiti izmenjavo učiteljev, raziskovalcev in študentov,
- potrebno je izboljšati prehodnost raziskovalcev v poslovni sektor ter
- podiplomski študijski programi naj potekajo v sodelovanju s kakovostnimi tujimi univerzami preko t. i. »joint degrees« (skupnih programov).

Iz navedenega je razvidno, da se slovenska vlada in raziskovalci zavedajo slabosti, ki se pojavljajo na področju raziskovalne in razvojne dejavnosti v Sloveniji in da bodo potrebne mnoge spremembe, če želi Slovenija skladno s cilji Lizbonske strategije do leta 2010 doseči zastavljene cilje.

Glede na določila 12. člena Zakona o raziskovalni in razvojni dejavnosti (Ur. list RS št. 22/2006) so sredstva za financiranje raziskovalne in razvojne dejavnosti usklajena s cilji in prioriteta, določenimi z Nacionalnim in razvojnim programom, za naslednje namene:

- financiranje raziskovalnih in infrastrukturnih programov ter raziskovalnih in razvojnih projektov,
- ustanoviteljske obveznosti Republike Slovenije do javnih raziskovalnih in javnih infrastrukturnih zavodov,
- usposabljanje in razvoj raziskovalnih in razvojnih kadrov,
- mednarodno znanstveno in tehnološko sodelovanje,
- promocija raziskovalne in razvojne dejavnosti,
- financiranje znanstvenega publiciranja in komuniciranja in
- za druge, z zakonom določene namene.

Zakon o raziskovalni in razvojni dejavnosti tudi določa, da je za opravljanje strokovnih, razvojnih in izvršilnih nalog v zvezi z izvajanjem sprejetega nacionalnega raziskovalnega in razvojnega programa ter za izvajanje drugih nalog pospeševanja raziskovalne in razvojne dejavnosti odgovorna agencija (v primeru Slovenije je to Javna agencija za raziskovalno in razvojno dejavnost – ARRS), ki pri tem izvaja z zakonom določene naloge v javnem interesu z namenom, da zagotovi trajno, strokovno in neodvisno odločanje o izbiri programov in projektov, ki se financirajo iz proračuna. V nadaljevanju prikazujemo nekatere statistične podatke o finančnih

kazalcih na področju raziskav in razvoja.

Tabela 5: Struktura bruto domačih izdatkov za raziskave in razvoj v deležu po virih, podatki o višini BDP (v mio EUR) ter izdatki glede na delež BDP (v mio EUR) za obdobje od leta 1996 do leta 2004

BIRR* po virih financiranja	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Indeks 2004/1996
Gospodarske družbe	49,1	53,7	52,5	56,9	53,3	54,7	60,0	52,2	58,5	119,1
Državni viri	43,4	37,0	39,9	36,8	40,0	37,1	35,6	37,5	30,0	69,1
Viri iz visokega šolstva	4,4	0,8	0,8	0,6	0,4	0,7	0,6	0,4	0,3	6,8
Zasebne nepridobitne organizacije	0,4	0,2	0,1	0,1	0,1	0,3	0,1	0,1	0,1	25,0
Viri iz tujine	2,7	8,3	6,7	5,6	6,2	7,2	3,7	9,8	11,1	411,1
Delež BIRR v BDP (%)	1,33	1,32	1,38	1,42	1,44	1,56	1,53	1,32	1,45	109,0
BDP v mio EUR	16.344,8	17.455,6	18.761,4	20.240,0	21.288,1	22.505,0	24.107,9	25.343,6	26.764,4	163,7
Znesek za BIRR v mio EUR	217,4	230,4	258,9	287,4	306,5	351,1	368,8	334,5	388,1	178,2

*BIRR – bruto domači izdatki za raziskave in razvoj

Vir: Statistične informacije 1a, 2007.

Ugotavljamo, da je država v letu 2001 za raziskave namenila precej višji delež BDP v primerjavi z drugimi opazovanimi leti. Največji delež izdatkov za raziskave in razvoj prispevajo gospodarske družbe, kar je logična posledica njihovega hotenja in potreb po novih odkritjih in izboljšavah. Gospodarske družbe so v letu 2004 za raziskave in razvoj namenile petino več sredstev v primerjavi z letom 1996. Zaskrbljujoče se nam zdi, da se je udeležba virov iz visokega šolstva v letu 2004 v primerjavi 1996 drastično zmanjšala, kar je po našem mnenju posledica tega, da so visokošolski zavodi zaradi naraščajočega števila študentov v tem obdobju denarna sredstva potrebovali predvsem za pokrivanje tekočih stroškov poslovanja. Precej bolj optimistično sliko kažejo podatki o naraščajočih denarnih virih iz tujine, kar je nedvomno posledica tega, da se je Slovenija, pred letom 2004 kot kandidatka, po letu 2004 pa kot članica EU odprla navzven in uspela privabiti tuje pokrovitelje. Vendar pa podatki o izdatkih države zgolj glede na delež BDP ne kažejo najbolj realne slike stanja, saj lahko iz podatkov ugotovimo, da se je BDP Slovenije leta 2004 glede na leto 1996 povečal za 64 odstotnih točk, denarno izražena sredstva za raziskave in razvoj pa so se leta 2004 glede na leto 1996 povečala kar za 78 odstotnih točk, kar kaže na to, da so se (vrednostno gledano) vendarle močno povečala sredstva za raziskave in razvoj.

Če sklenemo svoje ugotovitve, lahko rečemo, da daleč največ sredstev za raziskave in razvoj prispevajo gospodarske družbe, čedalje manj sredstev prihaja s strani države, povečuje pa se tudi delež virov iz tujine. Ta razdelitev sredstev nekako ustreza razdelitvi sredstev za raziskovalne in razvojne dejavnosti, zahtevani v Lizbonski strategiji (država naj bi prispevala eno tretjino, gospodarstvo pa dve tretjini sredstev za raziskave in razvoj). Precej sredstev (dvakratno povečanje glede na leto 2004) pa bo še potrebnih, če bo Slovenija želela doseči cilj 3 % BDP za raziskovalno-razvojne namene, opredeljen v Lizbonski strategiji, do leta 2010.

Tabela 6: Bruto domači izdatki za raziskave in razvoj po sektorju izvedbe in vrstah raziskav za leto 2003 in 2004 v mio SIT

Vrsta raziskav / Sektor	Poslovni sektor			Državni sektor			Visokošolski sektor			Zasebni nepridobitni sektor		
	Leto	2003	2004	Indeks 04/03	2003	2004	Indeks 04/03	2003	2004	Indeks 04/03	2003	2004
Temeljne raziskave ¹⁰	807,8	1.331,5	164,8	4.670,8	4.944,9	106,9	3.649,6	3.889,0	106,6	15,4	36,1	234,4
Aplikativne raziskave ¹¹	31.855,5	38.345,7	120,4	10.537,1	11.338,4	107,6	5.335,1	6.128,4	114,9	135,1	150,6	111,45
Eksperimentalne raziskave ¹²	16.299,0	21.084,6	129,4	1.732,0	1.709,9	98,7	1.806,8	2.022,7	111,9	47,6	64,4	135,3
SKUPAJ	48.962,3	60.761,8	124,1	16.939,9	17.993,2	106,22	10.691,5	12.040,1	112,6	198,1	251,1	126,7

Vir: Statistične informacije 1a, 2007.

Tabela 6 prikazuje bruto domače izdatke za raziskave in razvoj po sektorju izvedbe in po vrstah raziskav v Sloveniji v letih 2003 in 2004. Na podlagi tabele ugotovljamo, da je daleč največji del sredstev namenjen za aplikativne raziskave in da se povečevanje sredstev za raziskave in razvoj najbolj izraža prav v poslovnem sektorju. To je seveda edina logična rešitev za podjetja, če želijo ostati konkurenčna v primerjavi s tekmeci iz tujih držav. Obenem pa želimo opomniti tudi na dejstvo, da so sredstva za temeljne raziskave v marsičem zgolj način zagotavljanja preživetja največjih raziskovalnih inštitutov, ki premalo sodelujejo z gospodarstvom.

Iz Tabele 6 in iz dodatnih izračunov ugotovljamo, da je bilo v letu 2003 za raziskave namenjenih 76,79 milijard SIT (cca 320 mio EUR), v letu 2004 pa dobrih 18 % več (91 milijard SIT oz. cca 380 mio EUR). Od vseh sredstev za raziskave je bilo za raziskave na področju visokega šolstva v letu 2003 namenjenih 13,92 % vseh sredstev za raziskave, v letu 2004 pa 13,22 % sredstev, kar kaže na zmanjšanje sicer skromnih sredstev za raziskave v visokošolskem sektorju.

Kot smo predhodno že omenili in kot v svojem članku navaja Bučarjeva (2004), javne raziskovalne organizacije sredstva za preživetje iščejo v državnem proračunu in si s tem zagotavljajo večjo stabilnost. Predvsem to velja za financiranje raziskovalnih programov, kjer je denar zagotovljen za obdobje nekaj let in kjer država kot plačnik zahteva, da se program izpelje. Če bi neka javna institucija želela pridobiti sredstva

¹⁰ **Temeljno raziskovanje** je eksperimentalno ali teoretično delo, katerega osnovni cilj je pridobivanje novega znanja na podlagi temeljnih pojavov in opazovanih dejstev. Temeljno raziskovanje je usmerjeno k iskanju novih splošnih spoznanj in zakonitosti.

¹¹ **Aplikativno (uporabno) raziskovanje** je tudi izvirno raziskovanje, usmerjeno k pridobivanju novega znanja, vendar z določenimi praktičnimi cilji in nameni. Izsledki temeljnega in aplikativnega raziskovanja se v znanosti povezujejo kot sistem znanj o pojavih in zakonitostih v naravi in družbi. Aplikativno raziskovanje je usmerjeno v pridobivanje znanja ali razumevanje za določanje načinov, s katerimi lahko zadovoljimo spoznane ali opredeljene potrebe.

¹² **Eksperimentalni razvoj** je sistematična uporaba znanja, ki je bilo pridobljeno s temeljnim in aplikativnim raziskovanjem oz. s praktičnimi izkušnjami in je usmerjeno v proizvodnjo novih materialov, izdelkov ali naprav ter k uvajanju novih postopkov, sistemov in storitev.

takšnega projekta tudi na trgu, bi morala določen del vsebine projekta verjetno prilagoditi zahtevi podjetja naročnika, s tem pa projekt v celoti ne bi več ustrezal prvotni obliki in bi bila tako na nek način omejena znanstvena svoboda.

Druga težava, zaradi katere po mnenju Bučarjeve (2004) ne prihaja do sodelovanja med raziskovalnimi institucijami in gospodarstvom je v tem, da praktični prenos znanja v gospodarstvo skoraj ne prinaša dodatnih točk pri habilitacijskih postopkih raziskovalcev, saj v teh postopkih veljajo predvsem objave člankov v priznanih mednarodnih znanstvenih revijah. Zaradi tega se raziskovalci obnašajo predvsem racionalno in se posvečajo objavam. Vprašanje o tem, ali je tako raziskovalno delo potrebno in uporabno tudi za slovensko gospodarstvo, pa seveda ostaja.

Kot navaja Urad za makroekonomske analize in razvoj (Ekonomsko ogledalo, 2003, str. 18-19), za Evropsko unijo v splošnem velja, da je, za razliko od ZDA in Japonske, značilen paradoks, ki se kaže v premajhni uporabi znanja in tehnoloških dosežkov v gospodarstvu, kljub temu, da je stopnja »proizvodnje znanstvenikov« relativno visoka. Z namenom, da bi EU odpravila pomanjkljivosti na področju raziskovalno razvojne dejavnosti, so bili v 80. letih prejšnjega stoletja uvedeni skupni raziskovalni programi, s katerimi EU usmerja raziskave. V letu 2007 je bil tako sprejet že 7. Okvirni raziskovalni program za obdobje od leta 2007 do leta 2011. Aktivnosti EU na področju inovacijske politike pa se še stopnjujejo, predvsem zaradi smernic Lizbonske strategije. Podobno kot za EU, je tudi za slovensko raziskovalno-razvojno sfero značilen neuspešen prenos znanja in tehnoloških dosežkov v gospodarstvo, pa tudi premalo intenzivno sodelovanje med izvajalci RRD ter slab pretok rezultatov RRD.

Na podlagi navedenih dejstev ugotavljamo, da so želje po močnejšem raziskovalnem in razvojnem delu v Sloveniji velike in cilji precej ambiciozni. Ugotavljamo tudi, da se sredstva za ta namen povečujejo, vendar bo po našem mnenju na koncu precejšnje breme financiranja raziskav moralo nositi slovensko gospodarstvo in ne toliko državne in izobraževalne institucije. Prav tako pa izobraževalne institucije za raziskovanje ne namenjajo svojih sredstev, ampak za raziskovalno delo svojega osebja dobijo prihodke od države.

Vsekakor spodbujamo povečano sodelovanje med izobraževalnimi institucijami in gospodarstvom, tako na področju raziskovanja, kot na področju financiranja in nenazadnje tudi na področju prenosa izkušenj iz gospodarstva študentom. Menimo, da država sama ne more predvidevati, kolikšna sredstva naj podjetja namenjajo za raziskave in razvoj, ampak naj podjetjem raje omogoči ugodnejše pogoje za raziskovanje, bodisi preko »posojanja« strokovnjakov ali drage raziskovalne opreme (seveda za določeno plačilo »uporabnine«) ali pa preko različnih državnih vzpodbud (ugodnejša davčna politika, spodbujanje sodelovanja na razpisih za raziskave, na katere se sicer prijavljajo javni zavodi).

3.3. DRUGI VIRI FINANCIRANJA

Zakon o visokem šolstvu (Uradni list RS št. 119/2006) v 72. členu določa, da visokošolski zavodi pridobivajo sredstva iz proračuna Republike Slovenije, šolnin in drugih prispevkov za študij, plačil za storitve, dotacij, dediščin in daril ter iz drugih virov. Glede na to, da smo v točkah 3.1 in 3.2 že opredelili pridobivanje sredstev iz proračuna za izobraževalni in raziskovalno dejavnost, bomo v tej točki predstavili še nekatere druge možnosti, preko katerih lahko visokošolski zavodi pridobivajo denarna sredstva.

Možnosti, preko katerih lahko visokošolski zavodi pridobivajo druga denarna sredstva, je več, v glavnem so to šolnine za izredni dodiplomski in podiplomski študij, svetovalno delo učiteljev in ostalih sodelavcev, sponzorstvo in donatorstvo ter vse druge dejavnosti, ki jih posamezni visokošolski zavodi in njihove enote (na primer članice univerze) opravljajo v svojem imenu in za svoj račun.

Na tem mestu natančneje ne bomo obravnavali podatkov o tem, koliko sredstev je bilo iz drugih virov financiranja pridobljenih na posameznih visokošolskih zavodih, saj iz javno objavljenih poročil o delu za posamezna leta razdelitev prihodkov po posameznih skupinah prihodkov ni jasno razvidna. V nadaljevanju tako le navajamo nekatere aktivnosti pridobivanja drugih virov financiranja.

Šolnine za izredni študij so večkrat predmet razprav med laično in strokovno javnostjo in jim je namenjena precejšnja pozornost. Splošno mnenje je, da so šolnine za izredni študij previsoke, visokošolski zavodi pa naj bi si na ta način neupravičeno pridobivali denarna sredstva na račun izrednih študentov, ki se bodisi zaradi slabega uspeha na zaključnih izpitih (v primeru programov z omejenim vpisom) ali zaradi zaposlitve ne morejo vpisati na želeni študijski program v obliki rednega študija. Izredni študij je tako skoraj edina možna oblika študija, ki se je lahko udeležijo zaposlene osebe, po drugi strani pa predstavlja tudi možnost študija za tiste, ki se zaradi premajhnega števila točk na zaključnih izpitih niso uspeli vpisati na redni študij. Izredni študentje so tako na nek način »kaznovani« zaradi stanja, v katerem se nahajajo in morajo zato plačati šolanje, študij pa navadno traja dalj časa, kar pomeni večjo obremenitev tudi za državo (v primeru, da izredni študent ni zaposlen in ima status študenta).

Po Zakonu o visokem šolstvu (Uradni list RS št. 119/2006) šolnin ni mogoče predpisati za redno izobraževanje na dodiplomskih študijskih programih z javno veljavnostjo, ki se izvajajo kot javna služba, razen če njihovo izvajanje presega standarde, določene z nacionalnim programom visokega šolstva. Tabela 3 (glej str.

6) kaže, da večinoma vsi visokošolski zavodi v Sloveniji razpisujejo tako redni, kot tudi izredni študij. V Prilogi 2 prikazujemo razpisana vpisna mesta za dodiplomski in podiplomski študij na UL za študijsko leto 2007/2008. Ugotavljamo, da je med vsemi razpisanimi mesti na dodiplomskih programih 23,71 % mest namenjenih izrednim študentom, na podiplomskih programih pa kar 84,07 % razpisanih mest. Takšno razmerje razpisanih mest na podiplomskem študiju je po našem mnenju realna slika, saj se v današnjem času vse več ljudi odloča za podiplomski študij po določenem času zaposlitve, ko se želijo bolj specializirati za določeno področje, seveda pa v času študija ne želijo zapustiti službe.

Omenili smo že, da si s šolninami iz naslova izrednega študija visokošolski zavodi zagotavljajo sredstva, s katerimi ponekod pokrivajo tudi izgubo iz opravljanja rednega študija, kar na nek način pomeni, da izredni študenti financirajo redne študente. Po drugi strani izvajanje izrednega študija poteka v prostorih ter na napravah in opremi, ki so financirani iz javnih sredstev, torej visokošolski zavod na račun izvajanja izrednega študija nima občutno višjih stroškov izvedbe pouka, razen seveda dodatnega plačevanja učiteljev, ki so za izredni študij navadno plačani po pogodbi. Po mnenju Ovina (2003, str. 90) delo učiteljev z rednimi študenti trpi tudi zaradi izrednega študija, saj se učitelji zaradi boljšega plačila raje ukvarjajo s študenti na izrednem študiju, pri tem pa jim zmanjka energije za poučevanje rednih študentov. Delo z izrednimi študenti je zaradi njihovih izkušenj pogosto bolj zanimivo, ustvarja pa tudi možnosti za druge oblike sodelovanja, saj študenti izhajajo iz različnih področij in organizacij. Na račun dela s študenti na izrednem študiju pa učitelji nenazadnje tudi nimajo veliko časa za raziskovalno delo.

Svetovalno delo učiteljev in sodelavcev je dejavnost, preko katere visokošolski zavodi pridobivajo denarna sredstva. Priznani učitelji so tako nemalokrat člani uprav in nadzornih svetov v podjetjih, delujejo pa tudi kot svetovalci podjetjem, ki se znajdejo v različnih situacijah in kot pomoč pri usposabljanju kadrov ali uvajanju novih poslovnih procesov v podjetjih. Ob tem je dostikrat vprašljivo, kolikšen delež pripada visokošolskemu zavodu in v kakšni meri učitelji in sodelavci dejansko delajo preko visokošolskega zavoda, koliko pa neposredno, kljub konkurenčni klavzuli v svoji pogodbi o zaposlitvi. Ocenjujemo namreč, da se večina pogodb o sodelovanju sklepa med posameznimi zaposlenimi in podjetji oziroma institucijami, ki povprašujejo po svetovalnih storitvah, zato visokošolski zavodi nimajo pregleda nad dejansko pridobljenimi sredstvi in ne pridobijo ustreznega deleža.

Pri tem se seveda pojavi vprašanje, kolikšen delež naj bi pripadal učitelju in, če sploh, kolikšen fakulteti. Res je, da učitelj sodeluje z zunanji institucijami samostojno in tovrstno sodelovanje pridobi z osebno zavzetostjo, zato je prav, da pridobljena sredstva pripadajo učitelju, saj te aktivnosti v glavnem izvaja v svojem prostem času. Vendar, ali fakulteta kot institucija lahko zahteva delež prihodka zase,

ker ima učitelj določen ugled v javnosti tudi zato, ker je zaposlen na tej fakulteti? Nadalje se moramo vprašati, kaj fakulteta stori za to, da učitelj sodeluje v raznih aktivnostih in ali je stališče nekega učitelja o določeni stvari dejansko tudi stališče fakultete? Pri tem je nujno ločiti tudi vrsto sodelovanja v javnosti, torej ali gre za sodelovanje v medijih ali v poslovnem okolju.

Sponzorstvo in donatorstvo se po mnenju Stanovnika (2001, str. 134) pojavlja predvsem na področju prispevkov za raziskovalno opremo in ostalih osnovnih sredstev ter kot denarna pomoč za raziskovalno dejavnost. Priliv sredstev na visokošolske zavode največkrat ni vezan na konkreten del zavoda (katedro, oddelek ipd.), osebo ali raziskovalni projekt. Sponzorska in donatorska sredstva so velikokrat namenjena tudi sofinanciranju raznih prireditev, kot so konference, simpoziji, seminarji in podobno, vendar je ta obseg sorazmerno skromen.

Med **druge aktivnosti**, ki jih članice univerz izvajajo v svojem imenu in za svoj račun, se štejejo na primer izdajanje knjig in drugo založništvo, dejavnost knjižnic, prodaja knjig, dajanje nepremičnin v najem, obdelava podatkov, prirejanje srečanj, dejavnost strokovnih združenj in podobno. V tem primeru vsa pridobljena sredstva ostanejo delom visokošolskih zavodov (članicam univerz) in ne visokoškolskemu zavodu kot celoti, zaradi tega menimo, da bodo prav tovrstne aktivnosti v prihodnje zahtevale precej več truda, če bodo visokošolski zavodi želeli pridobivati več denarnih sredstev iz povsem tržnih virov.

Izdaja knjig je v prvi vrsti namenjena študentom za lažje pridobivanje novih znanj. Učitelji ponavadi izdajajo knjige za svoje predmete v založbi, saj je tako lažje zagotovljena nižja cena končnega izdelka za študente z dogovorom z založbo za popuste, predvsem pa so te knjige profesionalno izdelane in ustvarjajo ugled za avtorja. Vendar pa se pri tem učitelji soočajo z dilemo, ali izdati knjigo v založbi fakultete in z nižjo ceno ustvariti koristi študentom ali izdati knjigo v založbi in tako zagotoviti širšo prodajo, profesionalno boljši izdelek ter pridobiti več sredstev zase. Če knjigo namreč izda neka večja založba, ima knjiga tudi večji doseg pri drugih bralcih in ne le pri študentih, torej ima učitelj na podlagi prodanih izvodov tudi večji zaslužek in prepoznavnost v javnosti.

Nekatere fakultete v času, ko ni organiziranega pouka, oddajajo svoje prostore v najem. Seveda je to del zaslužka, ki ostane fakultetam, vendar pa se kljub temu dogaja, da so zgradbe zlasti v času poletnih počitnic prazne in imajo tako institucije z njimi predvsem stroške. Težavo v tem vidimo predvsem zato, ker stavbe niso v lastništvu posameznih fakultet, ki se tako v glavnem ne obnašajo kot dobri gospodarji. Ob tem se nam spet zastavi vprašanje, kdo naj bi skrbel za to, da bi se prostore institucij tržilo. Menimo, da naj za to poskrbijo službe posamezne fakultete, v kolikor proste zmogljivosti sploh imajo. Deloma bi jih lahko zapolnili s poletnimi

šolami, dodatnim semestrom za manj uspešne študente in podobno.

Poleg navedenega vse več fakultet izvaja tudi programe usposabljanja za zaposlene v obliki seminarjev, tečajev, simpozijev in podobnega. Pri tem se seveda fakultete med seboj precej razlikujejo, saj nekatere fakultete (na primer Ekonomska fakulteta) ponujajo programe usposabljanja za precej večje skupine zainteresirane javnosti kot druge (na primer Filozofska fakulteta). Ob tem se zopet postavlja vprašanje razdelitve sredstev. Povsem jasno je, da fakulteti kot organizatorici pripada večji del sredstev, saj mora pokriti stroške organizacije in izvedbe srečanja, kamor sodijo tudi stroški plačila predavateljev, ki so navadno tudi zaposleni na fakulteti. Od predavateljev po našem mnenju fakulteta ne sme samoumevno pričakovati, da bodo sodelovali pri izvedbi srečanja, ampak to stori predavatelj sam in v svojem prostem času, zato lahko v zameno za sodelovanje zahteva znesek, ki ga določi sam. Fakulteta kot organizatorica pa seveda sama odloči, če si z vidika stroškov izvedbe lahko privošči določenega predavatelja.

Nenazadnje lahko fakultete določen del sredstev pridobivajo tudi iz naslova intelektualne lastnine. Pri tem je ponovno udeleženih več strani, zato morajo imeti institucije natančno opredeljene pogoje o delitvi sredstev od prihodka iz naslova intelektualne lastnine. Glede na več udeležencev se kaj lahko zgodi, da bi avtorji dobili relativno majhen delež sredstev, zato se morda dostikrat sploh ne spopadajo z raziskovanjem novih ugotovitev. Sicer pa se to področje v Sloveniji šele pričinja urejati.

4. UNIVERZA V LJUBLJANI – NJEN POLOŽAJ V SLOVENIJI IN FINANCIRANJE

Univerza v Ljubljani je najstarejša in največja univerza v Sloveniji, saj je bila ustanovljena že leta 1919. Do leta 1975, ko je bila ustanovljena Univerza v Mariboru, je bila edina univerza na področju Republike Slovenije. V zadnjem času se UL sooča s konkurenco na področju izobraževanja, saj je po ustanovitvi Univerze v Mariboru Slovenija pridobila še Univerzo na Primorskem ter v Novi Gorici, ustanavljajo pa se tudi samostojni visokošolski zavodi. Glede na to, da UL torej ni več edina univerza v državi, tudi ni edina visokošolska institucija, ki pridobiva denarna sredstva s strani države.

4.1. RAZVOJ FINANCIRANJA V ZADNJEM OBDOBJU

Financiranje univerz v Evropi in svetu se v zadnjem času močno spreminja v primerjavi s financiranjem v preteklih desetletjih. Kot navaja Aleksić (1999, str. 130), se tudi Združenje evropskih univerz zaveda nastalih sprememb, ki se v glavnem odražajo na naslednjih področjih:

- **porast pričakovanih storitev univerz:** v glavnem gre za porast števila ljudi, ki se želijo vpisati na univerze, povečane potrebe po vpisu na podiplomsko izobraževanje oziroma vseživljenjsko učenje, pričakovanja po novih študijskih smereh in povečane potrebe ob upoštevanju razvoja znanosti. Skupaj s tem se znotraj univerz samih pojavljajo tudi zahteve po obnovi obstoječe in dodatnih nabavah nove opreme za raziskovanje, knjižnice in informatizacijo, saj se le na ta način lahko zagotavlja kvaliteta izobraževalnih ustanov.
- **stagnacija ali nazadovanje velikosti finančnih virov:** finančni pritiski na univerze izhajajo tako iz notranjih kot tudi iz zunanjih virov, pri čemer so zunanji pritiski povezani predvsem s trendom globalizacije na več področjih, na katerih delujejo univerze, s čimer se krepi tekmovalnost med univerzami. Notranji vzroki za povečane finančne pritiske so predvsem pritiski na stroške, saj se morajo univerze vse hitreje in bolj učinkovito soočati s selekcioniranjem storitev, delitivijo dela z ostalimi izobraževalnimi institucijami, povečati morajo tudi učinkovitost svojih storitev in izboljševati transparentnost izobraževalne in raziskovalne dejavnosti. Vse to od univerz zahteva preoblikovanje obstoječega upravljanja.

Tudi Univerza v Ljubljani se v zadnjem času sooča s spremembami na področju financiranja, predvsem zaradi sprejete Uredbe o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz, od leta 2004 do leta 2008 (Uradni list RS št. 134/2003), ki smo jo v tem delu že obravnavali (glej 4. poglavje).

Kot UL navaja v Samoevalvacijskem poročilu (2006, str. 6) in kot smo predhodno že zapisali, je bilo v letu 2004 z Uredbo o javnem financiranju uvedeno t.i. paketno financiranje, s katerim UL delno lahko sama razporeja pridobljena finančna sredstva med svoje članice, pri tem pa je odvisna od določenih kriterijev (število študentov in diplomantov, študijska skupina posamezne fakultete članice). Od leta 2007 dalje je UL soočena z omejevanjem javnih sredstev, saj je višina dodeljenih sredstev še bolj odvisna od števila študentov in diplomantov. UL ima v svojem Samoevalvacijskem poročilu (2006, str. 7) namreč zapisano, da Vlada Republike Slovenije zmanjšuje število vpisnih mest na UL z namenom, da bi zagotovila večji vpis na drugih visokošolskih institucijah v Sloveniji, zaradi česar se UL počuti diskriminirano. Prav zaradi dejstva, da se bodo sredstva države, namenjena UL, zmanjševala, bo morala UL iskati dodatne vire financiranja, če bo želela ohraniti kakovost in mesto v

slovenskem visokošolskem sistemu, ki ga trenutno zaseda.

In kako izgleda financiranje UL v praksi? V Samoevalvacijskem poročilu UL (2006, str. 11) smo pridobili naslednje podatke:

- Letni proračun UL znaša približno 281 milijonov evrov (67,4 milijard SIT). Iz javnih virov UL dobi 77 % sredstev (51,9 milijard SIT), vključno s tistimi iz EU, 7 % sredstev pridobi na trgu s šolninami (4,7 milijard SIT), ostalo pa z raziskovalnim delom, konzultacijami in drugimi aktivnostmi.
- Javna sredstva za izobraževalno dejavnost se univerzi dodelijo v paketu. Za določanje vsote se najprej upoštevajo prejeta sredstva v preteklosti, število študentov in diplomantov ter področje študija. Ta sredstva se lahko uporabljajo le za akreditirane študijske programe. Univerza lahko razporeja do 10 % sredstev glede na lastne usmeritve. Za skupne naloge in centralno administracijo lahko porabi 5,8 % teh sredstev.
- Za dejavnost članic gre 92 % javnih sredstev, vključno s tistimi za raziskovanje in razvoj. Članice UL namenjajo 0,15 % svojega skupnega prihodka za naloge, ki jih izvajajo skupne univerzitetne službe. Med njimi so tudi razvojne dejavnosti.
- UL nima posebnega razvojnega sklada. Trenutno se je treba za vse večje razvojne aktivnosti in njihovo financiranje dogovoriti s članicami.
- Dodeljeni paket sredstev UL daje nekaj možnosti za uresničevanje svojih usmeritev, čeprav v precej omejenem obsegu. Sistem tudi spodbuja članice, da same iščejo dodatna sredstva izven javnih virov.

V Tabeli 7 prikazujemo prihodke in odhodke, ki jih je imela UL v letih 2004, 2005 in delno 2006, saj vseh podatkov za leto 2006 iz pripravljenega letnega poročila o delu nismo dobili, zato podajamo le nekatere podatke.

Iz tabele ugotavljamo, da so se prihodki iz proračuna in nejavni prihodki v letu 2005 glede na leto 2004 povečali, prav tako so se povečali tudi prihodki v letu 2006 glede na leto 2005. Tržni prihodki iz zasebnih virov se zmanjšujejo, kar kaže na to, da UL ni uspešna pri doseganju cilja, da pridobiva čim več sredstev iz tržnih virov financiranja, k čemur bi glede na okoliščine (napovedi zmanjševanja financiranja s strani države) po našem mnenju morala stremeti. Seveda je mogoče, da se zmanjšujejo ciljne skupine, ki bi lahko prispevale več le prihodkom članic UL.

Višina prihodkov za visokošolsko dejavnost kaže, da so se sredstva v letu 2005 povečala glede na leto 2004 za 6 odstotnih točk, v letu 2006 glede na leto 2005 pa so večja kar za 13 odstotnih točk. Zanimivo je tudi zmanjšanje odhodkov za plače, saj je UL svojim zaposlenim v letu 2005 izplačala za 4 odstotne točke manjši znesek plač, kljub temu, da se je število zaposlenih v letu 2005 v primerjavi z letom 2004 povečalo. Presežek prihodkov nad odhodki kaže, da je UL kljub težavam, ki jih

navaja zaradi prenizkega obsega financiranja, vseeno dober gospodar.

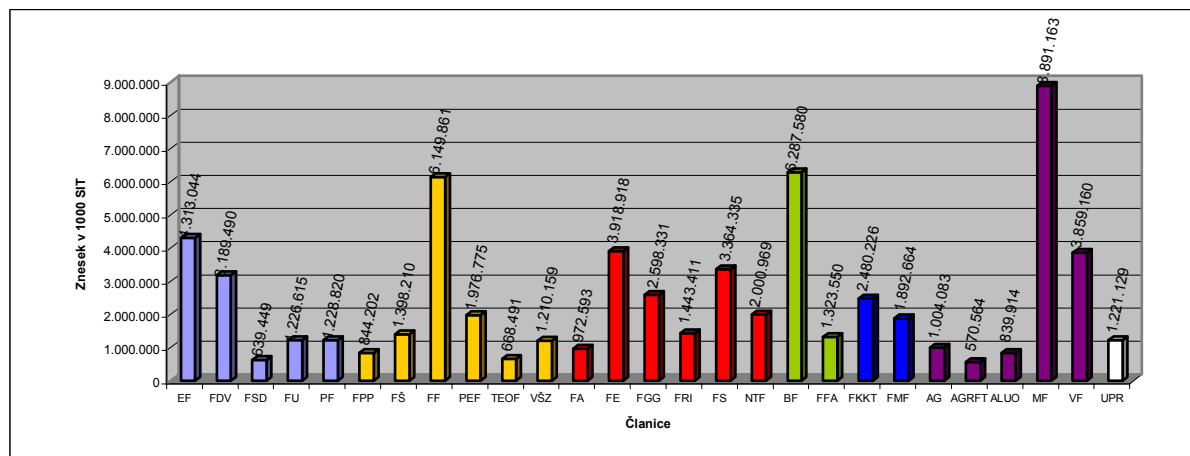
Tabela 7: Prihodki in odhodki Univerze v Ljubljani v letih 2004 do 2006 v 1000 SIT

	Leto 2004	Leto 2005	Indeks 05/04	Leto 2006	Indeks 06/05
Proračunski prihodki - skupaj	48.587.106	50.944.703	104,9	54.838.158	107,6
– za visokošolsko dejavnost	30.908.515	32.866.666	106,3	37.207.851	113,2
– za znanstvenoraziskovalno dejavnost	9.006.902	9.204.875	102,2	10.049.975	109,2
– sredstva EU proračuna (pridobljena na razpisih EU)	972.098	1.292.283	132,9	1.244.377	96,3
– prihodki za investicije	1.371.240	3.345.252	244,0	2.051.073	61,3
– drugi proračunski prihodki	6.328.351	4.235.627	66,9	4.284.882	101,2
Nejavni prihodki za izvajanje javne službe	11.194.518	11.987.525	107,1	12.098.002	100,9
– šolnine in prispevki študentov	4.328.735	4.772.808	110,3	/	/
– drugi prihodki za izvajanje javne službe	6.865.783	7.214.717	105,1	/	/
– prihodki iz kreditov	0	2.542.803	/	/	/
Tržni prihodki (iz zasebnih virov po posebnih pogodbah) - ocena	4.866.225	4.486.418	92,2	3.708.993	82,7
– za znanstvenoraziskovalno dejavnost	1.370.864	1.263.869	92,2	/	/
– za izobraževalno dejavnost	210.708	194.262	92,2	/	/
– drugi zasebni viri	3.284.653	3.028.287	92,2	/	/
SKUPAJ PRIHODKI	64.647.849	67.418.646	104,3	68.594.080	101,7
SKUPAJ ODHODKI	64.186.794	66.665.150	103,9	68.095.455	102,1
Od tega plače (brez plač znanstvenoraziskovalne dejavnosti)	34.458.780	33.119.620	96,1	/	/
PREŠEŽEK / PRIMANJKLJAJ	461.055	753.496	163,4	498.625	66,2

Vir: Poslovno poročilo Univerze v Ljubljani za leti 2005 ter 2006.

Slika 8 prikazuje prihodke po posameznih članicah UL, glede na razdelitev v študijske skupine po uredbi o financiranju. Posamezne študijske skupine so označene z različnimi barvami stolpcev. Vidimo lahko, da daleč največji delež prihodkov dobijo Medicinska fakulteta, Biotehniška fakulteta ter Filozofska fakulteta.

Slika 8: Prihodki iz proračunskih virov financiranja po članicah UL v letu 2006 v 1000 SIT

Vir: Poslovno poročilo Univerze v Ljubljani za leto 2006.

Po Statutu UL (Uradni list RS, št. 8/2005) se dejavnost univerze, ki se nanaša na program visokega šolstva ter nacionalnega raziskovalnega in razvojnega programa, financira iz proračuna Republike Slovenije, ostale dejavnosti pa se financirajo iz drugih virov. Univerza lahko sama določi šolnine za izobraževanje na nekaterih programih, ki so delno ali pa tudi ne, financirani v okviru nacionalnega programa visokega šolstva. Nekoliko drugače pa je v primeru podiplomskega študija, ki ga sofinancira ministrstvo, pristojno za visoko šolstvo. To ministrstvo namreč vsako leto izda razpis za sofinanciranje podiplomskega študija, na katerega se visokošolske institucije prijavijo in v primeru, da so instituciji dodeljena denarna sredstva, ne sme zaračunavati višje šolnine od predpisane s strani ministrstva. Slednja pa zaostaja za pričakovanji in potrebami kakovostne izvedbe podiplomskih programov, zato bolj spodbuja fakultete k večjemu številu vpisanih kandidatov.

Dodatni viri sredstev, s katerimi razpolaga UL, so pridobljeni skladno s 16. členom Statuta UL in se nanašajo predvsem na naslednje aktivnosti:

- izdajanje knjig, revij in periodike, drugo založništvo in tiskarstvo, knjigoveštvo in dodelava, priprava in proizvodnja tiskovnih sestavkov ter druge, s tiskarstvom povezane storitve, dejavnost knjigarn, papirnic, trgovina na drobno s časopisi, revijami,
- trgovina na drobno po pošti,
- dejavnost otroških letovišč, počitniških in sindikalnih domov,
- dejavnost menz,
- telekomunikacije,
- dajanje lastnih nepremičnin v najem,
- dajanje pisarniške in računalniške opreme v najem, svetovanje o računalniških napravah, svetovanje in oskrba z računalniškimi programi, obdelava podatkov, dejavnosti, povezane s podatkovnimi bazami ter druge računalniške dejavnosti,
- pravno svetovanje, podjetniško in poslovno svetovanje,
- fotokopiranje in drugo razmnoževanje,
- prirejanje razstav, sejmov in kongresov,
- drugo izobraževanje,
- dejavnost strokovnih združenj in
- obratovanje športnih objektov.

Kot navaja Poslovno poročilo za leto 2006 (2007, str. 10), je UL povezana tudi s slovenskim gospodarstvom, saj so članice UL v letu 2006 v sodelovanju z gospodarstvom in drugimi uporabniki znanja (med drugim tudi z multinacionalnimi podjetji, kot so Philips, Novartis, Olivetti in Pfizer) izvajale preko 350 različnih tržnih projektov, pri čemer niso upoštevani aplikativni projekti, ki jih sofinancira ARRS.

4.2. MOŽNOSTI VKLJUČEVANJA DODATNIH VIROV FINANCIRANJA IN BOLJŠEGA GOSPODARJENJA Z OBSTOJEČIMI SREDSTVI

Kot smo že omenili, smo opravili pogovor s prokuristko UL, mag. Heleno Kamnar, v katerem smo govorili predvsem o trenutnem stanju na področju financiranja ter na podlagi podanih predlogov s strani avtorice tega dela ugotavljali možnosti za uresničitev predlogov.

Na področju študijske dejavnosti je po besedah mag. Kamnarjeve interes UL ta, da se ob obstoječih študijskih programih 1., 2. in 3. stopnje, ki jih bo financirala država, na UL uvedejo tudi študijski programi, ki bodo plačljivi in pri katerih vpis v programe ne bo reguliran s strani države, ampak bo povsem odvisen od kadrovskih in prostorskih zmogljivosti, ki jih ima UL oziroma od potreb potencialnih študentov in njihovih organizacij. Pri teh programih gre predvsem za oblike vseživljenjskega učenja. Seveda moramo pri tem opozoriti tudi na to, da na nekaterih članicah UL obseg financiranja rednih študijskih programov ne pokriva dejanskih stroškov, izvajanje bolonjskih programov pa je po finančni plati še vedno nejasno, ker gre za 2. in 3. stopnjo.

Glede na to, da se v Sloveniji odpira veliko novih visokošolskih zavodov v drugih krajih, kot imajo sedeže obstoječe univerze, je mag. Kamnarjeva povedala, da se nekatere fakultete zaradi konkurenčnosti že odločajo za ustanavljanje dislociranih enot, v katerih bodo študentom ponudile povsem nove študijske programe, ki jih sicer fakultete na svojem sedežu ne bodo izvajale. Prav tako so nekatere fakultete zainteresirane za internacionalizacijo svojih študijskih programov preko organiziranja izobraževanja v drugih državah, predvsem v republikah bivše Jugoslavije.

UL je v letu 2006 ustanovila »kolegij gospodarstva« kot delovno telo Senata UL (Poslovno poročilo Univerze v Ljubljani za leto 2006, 2007, str. 23). Kolegij gospodarstva sestavljajo predstavniki UL ter direktorji uspešnejših slovenskih podjetij (Gorenje, Zavarovalnica Triglav, Krka, Mercator, Sava, Kolektor group, Oria computers, Nova ljubljanska banka, Keko Varicon, Lek, Akrapovič, in Seaway group). Namen sodelovanja med UL in podjetji je vzpostavitev boljšega sodelovanja univerze z gospodarstvom, kar bi sčasoma pripomoglo k večjemu številu skupnih projektov, prenosa znanja v prakso ter povezanost študijskih programov s potrebami gospodarstva. Na področju sodelovanja z gospodarstvom je izjemnega pomena tudi ustanovitev štipendijskega sklada med UL in podjetjem BTC d.d. za podeljevanje štipendij za mednarodno izmenjavo študentov.

Mag. Kamnarjeva je povedala, da je na področju raziskovalne dejavnosti na UL po njenem mnenju še precej prostora za pridobivanje denarnih sredstev in da bi se morala UL osredotočiti predvsem na pridobivanje projektov v povezavi z

gospodarstvom. Na področju raziskovalne dejavnosti sicer prihaja do precejšnjih ovir, saj nekatere fakultete članice UL ustanovljajo svoje inštitute, ki v pravnem prometu nastopajo kot samostojne pravne osebe, inštitute pa ustanovljajo učitelji, zaposleni na UL, kar je sporno z vidika konkurenčne klavzule. Na ta način se dohodki, pridobljeni iz raziskovalne dejavnosti, prelivajo na druge račune mimo univerze, zaradi česar so članice UL prikrajšane za del dohodkov, ki bi jih lahko namenjale za raziskovalno dejavnost v prihodnje. Menimo, da takšen način pridobivanja sredstev preko inštitutov ni pravičen do UL, kadar večina aktivnosti poteka na sredstvih in opreми ter v prostorih, ki so last UL, predvidevamo pa tudi, da večino obratovalnih stroškov delovanja inštitutov krijejo članice iz univerzitetnih sredstev, namenjenih tekočemu delovanju.

Po našem mnenju bi UL v tem primeru od tovrstnih inštitutov morala pridobivati določen odstotek sredstev (nekje med 10 in 30 %) kot provizijo. Menimo, da bi morala UL pridobivanje dodatnih sredstev iz naslova raziskovalne dejavnosti urediti z internimi akti na podoben način kot uporablja konkurenčno klavzulo za poučevanje učiteljev na drugih visokošolskih zavodih, torej bi morala dajati soglasje v primeru, da bi kdo izmed zaposlenih želel opravljati raziskave v drugih ustanovah. To bi seveda zahtevalo spremljanje aktivnosti zaposlenih in ukrepanje v primerih morebitnih kršitev.

Pri tem se zopet pojavi vprašanje, ali je UL sploh upravičena do deleža dohodka raziskovalca, če je raziskovalec raziskave pridobil sam in jih opravljal v svojem prostem času in izven prostorov UL? Načeloma bi se strinjali, da v tem primeru UL nima pravice do dela dohodka oziroma bi lahko bila to minimalna udeležba, na primer 10 %, saj je posameznik izvajal dela samostojno. V primeru, da raziskovalec izvaja raziskave v prostorih UL ali na njeni opreми, pa menimo, da bi morala UL pridobiti del dohodka, ki bi pokril tudi kalkulatívne stroške prostorov in opreme.

Nadalje se ob tem sprašujemo tudi, kolikšen delež naj bi pripadel univerzi in koliko bi se raziskovalcem sploh še izplačalo delati, če od tega ne bi imeli pričakovanega zaslužka? Menimo, da bi moral biti zaslužek v tem primeru drugotnega pomena, saj zaposleni dostikrat delajo raziskave tudi zaradi svojih nefinančnih koristi, saj jim to omogoča rezultate, ki so pomembni za imenovanje v višji naziv, česar brez raziskav ne bi dosegli.

Celotno poslovanje UL pa ni odvisno le od povečevanja prihodkov, ampak precejšnje rezerve pri denarnih sredstvih vidimo tudi v bolj gospodarnem poslovanju tako uprave kot članic UL. Z mag. Kamnarjevo smo govorili tudi o možnostih za bolj gospodarno poslovanje. Menimo, da bi UL kot precej velik sistem lahko imela večji vpliv na doseganje ugodnejših cen različnih ponudb blaga in storitev, pri čemer imamo v mislih nabavo pisarniškega materiala, računalniške opreme, čiščenja

prostorov, fizičnega varovanja premoženja, fotokopiranja in podobnega. S tem se je načeloma strinjala tudi mag. Kamnarjeva, vendar je povedala, da UL le počasi uveljavlja sistem centralnega nabavljanja, saj pri članicah UL to ni priljubljeno. Članice UL namreč po njenem mnenju štejejo, da bodo centralne nabave vodile do odvzemanja dela denarnih sredstev članicam, da bodo povečale administrativna opravila, da bodo počasnejše in manj fleksibilne, zato nad tem niso navdušene.

Poleg tega bi, gledano z ekonomskega vidika, veljalo razmišljati tudi o oddaji določenih aktivnosti (čiščenje, varovanje premoženja, dejavnost tiskarn in menz ipd.) zunanjim izvajalcem in tako tržiti lastne prostore, zmanjšali pa bi se tudi stroški zaposlenih. Sicer pa mnoge članice to že počno preko zunanjih izvajalcev.

Možnost pridobivanja dodatnih denarnih sredstev vidimo tudi v tem, da bi UL ali članice oddajale specifične raziskovalne zmogljivosti v najem zainteresiranim strankam, vendar je mag. Kamnarjeva povedala, da je ideja sicer smiselna, vendar bi pri tem morali sodelovati tudi zaposleni na UL v obliki sodelovanja s podjetji, kar bi tudi zanje pomenilo možnosti za lastni razvoj. Vendar pa moramo ob tem razmišljati tudi o tem, kaj bi bilo v primeru, da bi se ena izmed dragih naprav pokvarila in bi bila tako onemogočena uporaba v rednem študijskem procesu in kdo bi v tem primeru nosil posledice okvare. Seveda pa je mogoče to, vsaj po finančni plati, mogoče ustrezno zavarovati.

Mag. Kamnarjeva vidi možnosti prihrankov tudi v drugačnih delovnih obremenitvah pedagoških delavcev na visokošolskih strokovnih študijskih programih v primerjavi z univerzitetnimi programi, saj učitelji na visokošolskih študijskih programih ne potrebujejo tako visokih habilitacijskih nazivov kot na univerzitetnih programih. Ta možnost se nam zdi nekoliko manj verjetna, saj menimo, da nižje habilitirani učitelji niso enako kakovostni v primerjavi z višje habilitiranimi, zaradi tega bi bila tudi kakovost izvedbe predavanj nižja. Poleg tega so učitelji z nižjim habilitacijskih nazivom že tako ali tako bolj obremenjeni z vidika pedagoškega procesa, hkrati morajo za doseganje višjega habilitacijskega naziva opravljati tudi raziskovalno delo, kar bi seveda v primeru dodatnih pedagoških obveznosti pomenilo njihovo nazadovanje na strokovnem področju. Res pa je, da je tovrstna dvojnost med univerzitetnimi in visokošolskimi učitelji uveljavljena v nekaterih državah EU, zlasti pa bi omogočale vključevanje strokovnjakov iz okolja izven UL.

Nadalje smo mag. Kamnarjevo povprašali o možnostih posredovanja študentov diplomantov v zainteresirana podjetja na podoben način, kot to počnejo kadrovske agencije. Povedala je, da UL to idejo delno že uresničuje, od posredovanja pa imajo koristi vse tri strani. Podjetja si namreč pridobijo zaposlene s svežim znanjem, študentje dobijo zaposlitev oziroma možnost za pridobivanje praktičnih izkušenj, univerza pa pridobi provizijo za posredovanje.

Nenazadnje moramo razmišljati tudi o možnostih sodelovanja na razpisih EU, kjer bi lahko sodelovala UL kot celota za pridobivanje projektov iz različnih raziskovalnih področij, intelektualno delo pa bi skupno izvajali zaposleni na posameznih fakultetah. Menimo, da bi se tudi na ta način lahko krepil ugled UL kot celote, raziskovalci pa bi s sodelovanjem lahko dosegali nova odkritja, saj je prav inter- oziroma multi-disciplinarno raziskovanje najbolj ploden vir novih odkritij. Problem pa je že dosežena delovna obremenitev najboljših strokovnjakov na UL.

5. POLOŽAJ NA IZBRANIH ČLANICAH UNIVERZE

V nadaljevanju bomo predstavili aktivnosti izbranih članic Univerze v Ljubljani na področju pridobivanja neproračunskih sredstev financiranja. Na podlagi razpoložljivih podatkov smo se odločili za Ekonomsko fakulteto, Fakulteto za gradbeništvo in geodezijo ter Filozofsko fakulteto.

Ob tem bi bralca želeli opozoriti, da smo zaradi razpoložljivosti podatkov stanje na področju financiranja obravnavali za leto 2005. Izbrane fakultete članice UL (z izjemo Ekonomske fakultete) namreč niso javno objavile poslovnega poročila za leto 2006, v katerem bi lahko pridobili podatke o stanju na področju financiranja, ampak so objavljena le poročila v obliki, kot jo formalno zahteva Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo.

5.1. EKONOMSKA FAKULTETA

Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani (v nadaljevanju EF) je ena izmed večjih članic UL, saj je bilo v študijskem letu 2006/2007 na fakulteto vpisanih 5.892 rednih in 2.286 izrednih študentov na dodiplomskih študijskih programih, v letu 2006 pa je na njej diplomiralo 1.211 študentov (Univerza v številkah, 2007). Glede na Uredbo o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz od leta 2004 do leta 2008 (Uradni list RS, št. 134/2003) sodi EF v prvo študijsko skupino s faktorjem 1,00.

Po 16. členu Statuta UL (Uradni list RS, št. 8/2005) EF v svojem imenu in za svoj račun opravlja naslednje aktivnosti:

- izdajanje knjig, revij in periodike, drugo založništvo, drugo tiskarstvo ter druge s tiskarstvom povezane storitve, fotokopiranje in drugo razmnoževanje, dejavnost knjigarn, trgovina na drobno s časopisi, revijami, dejavnost papirnic
- trgovina na drobno po pošti

- druge nastanitve za krajši čas
- dajanje lastnih nepremičnin v najem
- dejavnosti, povezane s podatkovnimi bazami
- raziskovanje in eksperimentalni razvoj na področju družboslovja, raziskovanje trga in javnega mnenja
- podjetniško in poslovno svetovanje
- posredovanje in zaposlovanje delovne sile
- druge poslovne dejavnosti
- drugo izobraževanje
- dejavnost knjižnic in arhivov
- razmnoževanje računalniških zapisov.

Glede pridobivanja neproračunskih virov financiranja smo se pogovarjali s prodekanico za gospodarske zadeve prof. dr. Metko Tekavčič in izvedeli, da fakulteta poleg šolnin za izredni študij večji del neproračunskih sredstev pridobi preko svetovalnega dela, ki ga opravijo učitelji preko fakultete, preko donacij in sponzorstev (ta sredstva pridobiva zlasti ob organizaciji srečanj), v zadnjem času pa se povečuje tudi priliv sredstev s strani članov Alumni kluba (združenje diplomantov EF).

Seveda nas je ob tem zanimalo, če EF od svojih zaposlenih dobi del sredstev, kadar le-ti svetujejo zunanjim interesnim skupinam (državna uprava, gospodarstvo) in če v tem primeru upošteva konkurenčno klavzulo. Prodekanica nam je povedala, da EF za svetovalno delo ne daje nikakršnih soglasij v smislu konkurenčne klavzule, saj svetovanje ni osnovna dejavnost fakultete, prav tako pa ne prejema nikakršnih sredstev iz naslova dela učiteljev. Na naše vprašanje, ali ne bi bila EF upravičena do določenega dela prihodka zaradi dejstva, da imajo učitelji ugled tudi zato, ker so zaposleni na ugledni fakulteti, nam je dr. Tekavčičeva odgovorila, da gre pri tem za precejšnjo etično dilemo, saj bi v tem primeru lahko prišlo do zlorabe podatkov glede zaslužkov učiteljev. Večino svetovalnega dela učitelji tako opravijo neposredno preko svetovalnih podjetij ali po individualnih pogodbah.

Trženje storitev na EF poteka preko CISEF-a, EF pa si prizadeva še okrepiti trženje svojih storitev. Izvedeli smo, da zunanje institucije dostikrat tudi same navežejo stik s strokovnjaki za posamezna področja. Zlasti na raziskovalnem področju velja tudi obratno. Učitelji namreč sami iščejo vire prihodkov in v tem primeru sami razpolagajo s pridobljenimi sredstvi, EF pa dobi le manjši delež, s čimer pokriva stroške režije (10 %). EF vse bolj išče tudi možnosti za pridobivanje sredstev iz EU, zato je v teku vzpostavitev pisarne za iskanje mednarodnih projektov, ki bo financirana iz lastnih sredstev. Prav tako določen del sredstev EF pridobiva tudi iz naslova posredovanja študentov ali diplomantov podjetjem, ki povprašujejo po kandidatih za zaposlitev, to pa poteka preko CERŠ-a (Center za svetovanje in razvoj študentov).

Presežke prihodkov namenja EF razvoju dejavnosti in investicijam v opremo, kar omogoča sodobnejše pedagoške procese, pa tudi internacionalizaciji delovanja fakultete (ustanavljanje študijskih centrov izven meja Slovenije).

Tabela 8 prikazuje, da so celotni prihodki EF v letu 2005 znašali 3.980 mio SIT (16,6 mio EUR). Za področje izvajanja rednega študija je EF prejela 1.857 mio SIT (7,74 mio EUR), porabila pa 2.560 mio SIT (10,66 mio EUR), kar pomeni, da je od države pridobila za 703 mio SIT (2,93 mio EUR) sredstev manj, kot bi jih potrebovala za normalno izvajanje javne službe na področju izvajanja rednega študija. Ta ogromna razlika izvira iz neustreznega financiranja rednega študija s strani države in iz prizadevanj EF, da z manjšimi skupinami ter z oblikami skupinskega dela študentov izboljšuje kakovost študija. Del te razlike nastaja tudi zaradi angažiranja zunanjih strokovnjakov v pedagoškem procesu. To razliko je EF pokrila z aktivnostmi na drugih področjih, predvsem z izvajanjem izrednega in podiplomskega študija ter z opravljanjem dejavnosti neproračunske javne službe. Izdaten delež prihodkov predstavljajo prihodki, ki jih je ustvarila Centralna ekonomska knjižnica (CEK), Raziskovalni center EF (RCEF) ter prihodki Centra za strokovno izpopolnjevanje in svetovanje dejavnosti EF (CISEF). EF ima v okviru RCEF številne inštitute in centre, predvsem zaradi boljše identifikacije zaposlenih, zaradi boljše tržne prodornosti ter zaradi spodbud za študije manjših projektov.

Tabela 8: Prihodki in odhodki EF v letu 2005 v 1000 SIT

Prihodki	Redni študij	Izredni študij	Podiplomski študij	CEK	RCEF	CISEF	Založništvo	EDC	Mednarodna dejavnost	Skupaj EF
Prihodki iz poslovanja	1.831.466	753.443	746.878	113.111	251.322	133.732	68.967	16.007	33.643	3.948.569
Finančni prihodki	24.973	0	635	81	1	299	0	0	0	25.989
Izredni prihodki	726	2	248	0	1.443	613	0	0	2.554	5.586
Prevrednotovalni prihodki ¹³	53	0	0	0	0	0	0	0	0	53
Skupaj prihodki	1.857.218	753.445	747.761	113.192	252.766	134.644	68.967	16.007	36.197	3.980.197
Stroški materiala	111.837	45.279	11.912	67.644	4.401	4.913	76	1.118	640	247.820
Stroški storitev	476.893	168.483	346.698	30.231	137.413	67.375	48.413	1.607	39.481	1.316.594
Stroški amortizacije	124.770	0	0	0	0	0	0	0	0	124.770
Stroški dela	1.828.933	41.215	77.756	116.341	119.425	44.519	7.097	13.393	20.820	2.269.499
Drugi stroški	11.280	0	0	0	12	823	0	0	471	12.586
Finančni odhodki	52	0	136	67	32	19	0	0	12	318
Izredni odhodki	6.424	35	1.541	0	184	116	0	0	115	8.415
Prevrednotovalni odhodki	134	61	0	0	0	0	0	0	0	195
Skupaj odhodki	2.560.323	255.073	438.043	214.283	261.467	117.765	55.586	16.118	61.539	3.980.197
Prihodki - odhodki	-703.105	498.372	309.718	-101.091	-8.701	16.879	13.381	-111	-25.342	

Vir: Letno poročilo Ekonomske fakultete za leto 2005.

V Tabeli 9 prikazujemo prihodke, ki jih je dosegla EF v letih 2004 in 2005. Prihodki v letu 2005 so bili glede na leto 2004 nižji za 3 odstotne točke, kljub nekoliko povečanim sredstvom iz proračuna. Na zmanjšanje prihodkov je imelo po našem

¹³ Prevrednotovalni poslovni odhodki se pojavljajo v zvezi z opredmetenimi osnovnimi sredstvi, neopredmetenimi dolgoročnimi sredstvi in obratnimi sredstvi zaradi njihove oslabitve, če zmanjšanje njihove vrednosti ni krito s posebnim prevrednotovalnim popravkom obveznosti za sredstva v upravljanju.

mnenju velik vpliv dejstvo, da se je na nove študijske programe, ki jih EF izvaja po akreditiranih študijskih programih skladno z Bolonjsko deklaracijo, vpisalo manj študentov (menimo, da lahko določen upad vpisa pojasnimo tudi s takrat še nejasno strukturo izobrazbenih ravni po bolonjskih stopnjah študija v primerjavi s starimi študijskimi programi), poleg tega se na področju Slovenije pojavlja vedno več visokih poslovnih šol, kar tudi vpliva na to, da se študentje raje odločajo za študij v domačem kraju ter v tistih izobraževalnih institucijah, na katerih lažji način pridejo do enake stopnje izobrazbe. Na financiranje s strani države je vplivalo tudi nejasno stanje na področju financiranja novih bolonjskih študijskih programov, kar je povzročilo nekoliko zmede tako za študente, kot za fakulteto.

Tabela 9: Prihodki EF v letih 2004 in 2005 v 1000 SIT

Prihodki	Javna služba						Trg			Skupaj		
	Proračun			Neprroračun			2004	2005	Indeks 05/04	2004	2005	Indeks 05/04
	2004	2005	Indeks 05/04	2004	2005	Indeks 05/04						
Prihodki iz poslovanja	2.108.492	2.119.711	100,5	1.744.441	1.586.113	90,9	215.329	242.745	112,7	4.068.262	3.948.569	97,1
Prihodki iz financiranja	19	19	100,0	32.736	25.671	78,4	50	299	598,0	32.805	25.989	79,2
Prevrednotevalni prihodki	0	0	/	763	53	6,9	0	0	/	763	53	6,9
Izredni prihodki	1.107	2.554	230,7	6.434	1.125	17,5	0	1.907	/	7.541	5.586	74,1
Skupaj	2.109.618	2.122.284	100,6	1.784.374	1.612.962	90,4	215.379	244.951	113,7	4.109.371	3.980.197	96,9

Vir: Letno poročilo Ekonomske fakultete za leto 2005, lastni izračun.

5.2. FAKULTETA ZA GRADBENIŠTVO IN GEODEZIJO

Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo (v nadaljevanju FGG) je v študijskem letu 2006/2007 izobraževala 1.702 redna in 216 izrednih študentov, leta 2006 pa je diplomiralo 200 rednih in 23 izrednih študentov (Univerza v številkah, 2007). Po Uredbi o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz od leta 2004 do leta 2008 (Uradni list RS, št. 134/2003) sodi FGG v tretjo študijsko skupino, kar pomeni faktor 2,50.

Glede na 16. člen Statuta UL (Uradni list RS, št. 8/2005) je FGG v svojem imenu in za svoj račun registrirana za izvajanje naslednjih aktivnosti:

- izdajanje knjig, revij in druge periodike, drugo založništvo ter dejavnost knjigarn
- dajanje lastnih nepremičnin v najem
- oskrba z računalniškimi programi in svetovanje
- obdelava podatkov
- omrežne podatkovne storitve
- raziskovanje in eksperimentalni razvoj na področju naravoslovja, tehnologije in družboslovja
- geodetsko, geološko, geofizikalno, geokemično in drugo opazovanje, meritve in kartiranje

- prostorsko planiranje in urbanistično načrtovanje
- arhitekturno in gradbeno projektiranje in z njim povezano tehnično svetovanje
- tehnično preizkušanje in analiziranje
- drugo izobraževanje, izpopolnjevanje in usposabljanje

Zaposleni na FGG (Poslovno poročilo Fakultete za gradbeništvo in geodezijo, 2006) so v letu 2005 sodelovali pri nekaterih projektih državnega pomena (načrtovanje in graditev avtocestne mreže, sanacija plazov, vrednotenje nepremičnin, izvedenska mnenja v sodnih primerih s področja gradbeništva), s čimer so k celotnemu prihodku FGG v letu 2005 prispevali 22 % prihodkov. Prihodki za izobraževalno dejavnost so v obravnavanem letu predstavljali 54 % prihodkov (1.305 mio SIT oziroma 5,48 mio EUR), prihodki iz raziskovalne dejavnosti 19 %, neproračunski prihodki iz javne službe pa 5 % vseh prihodkov.

Opravili smo pogovor s prodekanom za gospodarske zadeve in vodjo Prometno-tehniškega inštituta, doc. dr. Marijanom Žuro, ki nam je povedal, da FGG na področju pridobivanja tržnih prihodkov v glavnem sodeluje z Družbo za avtoceste v Republiki Sloveniji, predvsem po postopku javnih naročil malih vrednosti, nekatera dela pa so opravljena tudi na podlagi stalnih pogodb o svetovanju. Fakulteta za ponudbo svojih storitev trenutno ne izvaja nikakršnih trženjskih aktivnosti, saj zainteresirane stranke večinoma same povprašujejo po storitvah zaposlenih na fakulteti, kajti FGG ima jasno profilirane programe in možne storitve za zunanje uporabnike.

Plačilo vseh tržnih aktivnosti, ki jih izvaja FGG, poteka preko skupnega računa fakultete, se pa vodi evidenca prilivov in odlivov na nivoju posameznih projektov oz. stroškovnih mest. Nekateri zaposleni dela opravljajo tudi preko drugih podjetij, ki niso povezana s FGG, vendar fakulteta tega posebej ne nadzoruje, razen za osnovno dejavnost fakultete, to je izobraževanje in raziskovanje.

FGG večino neproračunskih prihodkov pridobi v Sloveniji, del sredstev pa pridobi tudi s sodelovanjem v konzorcijih pri raziskovalnih projektih EU. Glede na to, da ima FGG precejšnji delež prihodkov iz drugih virov, nekateri zaposleni delajo na nesistemiziranih delovnih mestih, torej so v celoti plačani s strani fakultete in ne s strani univerze.

FGG sodeluje s podjetji tudi s svetovanjem, kadar podjetja povprašujejo po študentih z določenimi znanji, v tem primeru pa zaenkrat ne zaračunava nobenih provizij.

Prihodki iz izvajanja strokovne dejavnosti FGG so v preteklosti, kot prikazujemo v Tabeli 10, nekoliko nihali. Pridobljena sredstva iz izvajanja tovrstne dejavnosti FGG v glavnem namenja vzdrževanju obstoječih objektov in opreme, s čimer zaposlenim in študentom omogoča boljše pogoje za delo, saj UL za posodabljanje opreme in

zgradb pri članicah namenja nezadostna sredstva, kar je seveda rezultati nezadostnega financiranja potreb s strani države.

Tabela 10: Prihodki FGZ iz naslova strokovne dejavnosti v obdobju od leta 2000 do 2005 v 1000 SIT

Leto	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Prihodki od strokovne dejavnosti	412.512	423.908	375.686	520.925	589.184	517.184
Indeks glede na leto 2000	100	103	91	126	143	125

Vir: Poslovno poročilo Fakultete za gradbeništvo in geodezijo za leto 2005.

V Tabeli 11 prikazujemo strukturo prihodkov v letih 2004 in 2005. Ugotavljamo, da se struktura prihodkov v opazovanih dveh letih ni bistveno spreminjala, le da so bili v leto 2005 nekoliko večji prihodki iz študijske dejavnosti in tržni prihodki iz tujine.

Tabela 11: Struktura prihodkov FGZ v letih 2004 in 2005 v 1000 SIT

Leto	Šolstvo	Znanost	Drugo	Študij	Trg - Slovenija	Trg - tujina	Skupaj
2004	1.117.655	434.738	143.368	75.043	540.345	48.839	2.349.565
2005	1.204.629	398.494	180.152	101.017	458.316	59.239	2.401.847
Indeks 2005/2004	108	92	126	135	85	121	102

Vir: Poslovno poročilo Fakultete za gradbeništvo in geodezijo za leto 2005.

5.3. FILOZOFSKA FAKULTETA

Filozofska fakulteta (v nadaljevanju FF) je po številu študentov in programov, ki jih izvaja, največja članica UL, saj je na 52 študijskih programih v študijskem letu 2006/2007 izobraževala 6.852 rednih in 484 izrednih dodiplomskih študentov, leta 2006 pa je diplomiralo 749 diplomantov rednega in 43 diplomantov izrednega študija. Po Uredbi o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz od leta 2004 do leta 2008 (Uradni list RS, št. 134/2003) sodi FF v drugo študijsko skupino, kar pomeni faktor 1,75.

Skladno z določili 16. člena Statuta UL (Uradni list RS, št. 8/2005) je FF registrirana, da v svojem imenu in za svoj račun izvaja naslednje dejavnosti:

- izdajanje knjig, časopisov, revij in periodike, drugo založništvo; trgovina na drobno s knjigami, časopisi, revijami, papirjem, pisalnimi potrebščinami, trgovina na drobno z rabljenim blagom,
- dajanje pisarniške in računalniške opreme ter drugih strojev in opreme v najem,
- dejavnosti, povezane s podatkovnimi bazami,
- raziskovanje in eksperimentalni razvoj na področju naravoslovja, družboslovja,
- geodetsko, geološko, geofizikalno, geokemično in drugo opazovanje, meritve in

- kartiranje,
- prostorsko planiranje in urbanistično načrtovanje,
- prevajanje,
- fotokopiranje in drugo razmnoževanje,
- prirejanje razstav, sejmov in kongresov,
- oblikovanje, aranžerstvo, dekoraterstvo,
- drugo izobraževanje,
- dejavnost strokovnih združenj,
- umetniško ustvarjanje in poustvarjanje in
- dejavnost knjižnic in arhivov

V strukturi prihodkov za leto 2005 (Poslovno poročilo Filozofske fakultete za leto 2005) predstavljajo prihodki za izvedbo rednega študija 68,49 %, ostala proračunska sredstva (namenjena so delovanju Centra za slovenščino ter za lektorate v tujini) predstavljajo 7,31 % prihodkov, sredstva za financiranje znanstveno raziskovalne dejavnosti predstavljajo 13,71 % prihodkov, 10,31 % prihodkov pa predstavljajo prihodki iz tržne dejavnosti (predvsem od oddaje prostorov za najem prehrabnih avtomatov, izvajanje gostinske dejavnosti ter fotokopiranja, kar kaže na dejstvo, da je vrsto dejavnosti bolje predati v izvajanje zunanjim komercialnim organizacijam).

Za pridobitev dodatnih informacij glede pridobivanja neproračunskih sredstev smo opravili pogovor s predsednico upravnega odbora FF prof. dr. Nevo Šlibar. Prof. dr. Šlibarjeva je povedala, da imajo nekateri oddelki na FF večje, drugi pa manjše možnosti sodelovanja v projektih, saj tradicionalno niso povezani z gospodarstvom, vendar pa je prof. dr. Šlibarjeva izpostavila, da je FF v zadnjih letih preko oddelka za arheologijo precej sodelovala pri raziskovanju terena ob gradnji avtocest v Sloveniji, povpraševanje po sodelovanju pa se v največji meri pojavlja na področju psihologije in geografije, sicer pa gospodarske družbe in ostali niti ne vidijo možnosti, ki bi jih lahko izkoristili.

FF občasno sicer ponuja tečaje tujih jezikov za akademsko sfero ter razne tečaje na področju kulture, vendar gre pri tem za predavanja, ki se jih udeležijo majhne skupine ljudi in je njihova izvedba zato relativno draga. Bili smo mnenja, da bi FF glede na razpoložljive resurse lahko izvajala tudi tečaje tujih jezikov, vendar pa prof. dr. Šlibarjeva meni, da ne morejo biti konkurenčni zasebnim ponudnikom, saj so tečaji pri zasebnikih občutno cenejši, kot bi bili v primeru izvajanja tečajev preko FF (predvsem zaradi plačila predavateljev, ki so v primeru zasebnikov manj usposobljeni).

Nekatere oblike sodelovanja s podjetji, ki so se v preteklosti že izkazale za dobre, so temeljile na sodelovanju preko praktičnega usposabljanja študentov na raznih projektih, vendar pa za bolj tesno sodelovanje v samem študijskem procesu

strokovnjaki iz podjetij nimajo ustreznih habilitacijskih nazivov in torej ne morejo v večjem obsegu sodelovati v študijskem procesu.

Trženja storitev FF praktično ni, zato menimo, da bi bilo, če želi FF ponuditi svoje storitve na trgu, smiselno organizirati službo znotraj fakultete, ki bi skrbela za to, da bi se čim več podjetij seznanilo s storitvami, ki jih FF lahko ponudi.

Nekaj prihodkov FF pridobi tudi preko sodelovanja v projektih EU, vendar je po mnenju prof. dr. Šlibarjeve problem v tem, da zaposleni niso dovolj samoiniciativni, da bi iskali možnosti pridobivanja dodatnih sredstev.

Po mnenju prof. dr. Šlibarjeve je za majhno povpraševanje po storitvah FF več razlogov. Prvi razlog je nedvomno narava študijskih programov FF, ki izobražuje na področju humanistike, zato mnoga podjetja, ki bi jim FF sicer lahko ponudila storitve, niti povprašujejo po tovrstnih storitvah. Drugi problem je v tem, da so zaposleni precej slabo motivirani za opravljanje dodatnih del, bodisi zato, ker niso dodatno plačani ali pa so že preobremenjeni s pedagoškim delom in tako nimajo časa za delo na drugih projektih. Tretji razlog je ta, da zaposleni v primeru dela na projektu niso ustrezno razbremenjeni na pedagoškem delu in se jim tako delo samo kopiči. Razlog za manjše aktivnosti na področju pridobivanja dodatnih denarnih sredstev je tudi neustrezna infrastruktura, ki ne omogoča sodobne izvedbe storitev (predvsem pri tem mislimo na prostorsko stisko in nezadovoljivo opremo).

Tabela 12: Prihodki in odhodki FF v letih 2004 in 2005 v 1000 SIT

PRIHODKI	Leto 2004	Leto 2005	Indeks 2005/2004
Poslovni prihodki	5.534.473	5.748.070	103,9
Prihodki od financiranja	61.160	56.397	92,2
Prevrednotevalni in izredni prihodki	8.181	7.098	86,8
PRIHODKI SKUPAJ	5.603.814	5.811.565	103,7
ODHODKI			
Stroški materiala in storitev	1.255.260	1.142.914	91,1
Stroški dela	4.220.130	4.403.375	104,3
Amortizacija	181.262	176.539	97,4
Drugi stroški	26.674	24.554	92,1
Odhodki financiranja, prevrednotevalni in izredni odhodki	15.795	5.685	36
ODHODKI SKUPAJ	5.699.121	5.753.067	101,0
PRESEŽEK PRIHODKOV NAD ODHODKI	-95.307	58.498	161,4

Vir: Poslovno poročilo Filozofske fakultete za leto 2005.

V Tabeli 12 prikazujemo prihodke in odhodke FF v letih 2004 in 2005. Ugotavljamo, da so prihodki v letu 2005 glede na leto 2004 narasli, ob tem da so odhodki ostali na skoraj nespremenjeni ravni. Iz podatkov vidimo, da je FF gospodarila dobro in na ta način ustvarila presežek v višini 58 mio SIT. Kljub navedenemu relativno visokemu

presežku prihodkov nad odhodki FF v letnem poročilu (Poslovno poročilo Filozofske fakultete za leto 2005) navaja, da so bili dejavniki presežka predvsem restriktivni varčevalni ukrepi ter prihodki od naložb prostih denarnih sredstev, po besedah prof. dr. Šlibarjeve pa je del povečanja prihodka tudi posledica povečanja sredstev s strani države (glede na Uredbo o financiranju visokošolskih zavodov).

5.4. PRIMERJAVA IZBRANIH FAKULTET

Preden se lotimo primerjave uspešnosti pridobivanja neproračunskih sredstev na izbranih članicah UL, bi želeli opozoriti, da članice UL nimajo enotne oblike poslovnih poročil (predvsem pri tem mislimo na finančni del, kajti vsebinski del poročila je precej bolj enoten), zato strokovno korektna neposredna primerjava na temelju objavljenih podatkov ni mogoča. Menimo, da bi bilo smiselno, da bi uprava UL skupaj s fakultetami članicami vzpostavila enotni sistem in obliko poslovnih poročil, ki bi uporabnikom nudil kar najlažji pregled in primerjavo. Na podlagi prej navedenih podatkov v Tabeli 13 prikazujemo razmerja med proračunskimi, neproračunskimi in tržnimi prihodki, ki so jih izbrane članice UL pridobile v letu 2005.

Tabela 13: Proračunski, neproračunski in tržni viri prihodkov na EF, FGG in FF v letu 2005 v odstotku celotnega prihodka posamezne fakultete

Članica UL/Vir prihodka	Proračunski viri	Neproračunski viri	Tržni viri
Ekonomska fakulteta	53,3	40,5	6,2
Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo	73,0	5,0	22,0
Filozofska fakulteta	75,8	13,7	10,5

Vir: Poslovna poročila EF, FGG in FF za leto 2005.

Na podlagi Tabele 13 ugotavljamo, da ima najvišji delež prihodkov iz naslova proračunskih virov FF, kar je glede na to, da ima FF največje število študentov v primerjavi z ostalima obravnavanima članicama in ob upoštevanju, da fakulteta pridobiva sredstva države tudi za izvajanje nalog nacionalnega pomena, realna slika stanja.

Na strani neproračunskih virov prihodkov je najmočnejša EF, saj ima izmed izbranih članic največje število izrednih študentov, poleg tega po našem mnenju prav EF najbolj sodeluje v mednarodnih projektih in na ta način pridobiva dodatna sredstva, je pa tudi najbolj aktivna na področju organizacije raznovrstnih delavnic in seminarjev, saj ima precej velik krog potencialnih uporabnikov storitev, svoje storitve pa tudi najbolj aktivno trži.

Sklepamo, da je FGG kljub temu, da se nahaja v najvišji študijski skupini in torej za izvedbo študijskega procesa od države pridobi največ sredstev izmed izbranih članic

UL, pri pridobivanju tržnih virov financiranja najbolj podjetna oziroma po jasno specializirani dejavnosti tudi najbolj primerna. Menimo, da je razlog za to na eni strani prav v specifičnosti znanja, ki ga imajo zaposleni na fakulteti (pri tem ne mislimo zgolj na kakovost, ampak predvsem na specifiko znanja – strokovnjakov s področja ekonomije je zaradi večjega števila ekonomistov na splošno več), na drugi strani pa glede na predhodno navedena dejstva zaposleni na FF ne sodelujejo pri visoko ovrednotenih projektih. Seveda se pri tem zastavlja vprašanje, ali bo FGG ohranila ta delež tržnih virov, ko bo končan avtocestni program v Sloveniji.

Ob tem v Tabeli 14 podajamo tudi primerjavo o razmerju med pridobljenimi sredstvi za rednega študenta s strani Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo ter dejanskimi stroški izobraževanja enega rednega študenta.

Tabela 14: Primerjava pridobljenih sredstev za izobraževanje enega rednega dodiplomskega študenta in dejanskih stroškov izobraževanja študenta na izbranih članicah v študijskem letu 2005/2006

Članica UL	Povprečna šolnina za redno vpisanega na dodiplomski študij iz MVZT sredstev (v SIT)	Povprečna šolnina članice po ceniku za izredni dodiplomski študij (v SIT)	Razlika med šolnino iz MVZT sredstev in šolnino po ceniku (v SIT) za rednega študenta
Ekonomska fakulteta	428.716	550.932	-122.216
Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo	948.016	407.628	540.388
Filozofska fakulteta	766.369	590.473	176.375

Vir: Interni podatki UL.

Iz tabele je razvidno, da EF na rednem študiju posluje z izgubo, ki pa jo, kot smo predhodno že zapisali, delno nadomešča z izvajanjem izrednega študija. Razlog za izgubo lahko delno upravičimo tudi z dejstvom, da se pouk na EF izvaja v skupinah z manjšim številom študentov, kot jih financira država, saj je tako študentom in učiteljem omogočeno delo v boljših pogojih.

Tudi pri FF in FGG je število študentov na posameznih študijskih programih manjše in je torej za izvedbo vseh programov potrebnih več učiteljev, kar seveda pomeni tudi višje stroške iz naslova zaposlovanja, poleg tega pa študentje opravijo veliko dela na terenu ter v manjših skupinah, kar pomeni več skupin in prav tako višje stroške iz naslova zaposlitve.

Pri pregledovanju študijskih programov nekaterih članic UL in izvedbe predmetov ugotavljamo, da je veliko posameznih predmetov na posameznih članicah UL na različnih študijskih programih resnično samostojnih, v nekaterih primerih pa gre po našem mnenju le za različna poimenovanja predmetov, da se na ta način prikažejo večje potrebe po denarnih sredstvih. Ob bežnem pregledu predmetnikov po različnih fakultetah smo ugotovili, da se znotraj ene fakultete pojavljajo podobni nazivi predmetov, ki pa imajo enake vsebine, zato sklepamo, da jih učitelji izvajajo

naenkrat, prikazani pa so večkrat. Menimo, da pravega nadzora nad potekom izvedbe pouka na visokošolskih zavodih praktično ni (v primerjavi z osnovnimi in srednjimi šolami, kjer učitelji vpisujejo potek pouka v dnevnik), zato bi po našem mnenju bodisi univerze ali Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo morale izvajati občasen nadzor nad izvedbo pouka, saj gre za velike vsote javnega denarja.

Ob koncu primerjave izbranih fakultet v Tabeli 15 prikazujemo aktivnosti za pridobivanje dodatnih denarnih sredstev, ki jih fakultete že ali pa ne izvajajo. V nadaljevanju nato podajamo svoj komentar.

Tabela 15: Pregled aktivnosti za pridobivanje dodatnih denarnih sredstev na EF, FGG in FF

	EF	FGG	FF
Svetovanje	Že izvaja.	Že izvaja.	Že izvaja
Izobraževanje zunanjih uporabnikov	Že izvaja.	Ne izvaja.	Delno izvaja.
Posredovanje študentov in diplomantov delodajalcem	Že izvaja.	Delno izvaja.	Ne izvaja.
Oddaja prostorov v najem	Oddaja prostorov, ki niso namenjena pedagoškemu procesu.	Oddaja prostorov, ki niso namenjena pedagoškemu procesu.	Oddaja prostorov, ki niso namenjena pedagoškemu procesu.
Sodelovanje na razpisih EU	Delno izvaja, v pripravi organizacijska enota za sodelovanje.	Izvaja v manjšem obsegu.	Izvaja v manjšem obsegu
Raziskovanje na različnih področjih	Že izvaja.	Že izvaja.	Že izvaja.

Vir: Lasten prikaz.

Kot vidimo, vse fakultete izvajajo storitve svetovanja, kar je na nek način logična posledica dejstva, da so zaposleni učitelji na fakultetah strokovnjaki na svojih področjih. Menimo, da je možnosti za svetovanje na vseh področjih še dovolj, vendar pa težavo predstavljajo delovne obremenitve pedagogov. Izobraževanje zunanjih uporabnikov je najbolj aktivno na EF, saj ima ekonomija kot veda izmed teh področij največji krog potencialnih uporabnikov storitev in se ob organizaciji izobraževalnega dogodka lažje doseže ugodnejšo ceno za udeležence. Možnosti izvedbe dodatnega izobraževanja ima po našem mnenju tudi FF, saj ponuja širok spekter študijskih področij, ki imajo prav tako lahko velik doseg pri zainteresiranih skupinah. Posredovanje študentov in diplomantov delodajalcem je najbolje organizirano na EF, saj je povpraševanje po ekonomistih največje izmed izbranih področij. EF ima tudi edina organizacijsko enoto, ki se ukvarja samo s posredovanjem študentov in diplomantov zainteresiranim podjetjem, na ostalih dveh fakultetah pa posredovanje poteka bolj na način »od ust do ust«. V zvezi z oddajo prostorov v najem lahko rečemo, da fakultete oddajajo le prostore, ki so namenjene nepedagoškim dejavnostim (menze, fotokopirnice ipd), saj se vse tri fakultete pri izvedbi študijskega

procesa soočajo s prostorsko stisko in tako med študijskim letom ne morejo oddajati svojih predavalnic. Fakultete bi svoje prostore sicer lahko oddajale v času, ko študijski proces ne poteka (v času študijskih počitnic), vendar se za to možnost v glavnem ne odločajo. Fakultete po našem mnenju tudi ne izkoriščajo vseh možnosti za pridobivanje denarnih sredstev iz naslova sodelovanja v projektih EU, spet zaradi preobremenjenosti pedagoškega in raziskovalnega osebja, delno pa tudi zaradi nemotiviranosti in nejasne razdelitve prihodka. Menimo, da bi se morali v bližnji prihodnosti bolje organizirati in bolj sodelovati v projektih, saj bi tako tudi Slovenija kot celota bolj sodelovala z različnimi skupinami v tujini. Tudi raziskovalna dejavnost je precej razvita na vseh izbranih fakultetah, vendar predvidevamo, da večina raziskovalnih projektov ni naravnana na dobiček, ampak bolj na nova odkritja v znanosti.

6. SKLEPI IN PRIPOROČILA

Univerze v današnjem času kljub temu, da navidezno izgubljajo svoj vpliv, še vedno predstavljajo centre znanja, katerih diplomanti bodo krojili prihodnost družbe. Trendi študija se vse bolj prilagajajo smernicam, ki zahtevajo hiter in učinkovit študij, saj se univerze in konec koncev tudi države zavedajo, da na ta način lahko prihranijo veliko sredstev. Tudi Slovenija se kot del Evropske unije vse bolj prilagaja svetovnim smernicam na vseh področjih, torej tudi na področju visokega šolstva, kjer se v bližnji prihodnosti obetajo velike spremembe, predvsem zaradi uvajanja študijskih programov po sistemu Bolonjske deklaracije.

V zvezi s stanjem visokega šolstva v Sloveniji ugotavljamo sledeče: javna sredstva, ki jih Slovenija namenja visokošolskemu izobraževanju, niti niso na tako nizkem nivoju, kot je povsod poudarjeno, saj je na primer Slovenija v letu 2001 (gledano v odstotku BDP na prebivalca) namenila več sredstev, kot marsikatera druga država članica EU, poleg tega pa tudi javni izdatki za pomoč študentom niso bili tako nizki, kot je v javnosti velikokrat prikazano. Menimo, da je zmanjševanje sredstev predvsem posledica vse večjega števila študentov, problem javnega financiranja visokega šolstva pa je tudi ta, da je preveč sredstev namenjenih financiranju tistih študentov, ki izrabljajo možnosti za podaljševanje statusa študenta (in dejansko ne študirajo) in s tem onemogočajo, da bi financirali tiste dele študijskega procesa, ki dejansko največ prispevajo k razvoju in konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. Število študentov v Sloveniji se je v zadnjih desetih letih močno povečalo, ob praktično nespremenjenih javnih izdatkih za terciarno izobraževanje (gledano v odstotku BDP na prebivalca). Zaskrbljujoče se nam zdi tudi dejstvo, da je za terciarno izobraževanje namenjen manjši delež BDP, v primerjavi s sredstvi za osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje. Glede na statistične podatke o deležu

BDP, ki ga država namenja za visokošolsko izobraževanje, in ob upoštevanju ciljev, ki si jih je Vlada Republike Slovenije zadala v Resoluciji o Nacionalnem programu visokega šolstva za obdobje od leta 2006 do 2010, da bodo izdatki za visoko šolstvo in raziskave dosegli 5 % BDP, je jasno, da bo za doseg cilja potrebnega veliko truda. Navedeni cilj, 2 % sredstev iz BDP za visokošolsko izobraževanje, je po našem mnenju težko dosegljiv že v primeru, da bi država povečala financiranje samo obstoječih visokošolskih zavodov. Vendar v Sloveniji ob sofinanciranju iz javnega denarja nastajajo tudi novi, zasebni visokošolski zavodi, ki zahtevajo dodatna denarna sredstva za povsem običajne stvari (zgradbe, opremo, inventar), kar pomeni investiranje sredstev v, z vidika samega razvoja visokega šolstva, manj pomembne stvari. Država bi morala delovati v korist višine dodeljevanja sredstev za študij, in sicer tako, da bi preko raznih spodbujevalnih akcij študente ozaveščala o tem, da učinkovitost študija koristi njim samim, ne le zaradi hitrejšega zaključka študija, ampak zato, ker izobraževanje spodbuja gospodarsko rast, s tem pa več blaginje ter več finančne pomoči za bodoče rodove študentov. Učinkovitost študija je v Sloveniji izjemno slaba.

V zvezi z visokošolskimi institucijami smo ugotovili, da se tudi visokošolske institucije v svetu na področju financiranja večinoma srečujejo s podobnimi težavami kot slovensko visoko šolstvo, saj se v glavnem vse institucije srečujejo z zmanjševanjem financiranja iz proračunskih sredstev. Te institucije se tako soočajo s pridobivanjem denarnih sredstev na različne načine, za razliko od slovenskih pa tuje univerze v glavnem v zameno za izobraževanje pobirajo tudi zakonsko določene šolnine. Menimo, da bodo šolnine tudi v Sloveniji uvedene prav kmalu in ta ukrep tudi podpiramo, saj morajo po našem mnenju študentje za to, da bodo lahko v svoji poklicni karieri dosegli višji dohodek na račun višje izobrazbe, za svojo izobrazbo tudi prispevati svoj delež.

Glede Univerze v Ljubljani smo ugotovili, da se le-ta v zadnjem času sooča z vse večjo konkurenco s strani zasebnih visokošolskih zavodov na področju nekaterih študijskih programov, zaradi česar bo morala v prihodnje ob prenovi le-teh do neke mere upoštevati tudi želje študentov in potrebe gospodarstva, ob tem pa ravnati tako, da bo z danimi sredstvi dosegla kar največ. Ugotovitev v zvezi s pridobivanjem denarnih sredstev je, da Univerza v Ljubljani v letih 2004 do 2006 iz proračuna ni dobila manj sredstev v primerjavi s predhodnim letom, kakor neprestano ponavlja in da je s pridobljenimi sredstvi uspešno gospodarila in ustvarjala presežek. Res pa je, da se zmanjšujejo prihodki iz tržnih virov financiranja, kar je po našem mnenju bolj zaskrbljujoče. Vzroki za zmanjševanje pridobljenih tržnih virov financiranja niso toliko v tem, da univerza ni dovolj aktivna pri pridobivanju sredstev, ampak gre predvsem za način poslovanja fakultet članic univerze, ki poslujejo mimo računa univerze. Glede na to, da ima uprava univerze določeno mero vpliva na poslovanje članic, bi lahko dosegla omejitev takšnega poslovanja in uvedla pravila za drugačen način

pridobivanja sredstev, ki bi koristil tudi univerzi kot celoti, vendar bi to po naših predvidevanjih na fakultetah pripeljalo do določene mere nezadovoljstva z delovanjem univerze, kar si uprava UL težko privošči glede na politične težnje po njenem razbitju na več delov, saj bi nezadovoljne članice to zlahka uresničile. Res pa je tudi, da so fakultete članice prav v delu, ki se tiče pridobivanja denarnih sredstev na trgu, po Statutu UL samostojne in delujejo v svojem imenu in za svoj račun, torej UL ni upravičena do teh sredstev. Kljub vsemu menimo, da ima Univerza v Ljubljani na voljo možnosti predvsem za oplemenitenje obstoječih denarnih sredstev, vendar bi morala ob tem uvesti določene ukrepe. Ob tem mislimo na skupne nabave za vse fakultete (npr. pisarniški material, telekomunikacijske in prevozne storitve, nakup računalniške opreme, varovanje, čiščenje prostorov ipd.), čeprav bi to zahtevalo velika prilagajanja v procesu poslovanja in nezadovoljstvo fakultet, predvsem pa nekoliko dolgotrajnejše postopke naročanja in dobave. Sistem skupnega naročanja bi po našem mnenju lahko pomenil nekoliko višji prihranek na račun količinskih popustov. Seveda bi uvedba enotnega sistema naročanja pomenila predvsem več dela za administrativno osebje na univerzi in članicah, saj bi bilo potrebnega več usklajevanja z dobavitelji in nenazadnje tudi med članicami in upravo univerze, zato je neto učinek takega poslovanja negotov in UL tudi ne pritiska izrazito v tej smeri. Menimo, da bi morala UL v odnosu do fakultet zavzeti bolj avtoritativno pozicijo, saj se zdi, da fakultete načrtno poslujejo mimo UL in imajo tako same več predvsem denarnih koristi. Kot smo predstavili pri posameznih članicah UL, vodstva članic načeloma ne nasprotujejo delu učiteljev mimo računa fakultete (to ne velja za pedagoško delo), s tem pa tudi mimo računa univerze. Do univerze kot institucije, ki te ljudi zaposluje, takšno ravnanje po našem mnenju ni dopustno, vendar pa moramo na zadevo pogledati še iz drugega zornega kota. Namreč, če učitelji izvajajo določeno delo v svojem prostem času in na opremi in v prostorih, ki niso last UL, potem UL ni upravičena do dela zaslužka. Vprašanje pa je, v kolikšni meri učitelji delo opravljajo delo na opremi ali v prostorih, ki niso v lasti UL. Če gre za svetovalno delo, ki poteka neposredno v podjetjih, je to mogoče, če pa gre za eksperimentalno raziskovanje v laboratorijih, pa je to že manj verjetno. Kljub vsemu se UL po našem mnenju v zadnjem obdobju trudi z navezovanjem stikov tako z gospodarstvom v Sloveniji (preko Kolegija gospodarstva) kot tudi z multinacionalkami in raziskovalnimi institucijami, saj se zaveda, da je to edina pot, ki ji bo v prihodnje pomagala obdržati vodilno vlogo v slovenskem visokošolskem in izobraževalnem sistemu.

Fakultete imajo po našem mnenju še precej možnosti za pridobivanje dodatnih denarnih sredstev, vendar pa se zaradi preobremenjenosti učiteljev in raziskovalcev v glavnem ne lotevajo dodatnih projektov oziroma ne izvajajo drugih aktivnosti za pridobivanje denarnih sredstev. Problem pri izvajanju dodatnih aktivnosti je tudi nemotiviranost zaposlenih za dodatne dejavnosti. Fakultete so v delu poslovanja, kjer gre za pridobivanje tržnih sredstev, samostojne in služijo na svoj račun, zato so same upravičene do odločanja o tem, čemu bodo namenile prihodek iz dejavnosti. Navedli

smo, da EF in FGG znaten del denarja iz tržne dejavnosti namenjata opreми zgradb, s čimer omogočata študentom in učiteljem bolj kakovostno delo, s tem pa dejansko povečujeta vrednost zgradbe, ki je sicer v lasti UL in torej posredno povečujeta vrednost premoženja UL.

Ob zaključku podajamo ugotovitve glede trditev, ki smo jih navedli v uvodu:

1. Univerza v Ljubljani je v zadnjih treh letih z zbranimi sredstvi sicer uspešno gospodarila in ni ustvarjala primanjkljaja, vendar pa menimo, da pridobljena sredstva zadoščajo zgolj za tekoče poslovanje univerze in njenih članic, ne pa tudi za izboljšanje kakovosti izvedbe študija in raziskovalnega dela. Pri tem moramo poudariti, da je presežek sredstev predvsem posledica uspešno pridobljenih tržnih virov s strani članic UL, kar pomeni, da z denarnimi sredstvi, ki bi jih pridobila UL (in posredno članice) le od države, ne bi preživela. Seveda pri tem ne smemo pozabiti, da bi v primeru, če bi država univerzi namenila več sredstev, lahko UL več denarja namenjala kvalitetnejši izvedbi pouka ter večjemu številu raziskav, delno na račun boljše opreme, delno pa tudi na račun večjega števila zaposlenih.
2. Na primeru Ekonomske fakultete smo pokazali, da fakulteta zaradi prenizkih sredstev s strani države izgubo na rednem študiju pokriva s presežkom sredstev, ki jih pridobi na izrednem študiju. Zaradi tega lahko rečemo, da študentje izrednega študija s plačilom šolnine za svoj študij delno financirajo redne študente. Verjamemo, da podoben sistem pokrivanja izgube uporabljajo tudi druge fakultete. To seveda krši načelo pravičnosti, problem pa je dolgoročno v tem, da se možnosti tega prelivanja zmanjšujejo, saj izredni študij upada.
3. Uredba o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz od leta 2004 do leta 2008, določa, da so visokošolski zavodi upravičeni do določenega zneska javnih sredstev na podlagi števila rednih dodiplomskih študentov v tekočem študijskem letu, števila rednih diplomantov v preteklem koledarskem letu ter na podlagi študijske skupine, v katero sodi določena fakulteta. Takšna razdelitev sredstev je sicer na nek način primerna, saj fakultete z večjim številom študentov in manjšim številom študijskih programov pri izvedbi pouka lahko dosežejo »ekonomijo obsega« (v smislu večjih skupin pri izvedbi predmetov, kjer je to mogoče), vendar po drugi strani prav te velike skupine otežkočajo kakovostno delo učiteljev. Po drugi strani so nekatere članice univerze razvrščene v neprimerne študijske skupine, saj glede na podatke univerze nekateri študijski programi prinašajo precejšnjo izgubo, na račun katere zopet trpi kakovost izvedbe študijskega procesa. Prav tako so faktorji študijskih skupin določeni ad hoc, brez resne strokovne analize, kar nedvomno pomeni nepravična razmerja med visokošolskimi zavodi.
4. Navedli smo že, da se sredstva za raziskovalno in znanstveno dejavnost, ki jih UL kot celota pridobiva iz tržnih virov, v zadnjem obdobju zmanjšujejo. Razlog za to

je po našem mnenju neustrezno motiviranje zaposlenih, saj so pedagoški sodelavci v glavnem polno obremenjeni že z obveznostmi, ki izhajajo iz izvedbe študijskega procesa, zaradi tega se toliko ne posvečajo raziskovalnemu delu (razen tistih zaposlenih, ki rezultate iz raziskovanja potrebujejo za pridobivanje habilitacijskih nazivov). Po drugi strani se, kot smo že omenili, veliko raziskovalnega dela opravi mimo univerze, saj to delo opravljajo fakultete članice v svojem imenu in za svoj račun.

5. Zaposleni na univerzi so za pridobivanje dodatnih denarnih sredstev po našem mnenju motivirani kot vsi ostali zaposleni, vendar pa jih pri tem delno omejuje sistem plačevanja, saj na univerzi velja sistem plač za javni sektor, kar pomeni, da dobijo svoje plačilo za delo v glavnem na podlagi dosežene stopnje izobrazbe in sistemizacije delovnega mesta. Dodatni dohodek zaposleni sicer lahko pridobijo preko dodatnega dela, ki je plačano preko avtorskih in podjemnih pogodb, vendar pa večinoma dobiva prihodek iz dodatnega dela le pedagoško in raziskovalno osebje, ne pa tudi administrativno osebje. Univerza pa sicer sama nima uvedenega nobenega sistema motiviranja, ki bi zaposlene spodbujal k pridobivanju denarnih sredstev ali podpiral pri skrbi za ekonomično poslovanje. Na področju intelektualne lastnine je sistem na UL urejen tako, da izumitelju pripada 30 % dohodka, fakulteti članici 30 %, Skladu za varstvo intelektualne lastnine UL pa 40 % dohodka. Avtor tako od tretjine dohodka plača še prispevek državi, tako da mu ostane precej majhen del dohodka iz naslova intelektualne lastnine.
6. Kot smo navedli v 5. poglavju, je UL v letu 2006 pridobila 5,4 % prihodkov iz tržnih virov, 17,6 % iz neproračunskih sredstev ter 77 % prihodkov iz proračuna, kar kaže na veliko odvisnost UL od proračunskih prihodkov. Več kot polovico prihodkov s strani države (57 %) je UL namenila visokošolskemu izobraževanju ter investicijam. Glede na napovedi o tem, da naj bi država zmanjševala financiranje UL na račun ustanavljanja zasebnih visokošolskih zavodov, bi torej UL v prihodnje morala pridobivati več prihodkov iz drugih postavk. UL sicer že izvaja določene ukrepe za pridobivanje denarnih sredstev na trgu (sodelovanje s podjetji pri projektih, ki jih sofinancira ARRS, kolegij gospodarstva), vendar ti prihodki še niso visoki. Menimo, da bi UL lahko vplivala na to, da bi pedagoško in znanstveno osebje bolj sodelovalo v raznih projektih v okviru svojega rednega delovnega časa in bi tako pridobila več tržnih prihodkov, vendar pa bi to pomenilo, da bi morali imeti ti zaposleni manjšo pedagoško obveznost, kar pa seveda ob enakem številu študentov zahteva dodatne zaposlitve. Ker pa zaenkrat UL nima takšnih določil, posamezni zaposleni dodatno delo opravljajo v svojem prostem času in torej UL ni upravičena do dohodka. Zavedamo se, da UL v kratkem času (ob upoštevanju enako strogih habilitacijskih kriterijev kot doslej) ne more pridobiti toliko novih zaposlenih z ustreznimi habilitacijskimi nazivi, ki bi lahko zapolnili dodatna pedagoška delovna mesta, zato bi morda UL lahko razmišljala o zaposlitvi ljudi, ki bi delali kot raziskovalci in ne primarno kot učitelji.

7. UL se v zadnjem času srečuje z vse večjo konkurenco na področju visokošolskega izobraževanja, vendar predvsem na področju določenih študijskih programov (poslovne vede, zdravstvene vede, prometne vede, delno tudi pravo), zaradi česar izgublja potencialne študente. Zaradi predvidenega zmanjšanega števila študentov bo UL v prihodnje po vsej verjetnosti dobila manj sredstev s strani države (ki so vezana predvsem na število študentov), vendar pa bi UL v tem morala videti predvsem priložnost, da svojim študentom omogoči bolj kakovostno izvedbo študijskega procesa. To bo nemogoče ob zmanjšanih sredstvih, zato bo v prihodnje še bolj pomembno iskati dodatne vire sredstev za učinkovitejše in kakovostnejše delovanje, saj bo le tako UL lahko ohranila primat na področju visokega šolstva v Sloveniji. Sicer pa podpiramo ustanavljanje novih visokošolskih središč po celi Sloveniji, saj bo na ta način pritisk na osrednjo slovensko regijo manjši. Menimo, da bi ob ustrezni razdelitvi vsebin študijskih programov glede na regionalne značilnosti področja, kjer se ustanovljajo novi zavodi, lahko dosegli dobre rezultate tako v korist regij, kot tudi celotne Slovenije.

Če sklenemo: v visokošolski sistem je vključenih več skupin, ki imajo različne interese in en glavni vir financiranja. Država teži k temu, da bi se javna sredstva, namenjena visokemu šolstvu, zmanjševala in da bi se visokošolski zavodi sami bolj potrudili za pridobivanje denarnih sredstev. Država hkrati pričakuje, da bodo visokošolski zavodi ohranili oziroma izboljšali raven kakovosti izobraževalnega sistema, ob tem pa ne uvede šolnin, ki bi breme stroškov institucij delno prenesle na študente. Visokošolski zavodi menijo, da so, ker izobražujejo ljudi, ki bodo s svojim znanjem pripomogli k boljšemu položaju Slovenije, upravičeni do tega, da država plačuje stroške izobraževanja svojih državljanov in se dostikrat ne potrudijo dovolj za to, da bi pridobili dodatna denarna sredstva iz drugih virov in tako okrepili svoj položaj ponudnika izobraževalnih storitev. Učitelji in sodelavci opravljajo vedno več delovnih obveznosti, a kljub temu še imajo čas, da opravljajo dodatno delo, ne le v okviru izobraževalne ustanove, ampak tudi preko podjetij, saj so zgolj na UL plačani sorazmerno skromno. Študenti so sicer pripravljeni delati za to, da bodo prišli do višje stopnje izobrazbe, vendar se ne posvečajo študiju v celoti, ampak tudi delajo preko študentskih servisov in s tem izkoriščajo možnosti (predvsem tu mislimo na podaljševanje časa študija), ki jih dopušča zakonodaja. Velik del javnosti tega sicer ne podpira, saj podaljševanje študija bremeni državni proračun, a država ne ukrepa tako, da bi prišlo do sprememb v zakonodaji.

Sistem je torej izredno kompleksen in težko je najti rešitev, ki bi ustrezala vsem udeleženi stranem. Če bi delovanje visokošolskega sistema popolnoma prepustili trgu (brez pravega sistema štipendij in kreditov za študij), bi to pomenilo, da bi si študij lahko privoščili le premožnejši, kar bi še povečalo neenakost med državljani. Če bi država v celoti financirala izobraževalno dejavnost, bi ta verjetno še bolj nazadovala, saj je v Sloveniji, kot se zdi, veliko pomembnejših projektov, kot je

izobraževanje. Menimo, da Slovenija ni dovolj bogata država, da bi si lahko privoščila katero od teh dveh skrajnih možnosti, predlagamo pa, da država uvede delne šolnine in s tem del bremena stroškov izobraževanja prenese na študente, ki bi svoj dolg odplačali v določeni dobi po končanju študija.

Po našem mnenju bi tako vsaka od vpletenih strani nekaj pridobila in nekaj izgubila: država bi imela manjše izdatke za namen visokošolskega izobraževanja (zaradi manj sredstev, namenjenih visokošolskim institucijam in zaradi manjšega števila »navideznih« študentov), a verjetno več ljudi z nižjo stopnjo izobrazbe (kar bi posledično pomenilo večjo stopnjo socialne neenakosti); visokošolske institucije bi imele več prihodkov iz naslova pobranih šolnin ter manj študentov, vendar pa bi tem lahko ponudile kakovostnejšo storitev poučevanja; študentje bi resneje in hitreje zaključili šolanje, vendar bi zaradi šolnin v začetnem obdobju svoje poslovne kariere morali odplačevati svoj dolg.

Sprememba katerega koli sistema vselej povzroča nezadovoljstvo pri eni od vpletenih skupin, zato bo tudi iskanje primernega načina financiranja visokošolskega študija po našem mnenju še precej zaposlovalo to in naslednje generacije zakonodajne oblasti. Vsekakor pa sedanje financiranje in predvidene tendence zahtevajo, da bi se financiranje uredilo bolj sistematično in strokovno utemeljeno, zlasti zaradi novih okvirov, ki jih ustvarja bolonjski koncept visokega šolstva. Visokošolske organizacije bi se morale organizacijsko in menedžersko bolje usposobiti za učinkovito opravljanje dejavnosti in sodelovanje z zunanjimi deležniki za boljše dolgoročno finančno poslovanje.

7. LITERATURA IN VIRI

7.1. LITERATURA

1. Aleksić Jelena: Pet načinov do izboljšanja financiranja univerze. Teorija in praksa, Ljubljana, 36(1999), 1, str. 129-141.
2. Altbach Philip G.: Comparative perspectives on higher education for the twenty-first century.[URL: <http://www.palgrave-journals.com/hep/journal/v11/n4/pdf/8390094a.pdf>], 12.2.2007.
3. Aubrey Douglass John: A New System of Top-up Fees: A brief on the market response of English universities and colleges. [URL: <http://cshe.berkeley.edu/publications/docs/ROP.Douglass.Fees.12.05.pdf>],

5.2.2007.

4. Barr Nicholas: Financing higher education: Comparing the options. [URL: http://econ.lse.ac.uk/staff/nb/barr_HE_option030610.pdf], 24.2.2007.
5. Barr Nicholas: Financing Higher Education. Finance and development. [URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2005/06/barr.htm>], 4.2.2007.
6. Barr Nicholas: Financing higher education in the UK: The 2003 White Paper. [URL: http://econ.lse.ac.uk/staff/nb/Barr_Selcom030311.pdf], 6.2.2007.
7. Barr Nicholas: Funding higher education: policies for access and quality. [URL: http://econ.lse.ac.uk/staff/nb/Barr_Selcom020424.pdf], 6.2.2007.
8. Barr Nicholas: Making Universities Universal. [URL: <http://www.lse.ac.uk/resources/LSEMagazine/pdf/winter2004/universitiesSpread.pdf>], 6.2.2007.
9. Bevc Milena: Financiranje visokega šolstva v Sloveniji – je povečanje zasebnega financiranja potrebno in izvedljivo? IB revija, Ljubljana, 37(2003), 1, str. 96-99.
10. Bevc Milena: Pravičnost financiranja izobraževanja in ostale dimenzije pravičnosti v zvezi z izobraževanjem – kaj kažejo analize za druge države. IB revija, Ljubljana, 37(2003a), 1, str. 54-64.
11. Bevc Milena: Reforma financiranja visokega šolstva v Sloveniji za povečano zasebno financiranje – potrebnost in pogoji za uspeh. IB revija, Ljubljana, 40(2006), 4, str. 56-62.
12. Bevc Milena, Stanovnik Tine, Prevolnik-Rupel Valentina: Analiza pravičnosti financiranja izobraževanja iz javnih sredstev v Sloveniji. IB revija, Ljubljana, 37(2003), 1, str. 65-81.
13. Bučar Maja: Kako uporabiti znanost. [URL: <http://www.manager-on.net/show.php?id=117705>], 27.8.2007.
14. Clements John, Blackshaw Lisa, Brakewell Glynis: Developing a pricing strategy in higher education institutions. [URL: http://www.jcpsg.ac.uk/downloads/pricing/JCPSEG_Pricing_strategy.pdf], 6.2.2007.

15. Gunasekara Chrys: Reframing the Role of Universities in the Development of Regional Innovation Systems. [URL: <http://www.springerlink.com/content/703q847v2w0721nk/fulltext.pdf>], 10.2.2007.
16. Holm-Nielsen Lauritz B.: Challenges for Higher Education Systems. [URL: http://siteresources.worldbank.org/EDUCATION/Resources/278200-1099079877269/547664-1099079956815/Challenges_for_higher_ed_systemsEn01.pdf], 14.2.2007.
17. Johnstone D. Bruce: The economics and politics of cost sharing in higher education: comparative perspectives. [URL: <http://www2.isikun.edu.tr/personel/OktemVardar/costsharing.pdf>], 5.2.2007.
18. Keohane Nannerl: The Public Role Of The University. [URL: <http://www.dukenews.duke.edu/2002/10/20021024.html>], 10.2.2007.
19. Mramor Dušan: Financiranje visokega šolstva. Razvoj visokega šolstva v Sloveniji. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2001, str. 275-284.
20. Ovin Rasto: Kako doseči sožitje javnega in zasebnega financiranja visokega šolstva? IB revija, Ljubljana, 37(2003), 1, str. 90-95.
21. Reisz Robert D.: Public Policy for Private Higher Education in Central and Eastern Europe. Conceptual Clarifications, statistical evidence, open questions. [URL: www.hof.uni-halle.de/cms/download.php?id=23], 25.5.2007.
22. Salerno Carlo: Financing higher education: The economics of options, trade-offs and dilemmas. [URL: <http://www.utwente.nl/cheps/documenten/sls2006/background/slssalerno.pdf>], 6.2.2007.
23. Salerno Carlo: Public money for private providers: An examination of funding channels and national patterns in four countries. [URL: http://www.iff.ac.at/hof/CHER_2002/pdf/ch02sale.pdf], 5.2.2007.
24. Stanovnik Peter: Nujnost tesnejšega sodelovanja med univerzami, raziskovalnimi inštituti in gospodarstvom. Razvoj visokega šolstva v Sloveniji. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2001, str. 131-136.
25. Vandenberghe Vincent: Free Higher Education Regressive Transfer or Implicit Loan? [URL: http://www.ires.ucl.ac.be/DP/IRES_DP/2005-31.pdf], 6.2.2007.

26. Vandenberghe Vincent: Refinancing Europe's Higher Education with Deferred and Income-Contingent Fees: An empirical assessment using Belgian, German & UK data. [URL: <http://www.pse.ens.fr/seminaire/vvandenberghe061006.pdf>], 6.2.2007.
27. Vandenberghe V., O. Debande: Financing Higher education with student loans. [URL: http://www2.econ.ucl.ac.be/~sexvdb/Papers/Std_Loans.pdf], 6.2.2007.
28. Vossensteyn Hans: Fiscal Stress: Worldwide Trends In Higher Education Finance. [URL: <http://www.nasfaa.org/annualpubs/journal/Vol34n1/Vossensteyn.pdf>], 4.2.2007.

7.2. VIRI

1. Bolonjska deklaracija.
[URL: http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokument_i_visokosolstvo/Bolonjski_proces/bolonjska_deklaracija.pdf], 8.2.2007.
2. Ekonomsko ogledalo.
[URL: <http://www.umar.gov.si/arhiv/og1003/rrd.pdf>], 28.8.2007.
3. Europe in Figures – Eurostat Yearbook 2006-2007.
[URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CD-06-001-02/EN/KS-CD-06-001-02-EN.PDF], 27.2.2007.
4. Eurostat.
[URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C3/C35/cca26384], 19.2.2007.
5. Eurostat 1a.
[URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/extraction/retrieve/en/theme3/educ/educ_figdp?OutputDir=EJOutputDir_449&user=unknown&clientsessionid=85D476D90E0E257577A638DF1F974E7B.extraction-worker-1&OutputFile=educ_figdp.htm&OutputMode=U&NumberOfCells=120&Language=en&OutputMimeType=text%2Fhtml&], 8.2.2007.
6. Eurostat 1b.
[URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985

&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Y
earlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C3/C35/cca26384],
26.2.2007.

7. Global Vision.

[URL: http://www.global-vision.net/facts/fact14_2.asp], 23.8.2007.

8. Goropečnik Gregor: Kdo naj plača študij: posameznik ali država? Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2004. 47 str.

9. Interni podatki UL.

10. Komisija Evropske skupnosti.

[URL: http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2002/com2002_0779en01.pdf],
24.2.2007.

11. Letni delovni načrt MVZT.

[URL: http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/pdf/ostalo/LDN_2007.pdf], 15.3.2007.

12. Letno poročilo Ekonomske fakultete za leto 2005.

13. Lizbonska strategija.

[URL: <http://evropa.gov.si/evropomocnik/question/971-103/>], 8.2.2007.

14. Obrazložitev finančnih načrtov neposrednih proračunskih uporabnikov.

[URL: http://www.sigov.si/mf/slov/proracun/sprejet_proracun/2007/OBR07_32.pdf], 18.3.2007.

15. OECD.

[URL: http://www.oecd.org/document/18/0,2340,en_2649_34859749_31245522_1_1_1_1,00.html], 27.2.2007.

16. Podobnikar Gregor: Poslovno okolje za biotehnoška podjetja v Sloveniji. Diplomsko delo. Ljubljana : Biotehniška fakulteta, 2006. 84 str.

17. Pogovor s predsednico upravnega odbora FF prof. dr. Nevo Šlibar.

18. Pogovor s prodekanico za gospodarske zadeve na EF prof. dr. Metko Tekavčič.

19. Pogovor s prodekanom za gospodarske zadeve na FGG doc. dr. Marijanom

Žuro.

20. Pogovor s prokuristko Univerze v Ljubljani mag. Heleno Kamnar.
21. Poslovno poročilo Fakultete za gradbeništvo in geodezijo za leto 2005.
[URL: http://www1.fgg.uni-lj.si/files/letno_porocilo/Poslovno%20porocilo%202005.pdf], 5.4.2007.
22. Poslovno poročilo Filozofske fakultete za leto 2005.
[URL: http://www.ff.uni-lj.si/fakulteta/Glavna_stran.htm], 1.4.2007.
23. Poslovno poročilo Univerze v Ljubljani za leto 2005.
[URL: <http://www.uni-lj.si/Univerza/PoslovnoPorocilo2005.pdf>], 3.3.2007.
24. Poslovno poročilo Univerze v Ljubljani za leto 2006.
[URL: <http://www.uni-lj.si/Univerza/PoslovnoPorocilo2006.pdf>], 5.4.2007.
25. Pravilnik o prevzemu inovacij in izumov.
[URL:] http://www.uni-lj.si/files/ULJ/userfiles/O_univerzi/Statut_in_pravilniki/PravilnikPrevzemInovacijInIzumov.pdf], 22.8.2007.
26. Prelič Mirjana: Vloga informacijske in telekomunikacijske tehnologije v izobraževanju. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2002. 44 str.
27. Proračun Republike Slovenije za leto 2007 – posebni del.
[URL: http://www.sigov.si/mf/slov/proracun/sprejet_proracun/2007/SP07_POS.pdf], 18.3.2007.
28. Projects in »Economics of education«.
[URL: <http://www.uam.es/europea/financiacion%20educ.%20superior.volumen1.pdf>], European comission, 24.1.2007.
29. Razpis za vpis za študijska leta 2002/2003 do 2006/2007.
30. Razpis za vpis na dodiplomski študij za študijsko leto 2007/2008.
[URL: http://www.vpis.uni-lj.si/vpis/razpis/razpis2007_ul.pdf], 27.8.2007.
31. Razpis za vpis na podiplomski študij za študijsko leto 2007/2008.
[URL: <http://www.uni-lj.si/files/ULJ/userfiles/ulj/razpisi/RazpisZaVpisPodiplomski0708/RazpisPodiplomski0708.pdf>], 27.8.2007.

32. Resolucija o financiranju visokega šolstva.
[URL: http://www.sou-lj.sij.si/politika/dokumenti/resolucija_o_financiranju_in_kakovosti_solstva.doc], 24.1.2007.
33. Resolucija o NPVŠ.
Resolucija o Nacionalnem programu visokega šolstva Republike Slovenije 2006 – 2010. Ljubljana : Republika Slovenija Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, 2006. 44 str.
34. Resolucija o nacionalnem raziskovalnem in razvojnem programu (Uradni list RS št. 3/2006).
35. Samoevalvacijsko poročilo UL.
[URL: <http://www.uni-lj.si/Kakovost/Kakovost/SamoevalvacijskoPorociloUL2007.pdf>], 15.3.2007.
36. Sporočilo Komisije Svetu in Evropskemu parlamentu.
[URL: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/sl/com/2006/com2006_0208sl01.pdf], 22.2.2007.
37. Statistične informacije.
[URL: <http://www.stat.si/doc/statinf/2005/si-149.pdf>], 26.2.2007.
38. Statistične informacije 1a.
[URL: <http://www.stat.si/doc/statinf/23-SI-086-0601.pdf>], 18.3.2007.
39. Statistični urad Republike Slovenije.
[URL: http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati/rezultati_red.asp?ter=SLO&st=10], 11.2.2007.
40. Statistični urad Republike Slovenije 1a.
[URL: http://www.stat.si/doc/vsebina/03/BDP_1995-2005_temagr_SLO_20060915.xls], 11.3.2007.
41. Statistični urad Republike Slovenije 1b.
[URL: http://www.stat.si/letopis/2006/MP/07-06_slo.pdf], 18.3.2007.
42. Statut Univerze v Ljubljani (Uradni list RS, št. 8/2005).
43. Strategija raziskovalnega in razvojnega dela UL.
[URL: <http://www.uni-lj.si/RaziskovalnoDelo/Dokumenti/Strategija161104.doc>], 15.3.2007.

44. Strategija UL.
Strategija 2006 – 2009. Ljubljana : Univerza v Ljubljani, 2006. 43 str.
45. Svoltšak Tine: Ekonomski vidiki financiranja visokega šolstva. Diplomsko delo.
Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2006. 49 str.
46. Top Europe Universities.
[URL: http://www.webometrics.info/top100_continent.asp?cont=europe],
10.10.2007.
47. Univerza v številkah.
[URL: <http://www.uni-lj.si/Univerza/tabele.asp>], 12.4.2007.
48. Uredba o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz
od leta 2004 do leta 2008 (Uradni list RS, št. 134/2003).
49. Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe o javnem financiranju
visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz, od leta 2004 do leta 2008
(Uradni list RS, št. 72/2004, 4/2006, 132/2006).
50. Zakon o visokem šolstvu (Uradni list RS, št. 119/2006).

PRILOGE

Priloga 1:

Tabela P1: Podatki o sredstvih, ki so jih države namenile za stroške izobraževanja enega rednega študenta v javnih ali zasebnih izobraževalnih institucijah v letih 2001 in 2003

Priloga 2:

Tabela P2: Podatki o številu visokošolskih institucij, številu študentov, številu študentov na učitelja, letnih izdatkih za javne in zasebne visokošolske organizacije na študenta v EUR PPS in odstotku BDP p.c., deležu BDP za visoko šolstvo, številu učiteljev v FTE ter deležu pomoči študentom v odstotku celotnih javnih izdatkov za terciarno izobraževanje za države članice EU v letu 2003

Priloga 3:

Tabela P3: Razpisana mesta za vpis na redni in izredni študij na dodiplomske in podiplomske programe na fakultetah Univerze v Ljubljani za študijsko leto 2007/2008

PRILOGA 1

Tabela P1: Podatki o sredstvih, ki so jih države namenile za stroške izobraževanja enega rednega študenta v javnih ali zasebnih izobraževalnih institucijah v letih 2001 in 2003

Država	Stroški na študenta v odstotkih po BDP p.c. v letu 2001	Stroški na študenta v odstotkih po BDP p.c. v letu 2003	Sprememba v % izdatkov v letu 2003 glede na 2001	BDP p.c. po PPP v USD v letu 2003	Izdatki na študenta v USD v letu 2003
Združene države Amerike	62,5	64,2	1,7	36.500	23.433
Švedska	56,0	54,4	-1,6	27.600	15.014
Danska	49,8	45,7	-4,1	31.300	14.304
Japonska	43,8	42,7	-1,1	27.600	11.785
Nizozemska	43,4	42,2	-1,2	28.100	11.858
Nemčija	40,5	42,0	1,5	27.400	11.508
Finska	34,3	41,9	7,6	27.000	11.313
Avstrija	38,4	41,4	3,0	30.000	12.420
Ciper	47,3	40,8	-6,5	19.000	7.752
Velika Britanija	40,2	39,4	-0,8	26.900	10.598
Belgija	42,0	39,3	-2,7	28.300	11.121
Češka	36,7	38,9	2,2	15.700	6.107
Francija	32,9	37,6	4,7	26.300	9.888
EU-25	36,7	36,6	-0,1	24.000	8.784
Malta	38,2	36,0	-2,2	19.300	6.948
Španija	33,9	36,0	2,1	22.400	8.064
Slovaška	46,0	35,3	-10,7	17.900	6.318
Poljska	35,8	34,9	-0,9	10.900	3.804
Slovenija	37,6	34,7	-2,9	19.600	6.801
Litva	36,1	32,9	-3,2	11.000	3.619
Latvija	35,9	31,6	-4,3	9.700	3.065
Italija	31,3	30,9	-0,4	26.800	8.281
Portugalska	27,6	28,1	0,5	17.900	5.029
Irska	32,5	27,4	-5,1	34.800	9.535
Grčija	24,8	23,8	-1,0	18.700	4.450

Vir: Eurostat 1b, 2007, Global Vision, 2007, lastni izračun.

PRILOGA 2

Tabela P2: Podatki o številu visokošolskih institucij, številu študentov, številu študentov na učitelja, letnih izdatkih za javne in zasebne visokošolske organizacije na študenta v EUR PPS in odstotku BDP p.c., deležu BDP za visoko šolstvo, številu učiteljev v FTE ter deležu pomoči študentom v odstotku celotnih javnih izdatkov za terciarno izobraževanje za države članice EU v letu 2003

	Število visokošolskih institucij	Število študentov	Število študentov na učitelja	Letni izdatki za javne in zasebne visokošolske organizacije na študenta v EUR PPS	Letni izdatki za javne in zasebne visokošolske organizacije na študenta v odstotku BDP p.c.	Delež BDP za visoko šolstvo	Število učiteljev-FTE	Delež pomoči študentom v odstotku celotnih javnih izdatkov za terciarno izobraževanje
Avstrija	48	230.000	14,8	11.113,2	41,4	1,1	16.872	16,6
Belgija	85	375.000	19,4	10.172,8	39,3	1,3	17.752	15,8
Ciper	9	18.000	15,9	7.579,3	40,8	1,6	1.139	56
Češka	48	287.000	17,9	5.982,1	38,9	1,1	15.343	6,2
Danska	153	202.000	:	11.873,6	45,7	1,8	:	32,2
Estonija	34	64.000	14,0	:	:	0,9	4.511	5
Finska	52	292.000	12,4	9.911,4	41,9	1,7	17.389	17,4
Francija	575	2.119.000	17,8	8.809,2	37,6	1,3	126.637	8,2
Grčija	63	562.000	:	4.162,6	23,8	1,2	:	6
Irska	49	182.000	13,7	8.009,1	27,4	1,1	11.180	13,8
Italija	176	1.913.000	21,6	7.126,7	30,9	0,9	87.215	17
Latvija	36	119.000	13,4	2.839,6	31,6	1,3	4.111	19,7
Litva	20	168.000	:	3.375,5	32,9	1,3	10.315	17,1
Luksemburg	4	3.000	:	:	:	:	:	:
Madžarska	48	391.000	15,6	:	:	1,3	20.348	14,7
Malta	2	9.000	16,5	5.836,5	36,0	0,6	438	30,2
Nemčija	368	2.242.000	12,7	10.288,0	42,0	1,1	174.743	17,2
Nizozemska	148	527.000	13,6	11.416,8	42,3	1,3	35.165	25,9
Poljska	279	1.983.000	18,5	3.564,3	34,9	1,5	90.233	0,4
Portugalska	166	401.000	13,5	4.461,9	28,1	1,1	29.741	2,2
Slovaška	37	158.000	10,9	4.064,2	35,3	0,9	11.074	8,5
Slovenija	7	102.000	24,6	5.853,9	34,7	1,3	2.276	25,2
Španija	166	1.841.000	14,0	7.570,2	36,0	1,2	117.230	7,9
Švedska	54	415.000	9,0	13.680,8	54,4	1,7	32.023	28,4
Velika Britanija	225	2.288.000	17,8	10.108,0	39,4	1,1	91.145	24,7

Vir: Eurostat, 2007, Top Europe Universities, 2007.

PRILOGA 3

Tabela P3: Razpisana mesta za vpis na redni in izredni študij na dodiplomske in podiplomske programe na fakultetah Univerze v Ljubljani za študijsko leto 2007/2008

Članica UL oz. program	DODIPLOMSKI ŠTUDIJ			PODIPLOMSKI ŠTUDIJ		
	REDNI	IZREDNI	SKUPAJ	REDNI	IZREDNI	SKUPAJ
AG	90	30	120	29		29
AGRFT	22		22	13		13
ALUO	61	12	73			
BF	765	80	845	206		206
EF	900	850	1750	60	1252	1312
FA	133	45	178			
FDV	540	205	745		337	337
FE	700		700		190	190
FFA	210		210			
FGG	450	90	540		135	135
FKKT	510	125	635		130	130
FMF	425	30	455		118	118
FPP	380	130	510		74	74
FRI	375	75	450		240	240
FRI in FMF	60		60			
FSD	130	65	195		165	165
FS	780	100	880	100	100	200
FŠ	260	50	310	80		80
FU	450	600	1050		374	374
FF	1311	356	1667			
MF	260		260			
NTF	560	130	690		96	96
PEF	550	30	580		144	144
PF	380	200	580	159	19	178
TEOF	195	60	255	78	15	93
VF	70		70			
VŠZ	320	120	440			
Biomedicina					335	335
Statistika					45	45
Varstvo okolja					57	57
SKUPAJ	10887	3383	14270	725	3826	4551

Vir: Razpis za vpis na dodiplomski študij za študijsko leto 2007/2008, Razpis za vpis na podiplomski študij za študijsko leto 2007/2008, lastni izračun.